

*Naj znanje dela za nas...
Vseživljenjsko učenje, komunikacijske tehnologije, tuji jeziki, omika...*

Pristopna strategija Republike Slovenije na področju razvoja človeških virov

Dr. Slavko Gaber
Olga Drofenik
Ana Golob
Mag. Zdenka Kovač
Sabina Melavc
Dr. Vida Mohorčič-Špolar
Darinka Vrečko
Boštjan Zgonc

Ljubljana, oktober 2000

Okrajšave

ACS
BDP
CEDEFOP
CPI
ERDF
ESF
EU
EVROSTAT
IKT
ISPA
MDDSZ
MOVIT
MŠŠ
NARIC
NTI
OECD
PDRP
PHARE
RČV
RO
SAPARD
SOP
SPP
VŽU

VSEBINA

UVOD	5
1.1 Sistemski ukrepi v vzgoji in izobraževanju v zadnjem desetletju (izobrazbena struktura prebivalstva in stanje v sistemu vzgoje in izobraževanja v Sloveniji)	7
1.1.1 Temeljne sistemske rešitve za razvoj človeških virov	8
1.1.2 Izbrane primerjave z državami EU	10
1.1.3 Nekatere posebej izpostavljene slabosti obstoječega stanja	20
1.2 Komplementarni dokumenti za razvoj človeških virov	21
1.2.1 Strategija gospodarskega razvoja: približevanje Evropi – rast, konkurenčnost in vključevanje	22
1.2.2 Državni program za prevzem pravnega reda EU	22
1.2.4 Razvoj človeških virov v dokumentih o zaposlovanju	23
1.2.5 Izzivi trga dela v Sloveniji	25
2 CILJI IN POTREBNI UKREPI	31
2.1 Temeljna – splošna načela in cilji	31
2.2 Skupni cilji, ukrepi in pogoji zagotavljanja priložnosti za razvoj človeških virov	33
2.2.1 Spodbujanje ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti dela vrtcev, šol in organizacij izobraževanja odraslih	33
2.2.2 Zadostna javna sredstva	34
2.2.3. Zagotavljanje infrastrukturnih pogojev za razvoj človeških virov	34
2.2.4 Vzgojni projekti	36
2.2.5 Povezovanje razvoja človeških virov s projekti Evropske skupnosti	37
2.3 Cilji in naloge na področju otrok in mladine	37
2.3.1 Predšolska vzgoja	37
2.3.2 Osnovnošolsko izobraževanje	38
2.3.3 Srednje splošno izobraževanje	39
2.3.4 Poklicno in strokovno izobraževanje	40
2.3.6 Univerza in znanost	42
2.4 Cilji in naloge izobraževanja odraslih	42
2.4.1 Prednostne naloge Republike Slovenije pri izobraževanju odraslih	43
2.4.2 Predlogi vladi in parlamentu	44
2.4.3 Razvoj in delovanje temeljne infrastrukture na lokalni ravni	45
Na lokalni ravni je treba razviti temeljno infrastrukturo, ki vključuje:	45
2.4.4 Spodbujanje razvoja človeških virov na ravni države	47
2.4.5 Spodbujanje razvoja človeških virov na ravni podjetij	48
2.4.6 Spodbujanje razvoja človeških virov na ravni posameznika	48
3 EVROPSKO FORMALNO-PRAVNO OZADJE	50
3.1 Instrumenti predpristopne pomoči	52
3.1.1 Pripravljalni ukrepi za sodelovanje v programih Skupnosti na področju izobraževanja, usposabljanja in mladine	52
3.1.2 Posebni pripravljalni program za izvajanje evropske strukturne in kohezijske politike v Sloveniji (Special Preparatory Programme for Structural Funds in Slovenia, v nadaljevanju SPP)	54
3.2 Instrumenti pristopne pomoči (2000–2006)	56
3.2.1 Program Phare	56

3.2.2 SAPARD	58
3.2.3 ISPA	58
3.2.4 Programi meddržavne pomoči	58
3.3 Instrumenti strukturne pomoči	59
3.3.1 Strukturni skladi in kohezijski sklad	59
3.4 Strukture na nacionalni ravni	60
3.5 Strukture na resorski in medresorski ravni	66
3.5.1 Resorska raven	66
3.5.2 Medresorska raven	67
3.6 Strukture na regionalni in lokalni ravni	70
3.6.1 Regionalizacija Slovenije	70
3.6.3 Vključevanje institucij javne mreže na področju izobraževanja in usposabljanja	73
4 PRILOGE	76
5 VIRI	77

UVOD

Slovenija – družba znanja, država, v kateri poznamo številne, vsakomur odprte poti in priložnosti za pridobitev ustrezne omike in izobrazbe – tako je mogoče strnjeno povzeti enega najboljših mogočih načinov uresničevanja ustavnega določila o Sloveniji kot socialni državi.

Članice Evropske unije (v nadaljevanju EU) so v razvojni strategiji, ki sega v prvo desetletje 21. stoletja, med temeljna razvojna vprašanja (razvoj infrastrukture, razvoj in uporaba tehnoloških dosežkov, uveljavljanje novosti, gospodarski razvoj Vzhodne Evrope) umestile temeljno izobraževanje in vseživljenjsko učenje kot pomemben razvojni dejavnik, ki bo odločilno posegel v evropski razvoj in socialni model družbe, v katerem je socialno zdravje cilj, ekonomsko pa poglavito sredstvo za doseganje tega cilja.

Že nekaj časa je očitno, da sodobne družbe ne morejo zagotoviti varnosti in prihodnosti svojih državljanek in državljanov z neomejenim zagotavljanjem različnih vrst dobrin. Meje človekovemu razvoju predstavljajo ne le omejeni finančni viri, temveč tudi omejeni naravni viri.

Globalizacija, informacijska revolucija, nenehne spremembe v ekonomiji, tehnologiji in naravi dela, velike socialne spremembe in nevarnost vse večje neenakosti med ljudmi – vse to vodi mnoge države, da si prizadevajo zagotoviti bolj ali manj neomejene priložnosti za doseganje čim višje stopnje izobrazbe čim večjemu številu ljudi. Za to pot se je odločila tudi Slovenija, saj že sedaj lahko tekmuje z večjimi državami predvsem z višjo izobraženostjo in usposobljenostjo vsega prebivalstva, torej s kakovostnimi človeškimi viri,¹ in njihovo zmožnostjo, da se prilagajajo razmeram na mednarodnih trgih in v domačem okolju.

Po podatkih Statističnega letopisa za leto 1999 ima v Sloveniji le 16,2 % delovno aktivnega prebivalstva v starosti od 25–64 let doktorat ali magisterij oz. visoko ali višjo strokovno izobrazbo. 18 % zaposlenih ima terciarno izobrazbo (“tertiary type B” 8 %, “tertiary type A” 10 %, če po metodologiji OECD višjo strokovno izobrazbo v Sloveniji uvrstimo v “tertiary type B”, visoko strokovno pa “tertiary type A”). Po teh podatkih smo primerljivi z Italijo, Češko, Portugalsko in Poljsko.

Obseg in kakovost človeških virov v Sloveniji, ocenjena z merjenjem izobraženosti, pismenosti in udeležbo v vseživljenjskem učenju, pokažeta, da se pri izobraževanju otrok in mladine približujemo večini razvitih držav EU, pri izobraževanju odraslih pa so naši zaostanki veliki in se bodo še povečevali, če ne bodo sprejeti in uresničeni temeljni razvojni dokumenti na področju izobraževanja in na drugih področjih, v katerih je razvoj človeških virov postavljen v okvir strategije vseživljenjskega učenja.

Cilj, doseči višjo usposobljenost in izobrazbo, postavlja v središče dvojno odgovornost:

---

¹ Pojem človeških virov v pričujočem besedilu uporabljamo v navezavi na opredelitev človeškega kapitala, ki obsega “znanje, spretnosti, kompetence in druge lastnosti, ki jih posedujejo posameznice in posamezniki ter so pomembne za ekonomsko dejavnost” (OECD 1998: 9). Hkrati skušamo o konceptu človeških virov razmišljati širše. Ta koncept obsega znanje, spretnosti in kompetence, ki jih v sebi nosi posameznik in so pomembne tako za ekonomsko kot tudi za socialno dejavnost. Zanima nas torej tudi pripravljenost posameznic in posameznikov za kreacijo socialnega kapitala.

- odgovornost družbe (države), da vsaki posameznici oz. vsakemu posamezniku ponudi priložnost pridobiti si omiko in znanje;
- odgovornost vsakogar od nas, da ponujeno priložnost sprejme in poskrbi za kakovost svojega življenja in življenja okrog sebe.

Omogočiti uspeh, omogočiti ga, če je le mogoče, vsem – sta gesli, ki stojita v ozadju koncepta razvoja človeških virov (v nadaljevanju RČV), ki si ga kot svoj cilj zastavlja Republika Slovenija.

Skrb za razvoj vseživljenjskega procesa vzgoje, izobraževanja in učenja mladine ter odraslih postaja stalnica delovanja Slovenije. S trajnim vlaganjem v kakovostni razvoj vzgoje in izobraževanja otrok in mladine Slovenija uresničuje temeljno načelo strategije – to je kakovostna temeljna izobraženost vseh mladih generacij za avtonomno in suvereno sooblikovanje ekonomskega okolja, družbe in predvsem svojega življenja. Kakovostna temeljna omika in izobrazba, ki jo mladi pridobijo v šoli, je hkrati osnova in sredstvo za nadaljnje izobraževanje in učenje, ki poteka v različnih okoljih, z različnimi vsebinami in po različnih poteh vse življenje.

Le komplementarni razvoj obeh – izobraževanja mladine in izobraževanja odraslih – omogoča “usposabljanje ljudi in skupnosti, da bodo /.../ kos izzivom, ki so pred njimi” (Hamburška deklaracija, Izobraževanje odraslih 1997: 3).

Kaj so naši cilji?

Cilji so

- povečati vključenost ljudi v formalne oblike izobraževanja,
- omogočiti prehajanje med formalnim in neformalnim izobraževanjem,
- vzpostaviti kulturo vseživljenjskega učenja in priznavanja pridobljenega znanja ter ustvarjanje pogojev za uveljavljanje znanja,
- zagotoviti priložnosti, da si pridobimo stopnjo in vrsto izobrazbe, ki nam bo omogočala zaposljivost, mobilnost na trgu delovne sile in s tem varnost, ki jo prinaša naša pripravljenost učiti se,
- kakovostnemu znanju in svobodomiselni omiki utrditi mesto med najpomembnejšimi vrednotami nacije.

Njihova uresničitevbo naloga desetletja, ki je pred nami.

Kaj potrebujemo?

Potrebujemo priložnosti

- za tiste, ki so na to pripravljeni in zmorejo doseči najmanj štiriletno relativno splošno izobrazbo;
- za vse, da se usposobijo vsaj za prvi poklic;

- za najmanj polovico generacije devetnajstletnikov, da nadaljujejo izobraževanje v razvejanem sistemu višjega in visokega izobraževanja;
- za najmanj petnajst odstotkov diplomantk in diplomantov, da pridobijo diplomo podiplomskega študija;
- za izobraževanje odraslih, ki si želijo in potrebujejo višjo izobrazbo od obstoječe;
- za osebe s posebnimi potrebami, da se v družbo vključijo na sebi primeren način;
- za izobraževanje v tretjem življenjskem obdobju;
- za razvijanje jezikovnih kompetenc;
- za uporabo komunikacijske tehnologije.

Potrebujemo Slovenijo – državo priložnosti.

Potrebujemo jo vsak zase, ne le kot posameznice in posamezniki temveč tudi kot nacija, tako za primerno raven splošne kulture kot tudi večjo zaposljivost. To je naša priložnost in hkrati nevarnost. Slovenija, ki ima podedovano slabo izobrazbeno strukturo, bi brez navedenih in nekaterih drugih korakov ogrozila stabilen razvoj lastne nacije. Namesto uspeha, občutka sposobnosti tekmovati z drugimi in vključevanja državljanek in državljanov v družbo razvitih, bi nastal občutek izključenosti, poraza, ogroženosti in strahu pred vsem novim, neznanim ali drugačnim.

Očitno je, da je treba sistematično vlagati tako v izobraževanje mladine kot v povečevanje obsega in kakovosti v učenju in izobraževanju odraslih. Izkoristiti moramo tako formalne kot neformalne oblike izobraževanja, kar deloma že počnemo. V letih, ki so pred nami, moramo v isti smeri pospešeno nadaljevati. Posebno skrb bo treba nameniti premagovanju izobrazbenega zaostanka t. i. srednje generacije.

1.1 Sistemski ukrepi v vzgoji in izobraževanju v zadnjem desetletju (izobrazbena struktura prebivalstva in stanje v sistemu vzgoje in izobraževanja v Sloveniji)

Po spremembah v sistemu vzgoje in izobraževanja, ki so se začele v drugi polovici osemdesetih let in so jih spremljali različni poskusi oblikovanja koncepta vzgoje in izobraževanja v Sloveniji, je Ministrstvo RS za šolstvo in šport v letu 1995 objavilo Belo knjigo o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji. V njej so zapisane ključne strateške usmeritve razvoja vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji. Na osnovi Bele knjige so bili izoblikovani zakoni, ki urejajo vzgojo in izobraževanje. Nastajala je ob sodelovanju širokega kroga strokovnjakinj in strokovnjakov iz strok, ki se ukvarjajo z vprašanji vzgoje in izobraževanja: upoštevane so bile evalvacijske raziskave usmerjenega izobraževanja iz srede osemdesetih let, predhodne priprave na reformo vzgoje in izobraževanja in poskusi konceptualizacije sprememb sistema vzgoje in izobraževanja kot celote. Pri pripravi rešitev v Beli knjigi in kasnejše zakonodaje so bile kot eden osrednjih primerjalnih okvirov upoštevane primerjalne prednosti posamičnih rešitev v različnih evropskih šolskih sistemih.

Državni zbor Republike Slovenije je v zakonodajo zapisal najpomembnejše cilje sistema vzgoje in izobraževanja.

Posebej je izpostavil

- utemeljenost sistema v humanistični tradiciji evropske civilizacije in oblikovanje vrednot, ki so tako nacionalno kot tudi širše sprejete kot skupne;
- sposobnost vključevanja v mednarodno delitev dela, ki jo izpostavlja tudi Evropska skupnost.

1.1.1 Temeljne sistemske rešitve za razvoj človeških virov

- Povečati pestrost ponudbe programov v vrtcih, s katero želimo dodatno izboljšati kakovost vzgojno-varstvene ponudbe. Z zgodnjim ter povečanim vključevanjem otrok želimo nadomestiti morebitne zaostanke otrok iz socialno nevzpodbudnega okolja.
- Uvedba devetletne osnovne šole z vključevanjem otrok pri šestih letih. Tako želimo povečati število let obveznega izobraževanja in posredno omogočiti večjo kvaliteto pridobljenega znanja in omike za celotno populacijo.
- Zgodnejše učenje tujega jezika. Prvi obvezni tuji jezik tako uvajamo v četrto leto obvezne šole, drugega pa ponujamo kot izbirni predmet v sedmem razredu, kar bo omogočilo večjo mobilnost državljanek in državljanov Republike Slovenije pri vključevanju v EU.
- Uvajanje eksternega preverjanja in ocenjevanja znanja. Ob učnih načrtih, ki so ciljno naravnani in učitelju prepuščajo odločitev o poteh posredovanja in veliko večino ocenjevanja znanja, želimo zagotoviti možnost avtorefleksije o doseženih standardih znanja.
- Uvajanje elementov svobodne izbire vrste vzgoje in izobraževanja (finančno izdatno podprta možnost ustanavljanja zasebnih vrtcev, osnovnih šol in gimnazij), ravni pouka ter izbiri predmetov (uvajanje ravni pouka in izbirnih predmetov, predvsem v zadnjem triletju osnovne šole), kar povečuje možnosti individualnega načrtovanja kariere in odločitev za različno vzgojno usmerjeno šolo.
- Uvedba različnih programskih možnosti v gimnazijskem izobraževanju (splošna, klasična, strokovna, umetniška gimnazija).
- Uvedba eksterne mature kot državnega izpita, ki zagotavlja preverjanje doseženih standardov znanja in omogoča pridobitev srednje izobrazbe ter omogoča vpis na univerzo brez sprejemnih izpitov.
- Uvedba poklicnega in strokovnega izobraževanja, ki temelji na socialnopartnerskih odnosih pri načrtovanju (nomenklatura poklicev, priprava izobraževalnih programov, njihovo sprejemanje v partnersko sestavljenem strokovnem svetu) in izvajanju praktičnega dela izobraževanja.

- Fleksibilen model poklicnega oziroma strokovnega izobraževanja, v katerem vodijo do istega cilja različne poti (tehniška oziroma srednja strokovna šola in poklicni tečaj, šolska oblika izobraževanja in dualni sistem, tehniška in poklicno-tehniška programska varianta).
- Formalno izobraževanje mladine in odraslih je zasnovano kot enoten sistem, v katerem se zagotavljajo enaki standardi znanja za mladino in odrasle, organizacija in izvedba, časovna razporeditev, načini ocenjevanja in napredovanja pa so za odrasle različni.
- Uvedba dualnega sistema poklicnega izobraževanja in izvajanje praktičnega dela izobraževanja v višjem strokovnem izobraževanju ter vrednotenje izobraževanja – opravljanje vmesnih preizkusov in praktičnega dela zaključnih izpitov v organizaciji zbornic – kaže na sprejetje filozofije o potrebnosti povezovanja gospodarstva in izobraževanja. V izobraževalne programe poklicnega izobraževanja so v veliki meri vključena tudi splošna znanja (jeziki, znanja o informacijsko-komunikacijskih tehnologijah), ki povečujejo možnost mobilnosti delovne sile.
- Nadaljnje izobraževanje odraslih na preduniverzitetni stopnji, (ki sicer v prvi vrsti ni namenjeno pridobivanju formalno veljavnih stopenj izobrazbe, lahko pa posredno do njih tudi pripelje), ureja samostojen, poseben zakon, na podlagi katerega so se bistveno povečale možnosti odraslih za vseživljenjsko izobraževanje; predvsem tisto, ki dviga splošnoizobraževalno in kulturno raven (programi za funkcionalno opismenjevanje, študijski krožki, borza znanja in središča za samostojno učenje kot nove oblike izobraževalne in socialne animacije odraslih, oblikovanje in sprejem nacionalnih standardov znanja štirih tujih jezikov in slovenskega jezika kot tujega jezika, program Projektno učenje za mlajše odrasle). Vse te projekte država tudi finančno podpira, tako razvojno delo in zagotavljanje drugih infrastrukturnih pogojev kot tudi subvencioniranje izvedbe izobraževanja.
- Država Slovenija podpira tudi formalno splošno, poklicno in strokovno izobraževanje, zlasti že zaposlenih mlajših odraslih in brezposelnih, kar je še posebej pomembno, saj se je v obdobju tranzicije obseg podjetniškega izobraževanja in usposabljanja ter podjetniške podpore pri izobraževanju zaposlenih zelo zmanjšal, hkrati pa se je bistveno zvišala brezposelnost. V ta namen država sofinancira izobraževanje za pridobitev prvega poklica za odrasle in izvaja poseben Program izobraževanja brezposelnih oseb, v katerega se je v zadnjih dveh letih vključilo več kot 11.000 brezposelnih oseb.
- Pripravljen je tudi Nacionalni program izobraževanja odraslih, ki predvideva postopno, vendar bistveno porast tako javnih kot zasebnih sredstev za izboljševanje izobrazbene strukture in višanje deleža v izobraževanje vključenega prebivalstva.
- Razvejano terciarno izobraževanje, v katerem se je poleg univerzitetnega izobraževanja mogoče izobraževati tudi na višjih in visokih strokovnih šolah; ob določenih dodatnih pogojih pa je omogočeno tudi prehajanje med temi tipi

posekundarnega izobraževanja. Slovenija je v zadnjih letih bistveno povečala tudi možnosti za podiplomsko izobraževanje.

1.1.2 Izbrane primerjave z državami EU²

Podatki kažejo, da se Slovenija po značilnostih demografskih gibanj v zadnjih letih bistveno ne razlikujemo od drugih držav članic EU. Mlajše generacije podaljšujejo izobraževanje in iz izobraževalnega sistema prihajajo bolj usposobljene kot generacije pred njimi. Delež učenk in učencev, vključenih v obvezno šolanje, je v povprečju skoraj enak deležu mladine, ki svoje šolanje nadaljuje po obveznem obdobju. Za Slovenijo je vzpodbuden podatek, da je v skupini, stari 19–29 let, manj kot 20 % tistih, ki nimajo zaključene srednje šole.³ Nižje odstotke ljudi brez končane srednje šole od Slovenije beležijo le redke države EU (Finska s 13 %, Švedska s 14 % sta edini.) Pred nami je še ena skandinavska država - Norveška z 8 %, ki ima poleg Češke v naboru držav članic EFTE in držav, ki so v procesu pridruževanja, sploh najnižji delež neuspešnih. Povprečje v EU je v istem starostnem razredu 31 %. Podobne deleže kot v Sloveniji beležijo na Danskem ter v Nemčiji z 19 %, v Franciji s 24 %, medtem ko je stanje bistveno slabše v Španiji z 39 % in Italiji celo z 42 % populacije, ki v teh letih ni dokončala srednje šole.

Podatki za Slovenijo so manj ugodni, če se premaknemo k starejšim kategorijam prebivalstva. Kljub temu da smo v razmerju do povprečja EU v vseh razredih starosti bistveno boljši od doseženega povprečja v Uniji, velja opozoriti, da je slabo povprečje EU predvsem posledica visokih deležev ljudi brez srednje izobrazbe v Španiji, Italiji, Belgiji, Grčiji in na Portugalskem, kjer je v starostnem razredu od 50–59 let kar 87 % ljudi brez srednje izobrazbe, v Sloveniji pa v istem razredu le 39 %.

Problem Slovenije v doseganju srednješolske izobrazbe predstavljajo kategorije prebivalk in prebivalcev, ki so starejši od 40 let. Tu delež ljudi brez končane srednje izobrazbe preseže

30 %. Danska jih ima v tem razredu le 18 %, Nemčija 17 %, Švedska 25 %. Nasploh za Nemčijo, Dansko, Norveško in Švedsko velja, da imajo že desetletja pod 25 % takih, ki niso dosegli srednješolske izobrazbe. Slovenija ima ob tem probleme tudi s tistim delom prebivalstva, ki ima sicer izobrazbo, višjo od osnovne, nima pa dosežene štiriletne srednje izobrazbe, ki dejansko omogoča mobilnost, ki vodi v večjo zaposljivost.

Na ravni srednješolskega izobraževanja tako v Sloveniji ostajata:

- problem še vedno prevelikega osipa in
- vprašanje fleksibilnosti programov srednjega strokovnega izobraževanja.

S prvim problemom se je treba spoprijeti na več načinov, predvsem z zagotavljanjem kakovosti dela v srednjih šolah. Poseben projekt, katerega cilj je zmanjševanje osipa ob ohranjanju ravni zahtevanih znanj, se že uvaja.

² Podatki so povzeti po Education Policy analysis, 1999. OECD.

³ Po podatkih Ministrstva RS za šolstvo in šport, RIC-a in državne statistike je različne oblike srednješolskega izobraževanja v letu 1983 končalo 19.400 oseb. Leta 1990 je srednjo šolo zaključilo 19.545 oseb, leta 1997 je bilo takšnih 23.640, leta 1998 že 24.842, leta 1999 pa že 25.932 oseb. Vzporedno s temi gibanji se je zmanjševal osip in število ponavljalcev.

Večjo fleksibilnost v načinih doseganja znanj, potrebnih za določeno stopnjo in vrsto izobrazbe, zahteva tako filozofija vseživljenjskega učenja kot tudi zahteva po zaposljivosti ljudi kot predpogoju njihove socialne in siceršnje varnosti.

Izobraževalni programi so preveč tradicionalna zasnovani in predmetno razdrobljeni. Prav tako še ni razvita modularna zasnova, ki bi znotraj široko zasnovanih programov temeljnega poklicnega izobraževanja omogočila pridobiti zaokroženo poklicno usposobljenost oziroma poklicno kvalifikacijo, ki bi bila podlaga za vstop na trg delovne sile. Moduli izobraževalnih programov bi omogočali posamezniku, da postopoma doseže tudi formalno stopnjo poklicne izobrazbe, ko dokonča vse module znotraj izobraževalnega programa. Modulirana zasnovanost izobraževalnih programov ni bila izkoriščena kot ugodna oblika, ki bi olajšala dostop do izobraževanja, saj omogoča kratkoročno postavljanje ciljev izobraževanja in usposabljanja, ter odraslim omogoča doseganje javno priznane poklicne usposobljenosti, postopno pa tudi formalne izobrazbe.

V zadnjih letih se je povečal delež mladine, ki po končanem obveznem šolanju nadaljuje šolanje na srednji stopnji, znotraj te skupine delež mladine, ki se izobražuje v gimnaziji ali srednji strokovni šoli (tudi srednji tehniški ali poklicno-tehniški šoli). V državah EU in EFTE se delež vključenih v izobraževanje po končanem obveznem izobraževanju zniža vsako leto za 10 %, najbolj strmo se ta delež znižuje v Nemčiji, Veliki Britaniji in na Portugalskem, kjer je po treh letih po obveznem izobraževanju delež šolajočih le še 50 %. Slovenija sodi z relativno nizkim deležem dijakov v splošnih srednjih šolah v skupino držav, kjer so še Češka, Slovaška, Avstrija, Nemčija in Liechtenstein.

Omenjen podatek govori o dvojem:

1. povečan delež vpisa v gimnazijske programe v prihodnje ne bi smel povzročati prevelikih problemov, temu bi se upravičeno morala prilagoditi tudi mreža šol;
2. treba je opozoriti, da podatek o nizkem deležu dijakinj in dijakov, ki v Sloveniji obiskujejo splošne srednje šole, deloma zavaja. Bistveno se namreč spremeni, če deležu gimnazij v celotni populaciji prištejemo delež vključenih v štiriletne programe srednjih tehniških in poklicno-tehniških šol. Od več kot 100 000 vpisanih dijakinj in dijakov v srednje šole obiskuje štiriletne programe okrog 70 % vseh. Že nekaj let se vsako leto po končani osnovni šoli v štiriletne programe vpiše okoli 60 % populacije.

Vsi omenjeni programi omogočajo študij na visokih strokovnih šolah, po sprejetju novele zakona o visokem šolstvu decembra 1999 pa z dodatnimi izpitom tudi v univerzitetnih programih. Tako se zdi, da na tem področju ni potrebno posebno pospeševanje naravnih tokov, ki težijo v smer večjega deleža gimnazijskih programov. Seveda tudi zaviranje, vsaj za sedaj, ni potrebno.

Že več let se za splošno izobraževanje v večji meri odločajo dekleta kot fantje. Podatki kažejo, da je v celotni populaciji vpisanih v programe srednjega splošnega izobraževanja vpisanih okoli 60 % žensk. Razmerje je podobno tudi pri tistih, ki uspešno opravijo maturo (podobne trende je mogoče zaznati tudi v EU).

Tudi po deležu vključenih študentov v visokošolski študij ne zaostajamo za razvitimi evropskimi državami. V študijskem letu 1999/2000 se je okoli 46 % devetnajstletnikov odločilo nadaljevati izobraževanje.

V evropskih državah je število mladih, ki imajo pri tej starosti status študenta, različno. Deloma na to vpliva različna ureditev dokončanja srednje šole, še bolj pa posebnosti, izvirajoče iz tradicije (npr. v Severni Evropi se večina novincev vpisuje nekoliko kasneje kot v Sloveniji). Leta 1992 se je v ZDA izobraževalo 36,7 % devetnajstletnikov, v Belgiji 36 %, v Kanadi 35,9 %, v Grčiji 34,2 %, v Franciji 30,8 %, na Irskem 27,6 %, v Avstraliji 27,4 %, na Novi Zelandiji 24,9 %, v Španiji 24 %, na Nizozemskem 19,9 %, v Veliki Britaniji 19,6 %, na Češkem 14,4 %, na Norveškem 14 %, na Poljskem 13,6 %, v Nemčiji 6,1 %, na Danskem 5,0 % in v Švici 3,9 % devetnajstletnikov.

V študijskem letu 1996/1997 je bil odstotek devetnajstletnikov v terciarnem izobraževanju naslednji: Belgija 45 %, Grčija 47 %, Francija 39 %, Španija 29 %, Nizozemska 25 %, Velika Britanija 32 % (Education across Europe, Eurostat, 1999).

V zadnjih desetih letih hitro narašča število študentov v visokošolskem izobraževanju tako v državah EU kot tudi v Sloveniji. Leta 1990/1991 je bilo v Sloveniji 33.565 vpisanih študentov, leta 1999/2000 po še neuradnih podatkih več kot 66.000. Porast, ki ga v teh letih beleži Slovenija, je prikazan z indeksom 200. Podatki za države OECD za obdobje

1990–1996 kažejo povprečno povečanje z indeksom 140. Na Nizozemskem je omenjeni indeks 110, v Avstriji 120, na Finskem 130, na Irskem 150, v Veliki Britaniji 181, na Portugalskem pa celo 244.

Porastu študentk in študentov v Sloveniji sledi tudi večji delež diplomantk in diplomantov med prebivalstvom, starim manj kot 30 let. Generacije, starejše od trideset let, za razvitimi državami EU močno zaostajajo.

S stališča izobraževalne politike je posebej značilno dejstvo, da je v Sloveniji v letih od 1981, ko je diplomiralo 6.494 študentk in študentov, do leta 1987, ko je diplomiralo le 5.309 študentk in študentov, število diplomantk in diplomantov upadalo. Razlogi za takšno stanje so različni. Vpis rednih študentk in študentov v 1. letnik v študijskih letih 1976/77 do 1979/80 je zastal, v letih 1980/81 do 1983/84 pa je močno upadel (fantje so pred študijem odhajali na služenje vojaškega roka, vpis v visoko šolstvo je bil administrativno omejevan, npr. na področjih kot je poslovno-ekonomska smer, z vpisnimi pogoji so se vzpostavljale vertikalne znotraj usmeritev v usmerjenem izobraževanju, administrativno se je omejeval vpis v študij ekonomije in poslovedstva). Vse to je spremljal tudi intenziven upad vpisa izrednih študentk in študentov vse od leta 1976/77 do 1984/85 (zaostrovanje na ekonomskem področju, državno podprto izobraževanje ob delu, npr. učiteljev, ki so si pridobivali višjo stopnjo izobrazbe, se je izteklo, sistem internega priznavanja z delom pridobljenih zmožnosti pa ni stimuliral formalnega izobraževanja). Na zmanjšanje števila diplomantk in diplomantov pa je vplivalo tudi podaljševanje trajanja študija ter preraščanje višjih šol v visoke šole in fakultete.

Ob nihanjih, ki jih lahko pripišemo burnemu obdobju osamosvajanja, se je število diplomantk in diplomantov po omenjenem letu postopoma povečevalo. Kljub vsemu

pa smo se v Sloveniji šele leta 1995, ko je diplomiralo 6.419 študentk in študentov, vrnil na raven izpred desetletja in pol. V primeru, da bi v teh letih število diplomantov naraščalo po stopnji pet odstotkov, bi imeli v Sloveniji tega leta 12.856 diplomantk in diplomantov. V desetletju od 1981 do 1991 smo tako hipotetično izgubili okrog 28.000 diplomantk in diplomantov oz. več kot petkratno število diplomiranih v tem letu. Te ocene so morda pretirane; a tudi če bi povečevali število diplomantk in diplomantov počasneje od 5 % letno (upoštevaje trende v preteklosti in še do leta 1995, v večini evropskih držav pa bi tudi 5 odstotna rast ne bila nenavadna) smo vendarle izgubili med 15. 000 in 28.000 tisoč diplomantk in diplomantov. V Sloveniji smo leta 1991 imeli le okrog 137.000 oseb z višjo ali visoko izobrazbo. Le 16- do 17-odstoten delež delovno aktivne populacije v Sloveniji je leta 1998 posedoval najmanj višješolsko izobrazbo.

Preglednica 1: Diplomantke in diplomanti višješolskega in visokošolskega študija (1981 do 1999)

Leto	Diplome dodiplomskega študija				Osnova 1981 (%)
	Višja izobrazba	Visoka strokovna izobrazba	Visoka Univerzitetna izobrazba	Skupaj Dodiplomski študij	
1981	3 911	–	2 583	6 494	100
1982	3 910	–	2 473	6 383	98
1983	3 797	–	2 583	6 380	98
1984	3 498	–	2 398	5 896	91
1985	3 568	–	2 053	5 621	87
1986	3 318	–	2 316	5 634	85
1987	3 113	–	2 196	5.309	82
1988	3.158	–	2 309	5 467	84
1989	3 311	–	2 368	5 679	87
1990	3 421	–	2 530	5 951	92
1991	3 046	–	2 393	5 439	84
1992	3 104	–	2 607	5.711	88
1993	2 991	–	2 952	5 943	91
1994	2 668	–	3 144	5 812	89
1995	2 746	–	3 673	6 419	99
1996	3 217	–	4 507	7 724	119
1997	3 099	374	4 538	8 011	123
1998	2 809 + 151	1 164	4 639	8 763	135
1999	2 378 +329	2 191	4 869	9 767	150

Vir: Statistični urad RS (1981–1998), neuradne podatke za 1999 je zbralo Ministrstvo RS za šolstvo in šport, januarja 2000.

Problem Slovenije v višjem in visokem izobraževanju tako ni v deležu študentk in študentov v generacijah, ki zapuščajo srednje šole. Vključenost je ustrezna, še posebej je razveseljav naraščajoč trend. Problem pa je v strukturi vpisa, saj imamo premalo študentk in študentov in posledično diplomantk in diplomantov naravoslovja, matematike, računalništva, pa tudi tujih jezikov. Velika in za razvoj Slovenije odločilna dodatne vlaganja bodo potrebna:

- pri pridobivanju višje in visoke izobrazbe v starostnih skupinah, starejših od 30 let,
- na področju podiplomskega študija.

Opozoriti je treba tudi na dejstvo, da se v domači statistiki in tudi v mednarodnih primerjavah nerealno prikazujejo trajanje študija, saj absolventski staž nima več zgolj značaja socialne kategorije, ampak se v absolventski semester formalno, vsekakor pa neformalno, vključujejo nekatere obveznosti študenta (priprava diplomske naloge in podobno).

Podatki, ki govorijo o strukturi izobrazbe odraslih, pokažejo, da se Slovenija uvršča v skupino treh držav (Slovenija, Češka, Portugalska), ki imajo nižji delež odraslih z višješolsko izobrazbo ali več kot povprečje držav OECD. Po deležu odraslih, ki imajo srednjo šolo in več, pa se Slovenija uvršča za spoznanje pred povprečjem držav OECD.

Blišč tega kazalca pa zatemni dvoje dejstev:

1. dejstvo, da se po letih šolanja uvrščamo kar precej pod povprečje držav OECD,
2. dejstvo, da ima odraslo prebivalstvo Slovenije neprimerno razvite pisne spretnosti: rezultati mednarodne raziskave o pismenosti prebivalk in prebivalcev v starosti od 16 do 65 let so pokazali, da so se prebivalke in prebivalci Slovenije z rezultati merjenja uvrstili v skupino treh do štirih držav (Poljska, Portugalska in Čile), kjer večina prebivalstva (okoli 70 %) dosega prvo in drugo raven besedilne pismenosti, ki jo strokovnjakinje in strokovnjaki OECD ocenjujejo kot neustrezno, tako z vidika mobilnosti in zaposljivosti posameznika kot z vidika družbe (glej sliko 2 o besedilni pismenosti odraslih po državah).

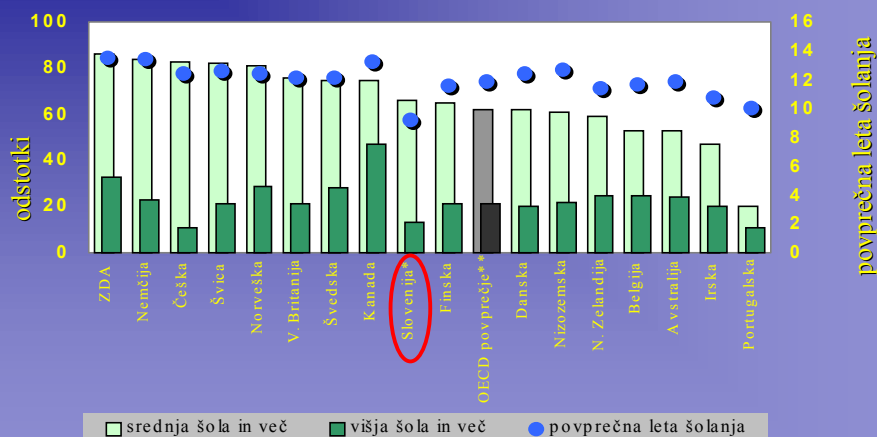
Rezultati mednarodne raziskave opozarjajo, da ne moremo biti zadovoljni niti s kakovostjo zaloge kapitala izobrazbe niti s tokovi kapitala izobrazbe.

Slika 1: Izobrazbeni dosežki odraslih od 25 do 64 let po državah

MEDNARODNA PRIMERJAVA - IZOBRAŽENOST PREBIVALSTVA

Slika: Izobrazbeni dosežki odraslih od 25 do 64 let po državah

Vir: Anketa o delovni sili, OECD 1997b, Anketa o delovni sili v Sloveniji, 1998

Predstavitev izsledkov raziskave, mag. Ester Možina, Andragoški center Slovenije, Ljubljana, junij 2000

str.15 |

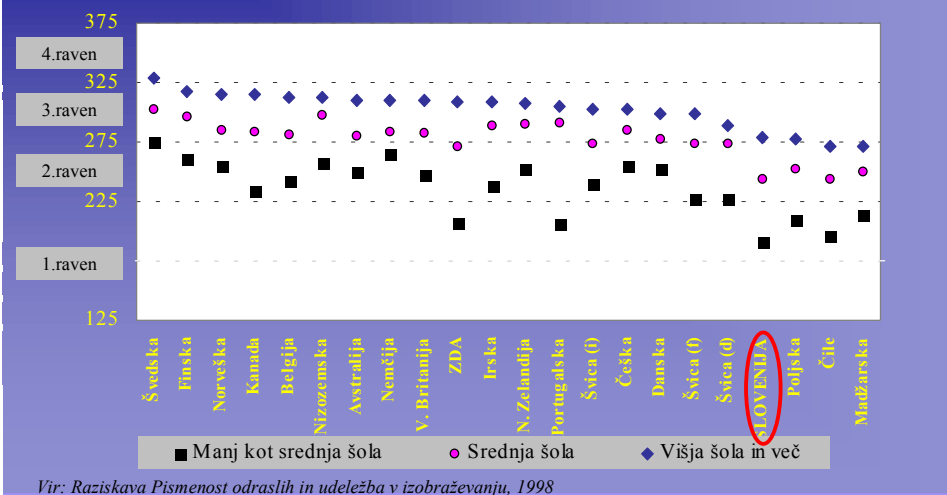
Tako so se prebivalci Slovenije, ki imajo končano srednjo šolo, s povprečnimi dosežki uvrstili na prvo raven (Opredelitev pismenosti v sliki: Merjenje pismenosti na lestvici od 0 do 500 točk, primeri nalog na posameznih ravneh v prilogi) v besedilni pismenosti skupaj s prebivalkami in prebivalci Poljske, Madžarske in Portugalske, medtem ko so se prebivalke in prebivalci drugih dvanajstih evropskih držav uvrstili na drugo raven, kar nekaj med njimi se jih je približalo tretji ravni, ki jo strokovnjakinje in strokovnjaki OECD ocenjujejo kot primerno podlago za ekonomsko in socialno aktivnost posameznice oz. posameznika. Slovenski prebivalci in prebivalke z višjo šolo in več so se skupaj s prebivalkami in prebivalci Poljske in Madžarske uvrstili s poprečnimi dosežki na drugo raven, medtem ko so se prebivalke in prebivalci Švedske uvrstili na četrto raven, Finske le nekoliko pod njo, prebivalke in prebivalci Norveške, Belgije, Nizozemske, Nemčije, Velike Britanije, Irske, Portugalske, Švice, Češke in Danske pa na tretjo raven.

Slika2: Povprečni dosežki odraslih v besedilni pismenosti glede na izobrazbo

MEDNARODNA PRIMERJAVA - PISMENOST IN IZOBRAZBA

Slika: Povprečni dosežki odraslih v besedilni pismenosti glede na izobrazbo

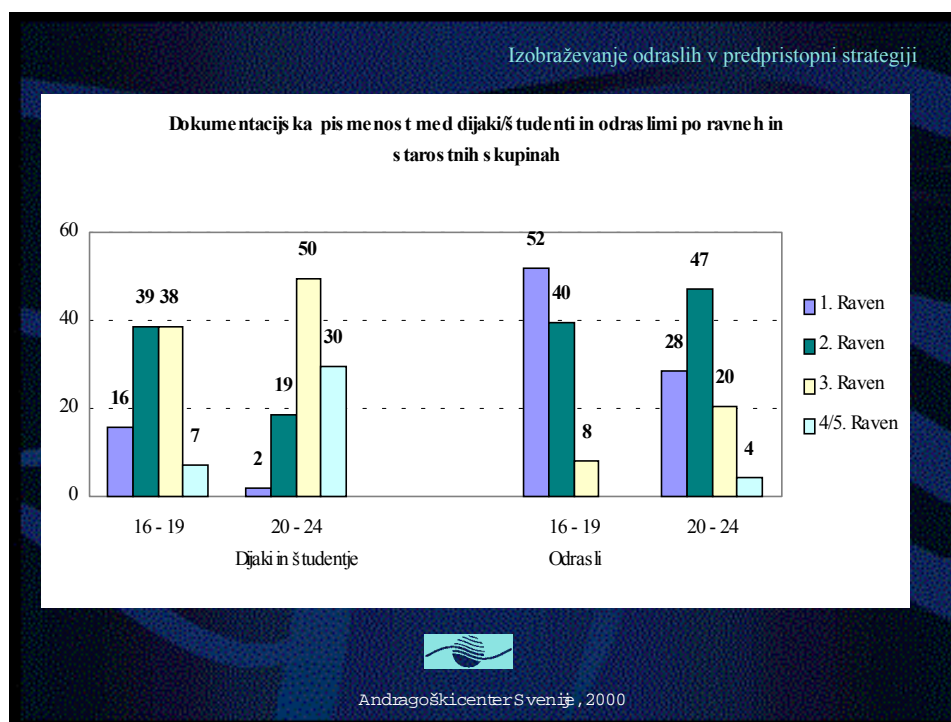
Vir: Raziskava Pismenost odraslih in udeležba v izobraževanju, 1998

Predstavitve izsledkov raziskave, mag. Ester Možina, Andragoški center Slovenije, Ljubljana, junij 2000

str.16

Vpogled v dosežke odraslih v Sloveniji kaže na veliko razslojenost med šolajočo se mladino in odraslimi: 50 % dijakinj in dijakov, starih od 16 do 19 let, se je uvrstilo na prvo in drugo raven dokumentacijske pismenosti, medtem ko znaša delež vrstnic in vrstnikov, ki se ne šolajo več, 90 %. Še večji je razkorak med študentkami in študenti (20–24 let) ter vrstnicami in vrstniki v isti starostni kategoriji, ki niso vključeni v redno izobraževanje; slednjih se je uvrstilo na prvo in drugo raven 3.6- krat več.

Slika3: Dokumentacijska pismenost po ravneh med dijaki, študenti in odraslimi

Tako velike razlike med obema skupinama najdemo samo še na Portugalskem, medtem ko jih v državah, ki so se uvrstile najvišje, praktično ni.

Po stopnji udeležbe odraslih prebivalcev in prebivalk v izobraževanju so se države razvrstile v tri skupine: v prvi so države, kjer je ta delež okrog 50-odstoten (Finska, Danska, Švedska, Norveška); v drugi skupini okrog 40-odstoten (V. Britanija, Švica, Nizozemska) in v tretji skupini 30-odstoten in manj (Slovenija z 31%, Madžarska z 19 % in Poljska s 14 %). Ta podatek Slovenijo uvršča med države, ki si še utirajo pot v družbo, kjer je vseživljenjsko učenje stvarnost.

Podatki o udeležbi v izobraževanju kažejo, da je bilo v letu 1998 v izobraževanju dejavnih 31.1 % prebivalstva. Tistih, ki bi se izobraževali (morebitni dejavni), če bi bili za to izpolnjeni določeni pogoji (več časa, boljša ponudba programov, primernejši čas za izobraževanje, svetovanje), je bilo 27.4 %, medtem ko je bil delež tistih, ki se sploh ne bi izobraževali (nedejavnih) 41.5 %. Ta podatek pokaže, da se leta 1998 okoli 70 % prebivalstva ni izobraževalo. Z vidika starosti, spola, izobrazbe in zaposlenosti, so bili v povprečju v izobraževanju dejavni zaposleni moški, stari med 25 in 39 let, ki so imeli najmanj srednješolsko izobrazbo, čeprav razlike med spoloma tu niso tako velike. Ob izpolnjenih pogojih, bi se izobraževale ženske v isti starosti in izobrazbenem razredu. Nedejavni pa bi še vedno bili upokojeni moški, starejši od 50 let, z dokončano osnovno šolo.

Izobraženost, dosežki v pismenosti in udeležba v izobraževanju predstavljajo osrednji problem, ki ga Slovenija doslej ni v zadostni meri upoštevala pri načrtovanju svojega razvoja, tudi ne na področjih, ki urejajo razvoj človeških virov. V Prehodnem državnem razvojnem programu je celo zapisano, da imamo dobro usposobljeno in izobraženo delovno silo; v nacionalnih razvojnih dokumentih s področja zaposlovanja

pa je kot prednostno obravnavano izobraževanje menedžmenta (Akcijski program zaposlovanja v Sloveniji za leto 2000 in 2001, III. steber).

Slovenija ob tem beleži tudi negativne trende pri vključevanju zaposlenih v izobraževanje: delež zaposlenih, vključenih v izobraževanje, je vse do leta 1993 upadal in se je znižal za 30 % v primerjavi s povprečnim deležem vključenih v obdobju 1981–1986. Po letu 1993 se je sicer negativno gibanje ustavilo (Strokovne podlage za nacionalni program izobraževanja odraslih, 1. zvezek, 52); v letu 1996 je bil delež zaposlenih, vključenih v izobraževanje, še vedno za 28 % nižji, kot je bilo povprečje v obdobju 1981–1986 (Strokovne podlage za nacionalni program izobraževanja odraslih, 2 zvezek, 437, 439). Udeležba zaposlenih v izobraževanju se je v drugih državah v istem obdobju (1982–1994) povečala: na Švedskem za 3,5-krat, v Nemčiji za eno tretjino, v Franciji pa za več kot 2-krat (Strokovne podlage za nacionalni program izobraževanja odraslih, 1 zvezek, 53. Povzeto po: Lifelong Learning for All, OECD 1996, 56,58 in 60).

Največji upad beležimo v programih za pridobitev izobrazbe in v programih specializacije: udeležba v programih srednjega poklicnega in srednjega strokovnega izobraževanja se je do leta 1996 zmanjšala za 65 %, upad udeležbe v višjem in visokem izobraževanju pa je zaradi intenzivnega vlaganja v to področje po letu 1993 bistveno manjši, le 20-odstoten. Analiza vključenosti po dejavnostih pokaže, podobno kot v vseh drugih državah, da se najmanj zaposlenih vključuje v izobraževanje prav v dejavnostih, kjer so potrebe zaradi prestrukturiranja in tehnološkega posodabljanja proizvodnje in storitev največje, ter v manjših podjetjih.

Tudi po deležu brezposelnih, vključenih v izobraževanje, še vedno zaostajamo: pri nas se je v letu 1998 izobraževalo 16 % brezposelnih, podobno je bilo na Irskem, v Belgiji, Madžarski, Portugalski in Češki; v drugih državah pa bistveno več: Nemčija 24 %, Nizozemska 38 %, Švedska 44 %, Velika Britanija 35 %, Norveška 38 % (rezultati Mednarodne raziskave o pismenosti). Pri izobraževanju brezposelnih v Sloveniji velja opozoriti še na en problem, in sicer na veliko nestabilnost obsega vključevanja brezposelnih tako med posameznimi leti kot v dinamiki v posameznem letu.

Tudi Slovenija je (podobno kot nekatere države EU, le kasneje) že od začetka devetdesetih let v razpravah o obsežni reformi izobraževalnega sistema v ospredje postavljala izobraževanje odraslih. Spoznanje, da to ni le druga priložnost za nekatere posameznice in posameznike, temveč je v okviru koncepta vseživljenjskega učenja po vsebini in statusu enakovredno izobraževanju otrok in mladine in tako enakovredna sestavina izobraževalnega sistema, je še posebej jasno poudarjeno v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju (1995).

V Sloveniji ima visokošolsko diplomu 150 žensk na 100 moških in je tako glede enakih možnosti moških in žensk z visokošolsko izobrazbo pri zaposlovanju (po podatkih Key data on Education 2000) poleg Velike Britanije in Švedske ter Bolgarije in Latvije, ena redkih izjem med državami EU in med predpristopnimi državami, saj je brezposelnost visokoizobraženih žensk celo nekoliko nižja kot brezposelnost enako izobraženih moških.

V državah EU se v povprečju polovica učenk in učencev v osnovnošolskem izobraževanju uči vsaj en tuj jezik, čeprav v prvih letih šolanja ta marsikje ni obvezen, to pa postane pri približno desetih letih starosti. Vedno pomembnejši položaj, ki ga imajo tuji jeziki v šolskih programih in število ur poučevanja jezika, odražata velik pomen, ki ga življenje v Evropi in inštitucije pripisujejo obvladovanju tujega jezika. V Sloveniji se z novim kurikulumom za osnovno šolo uvaja zgodnejše učenje tujega jezika, v tretjem triletju osnovne šole možnost učenja dveh tujih jezikov, v gimnaziji sta dva tuja jezika obvezna; v ostalem srednjem izobraževanju pa najmanj en tuj jezik. Mladi se največ učijo angleščino, sledi pa ji nemščina.

Tudi v Sloveniji je tako kot v državah članicah EU v ospredju nacionalne politike vzgoje in izobraževanja področje informacijsko-komunikacijske tehnologije (v nadaljevanju IKT). Iz leta v leto povečano vlaga v računalništvo in IKT. V petih letih uresničevanja programa računalniškega opismenjevanja (RO) je bilo izvedenih več kot 2 000 tridnevni seminarjev in ostalih izobraževalnih oblik, na katerih se je izobraževalo nad 31 000 vzgojiteljic in vzgojiteljev, učiteljic in učiteljev, ravnateljic in ravnateljev ter drugih strokovnih delavk in delavcev iz vseh slovenskih vrtcev, šol, dijaških domov in fakultet, ki izobražujejo učiteljice in učitelje. To je več kot polovica vseh vzgojiteljic in vzgojiteljev, učiteljic in učiteljev, ravnateljic in ravnateljev ter drugih delavk in delavcev šol in vrtcev.

Didaktično programsko opremo in osnovno košarico programske opreme uporabljajo v 650 vrtcih, osnovnih in srednjih šolah ter dijaških domovih in fakultetah, ki izobražujejo učiteljice in učitelje, na 16 000 računalnikih s skupno 120 000 licencami (v letu 1999 smo vrtce in šole opremili z 2 000 novimi košaricami osnovne programske opreme na okoli 2.000 računalnikih in z 20 000 novimi licencami didaktične programske opreme).

Preglednica 2: Število novih računalnikov

Zavodi	1994	1995	1996	1997	1998	1999	Skupaj
Vrtci	0	8	54	36	91	118	307
Osnovne šole	303	190	1 432	1 205	1 247	1 294	5 671
Zavodi za izobraževanje otrok s posebnimi potrebami	0	0	41	23	72	176	312
Glasbene šole	0	0	16	7	0	0	23
Srednje šole	356	307	1 101	333	564	553	3 214
Dijaški domovi	0	6	72	35	68	89	270
Fakultete, ki izobražujejo učitelje	0	71	84	38	128	117	438
Število računalnikov	659	582	2 800	1 677	2 170	2 347	10 235

Morda je najpomembnejši pokazatelj uporabe nove informacijske tehnologije uporaba interneta v Sloveniji, ki je v slovensko družbo vstopil zgodaj in vsaj za evropske razmere razmeroma intenzivno. Uporabniki, ki so tako ali drugače vezani na računalništvo in informacijske tehnologije, so novo tehnologijo zaradi vrste ugodnih okoliščin – mednje sodi šolski sistem ter storitve, ki jih je omogočal ARNES

– sprejeli zelo hitro, celo hitreje, kot je to običajno v razvitih državah. Preostalo prebivalstvo v uporabo sodobnih tehnologij vstopa počasneje; uporaba interneta pri njih ne poteka samodejno, ampak kot kompleksen proces, ki je odvisen od spodbud iz okolja. Širjenje uporabe interneta v populaciji, ki ni računalniško usmerjena ali pa je celo nepismena – večina slovenskega prebivalstva – je zato ključni dejavnik nadaljnega razvoja informacijske družbe.

Slovenija se po opremljenosti šol z računalniki in tudi po deležu šol z dostopom do interneta, uvršča med razvite države. V srednjih in osnovnih šolah ima računalnik v povprečju vsak peta zaposlena oz. peti zaposleni in vsaka petindvajseta učiteljica oz. petindvajseti učitelj. V primerjavi s preteklim letom se je stanje v osnovnih šolah še nekoliko izboljšalo, v srednjih šolah pa ni opaziti izrazitejših sprememb. Slovenija tako zaostaja le za državami (npr. skandinavske dežele in Velika Britanija), ki so razvoj informacijske tehnologije postavile kot najvišjo prednostno nalogo in pri tem opredelile tudi ključno vlogo izobraževalnega sistema pri njenem uresničevanju.⁴

V britanskih osnovnih šolah si osebni računalnik v povprečju deli 16,3 učenk in učencev, v srednjih šolah pa 8,7 učenk in učencev; v Sloveniji pride računalnik na 25 učencev in učenk tako v osnovnih kot tudi srednjih šolah. Za zaostanek je deloma krivo dejstvo, da je v Sloveniji učencem in učenkam v povprečju namenjenih le 64 % računalnikov, s katerimi razpolaga šola, v Veliki Britaniji pa 85 % vseh računalnikov. Po drugi strani pa je Slovenija že prehitela Veliko Britanijo v deležu računalnikov z urejenim dostopom do interneta. V britanskih šolah je na splet priključen vsak deseti računalnik (11 %), v slovenskih šolah pa vsak tretji računalnik (31 % v osnovnih in 36 % v srednjih šolah). Vendar je v Sloveniji učenkam in učencem namenjen manjši delež računalnikov z dostopom do interneta kot v Veliki Britaniji – v osnovnih šolah učenci in učenke uporabljajo 59 % vseh računalnikov z internetom (v Veliki Britaniji 73%), v srednjih šolah pa 52 % vseh računalnikov z internetom (v Veliki Britaniji 86 %). Vendar pa Slovenija zaostaja pri vključevanju računalniških vsebin v izobraževalni proces, in to na vseh ravneh izobraževanja.

Pojav interneta v veliki meri kakovostno vpliva na uvajanje računalništva v izobraževalni sistem. Nastajajo nove zahteve po pospešenem prenavljanju računalniške opreme, po drugi strani pa internet prinaša nove zahteve po prenovi učnih programov in izobraževanju učiteljic in učiteljev.

Dinamika uvajanja interneta v šolski sistem narekuje tudi visoka zasebna uporaba interneta v gospodinjstvih. V Sloveniji poseduje osebni računalnik okoli 40 % gospodinjstev. Med gospodinjstvi z otroki ter mladostnicami in mladostniki je ta delež bistveno večji; dostop do interneta je imelo v letu 1999 že vsako sedmo gospodinjstvo. Podatki kažejo, da so šolajoče se generacije najbolj intenzivni uporabniki interneta: kar 63 % študentk in študentov, 52 % dijakinj in dijakov ter 40 % osnovnošolk in osnovnošolcev (osmošolci – 40 %) sodi med uporabnike interneta. Medtem ko je konec leta 1999 v Sloveniji uporabljala internet le petina delovno aktivne populacije. Dejstvo, da šolajoče se generacije uporabljajo internet v tako velikem obsegu, predvsem pa izven šolskih inštitucij, vsekakor ustvarja poseben pritisk na celoten izobraževalni sistem.

1.1.3 Nekateri posebej izpostavljeni slabosti obstoječega stanja

---

⁴ Podatki so iz raziskave Information and Communications Technology in UK Schools 1998, ki jo je opravilo združenje BESA (British Educational Suppliers Association).

Ocenjujemo, da so dijakinje in dijaki ter študentke in študenti na različnih ravneh izobraževalnega sistema še vedno premalo vključeni v aktivne oblike dela – reševanje problemov in reflektirano pridobivanje in uporaba znanja. Učenje in obvladovanje podatkov ter poznavanje dejstev je v premajhni meri povezano z ozaveščanjem strategij pridobivanja in uporabe znanja. Pri tem je treba opozoriti na pomen znanja – poznavanju dejstev ipd. za razvoj sposobnosti. »Učiti se, da bi vedeli, predpostavlja urjenje pozornosti, spomina in mišljenja« (Delors 1996: 79).⁵

Vloga učitelja kot zgolj posredovalca znanja ni zadostna. Njegova vloga mentorja dijaku, vajencu oziroma študentu pri njegovem razvoju in pripravi na timsko delo, samokontrolo, obvladovanje informacij in razvoj inovativnosti in ustvarjalnosti postaja vse pomembnejša. Pomembno je, da zna učitelj pri prenosu znanja in iskanju odgovorov posredovati tudi svoje izkušnje pri reševanju problemov. Temeljno pedagoško izobraževanje strokovnih delavcev je premalo povezano (preozki profili še posebej na osnovnošolski ravni). V obdobju pripravništva in na podiplomski ravni so premalo upoštevane posebnosti posameznih področij izobraževanja (še zlasti strokovnega in poklicnega). Sicer razvejan in obsežen sistem strokovnega spopolnjevanja ne uspe zagotoviti zadostne ponudbe seminarjev iz specialnih didaktik, še posebej ne za strokovnoteoretične predmete in praktični pouk v poklicnem in strokovnem izobraževanju, kjer je zaznati primankljaj specialnodidaktičnega pristopa, ki bi učiteljice in učitelje pripravljaj na kompetentno in reflektirano reševanje konkretnih problemov podajanja učne snovi.

Pri opredeljevanju poklicnih standardov v nomenklaturi poklicev, ki poteka po principu partnerskega usklajevanja ekspertnih skupin, je v glavnem prevladala obstoječa tradicionalna poklicna struktura. Premalo je bilo opredeljevanja poklicnih standardov v storitvenih dejavnosti in na povsem novih poklicnih področjih, ki jih prinaša razvoj novih tehnologij v postindustrijski družbi (izjema so negovalec na domu, medijski tehnik ali tehnolog poštnega prometa).

Pri prenovi izobraževalnih programov sta se uveljavila povezovanje izobraževanja in dela

(eno od temeljnih načel sodobnega sistema poklicnega in strokovnega izobraževanja) ter socialno partnerstvo (vse od načrtovanja, razvoja in izvajanja poklicnega in strokovnega izobraževanja). Resno oviro nadaljnjemu uveljavljanju poklicnega izobraževanja pa predstavlja dejstvo, da še vedno niso oblikovani medpodjetniški izobraževalni centri kot pomembne inštitucije za kakovostno izvajanje dela praktičnega izobraževanja v dualnem sistemu, za priprave na mojstrske in njim podobne izpite, za pripravo kandidatov, ki želijo potrditi poklicno kvalifikacijo v certifikatnem sistemu in za širjenje kakovostne ponudbe izobraževanja za potrebe podjetij.

1.2 Komplementarni dokumenti za razvoj človeških virov

---

⁵ Ne kaže torej pozabiti na dejstvo, da sta mišljenje (tudi t. i. kreativnost) in spomin povezana. Delorova komisija tako posebej opozarja na dejstvo, da je "učenje spomina /.../ nujna zaščita proti poplavi trenutnih informacij, ki jih posredujejo javna občila. Nevarno bi bilo misliti, da je postal spomin nepotreben, ker so nam odslej na voljo neverjetne možnosti shranjevanja in razširjanja informacij. /.../ Vsi specialisti so mnenja, da je potrebno uriti spomin že od otroštva in da ne bi bilo primerno, če bi v šolah odpravili nekatere tradicionalne vaje, ki se zdijo dolgočasne." (Delors 1996: 80).

Ob urejanju področja vzgoje in izobraževanja je Republika Slovenija sprejela še druge dokumente, ki skupaj z Belo knjigo in zakonodajo, tvorijo okvir za pristopno strategijo na področju RČV. V nadaljevanju jih naštevamo in opozarjamo na njihove bistvene sestavine.

1.2.1 Strategija gospodarskega razvoja: približevanje Evropi – rast, konkurenčnost in vključevanje

Strategija gospodarskega razvoja (1995) je postavila temelje za tri strateške dokumente: Strategijo ekonomskih odnosov Slovenije s tujino: Od pridruženega do polnopravnega članstva v Evropski skupnosti (1996), Strategijo povečevanja konkurenčne sposobnosti slovenske industrije (1996) in Strategijo Republike Slovenije za vključitev v Evropsko skupnost (1998). Poleg teh dokumentov so bili sestavljeni še dokumenti, ki določajo politiko in nacionalne programe za vrsto sektorjev in področij.

1.2.2 Državni program za prevzem pravnega reda EU

Na podlagi Strategije za vključitev v Evropsko skupnost (EU) in skladno s Partnerstvom za pristop je slovenska vlada pripravila Državni program za prevzem pravnega reda EU leta 1998 najprej za eno leto, leta 1999 pa za celotno obdobje 1999–2002.

Državni program sega še dlje. Poleg vseh prilagoditev, ki bodo potrebne za uskladitev slovenske zakonodaje s pravnim redom Skupnosti in reform, nujnih za Slovenijo, ki pa niso del pravnega reda Skupnosti, dokumenti tudi opredeljuje potrebe po novih kadrih ter sredstva, ki bodo potrebna za financiranje teh dejavnosti.

Strategija in Državni program sta opredelila deset temeljnih nizov družbeno-ekonomskih reform, ki so nujne za odpravljanje glavnih slabosti države, med njimi nekateri posredno ali neposredno vključujejo tudi vzgojo in izobraževanje:

- Reforma trga delovne sile, vključno z reformo sistema zaposlovanja. Slovenski trg delovne sile se počasi prilagaja novim gospodarskim razmeram. Čeprav je bil na tem področju storjen napredek, pa bo treba premagati še štiri velike ovire na poti k večji mobilnosti delovne sile. Med njimi je tudi neustrezna struktura delovne sile, ki povzroča strukturno brezposelnost. (Svetovna banka, 1999: 3).
- Regionalni razvoj. Nedavno je bil dosežen ključni zakonodajni preboj, saj je sredi leta 1999 parlament sprejel Zakon o uravnoteženem regionalnem razvoju, ki ne opredeljuje le splošnega okvira za izvajanje regionalne strukturne politike za celotno ozemlje Slovenije in ne določa le pogojev za dodeljevanje spodbud za regije s posebnimi razvojnimi problemi, temveč ustanavlja tudi institucionalni okvir, nujen za koordinacijo sektorskih politik – torej tudi izobraževalne – na državni in regionalni ravni.

1.2.3 Prehodni državni razvojni program 2000–2002

Temeljni namen prehodnega državnega programa 2000–2002 (v nadaljevanju PDP 2000–2002) je doseči nadaljnji in znaten napredek na področju gospodarske in socialne kohezije, kar bo zagotovljeno z uresničitvijo naslednjih dveh ciljev:

- zmanjšanje razlik med ravni gospodarskega in socialnega razvoja v Sloveniji in EU bo mogoče doseči s povečevanjem proizvodnje po stopnji, ki bo višja od tiste v državah EU;
- zmanjšanje notranjih razvojnih razlik med slovenskimi regijami pa s pospeševanjem poslovnih dejavnosti, lajšanjem socialnih težav in problemov zaposlovanja ter razvojem gospodarske infrastrukture.

Posebna pozornost je v PRDP namenjena človeškim virom. Konkurenčnost Slovenije ni odvisna samo od danosti gospodarske infrastrukture, ampak še bolj od usposobljenosti človeških virov. Učinkovit sistem izobraževanja in usposabljanja je pomemben za povečanje primerjalnih prednosti države.

1.2.4 Razvoj človeških virov v dokumentih o zaposlovanju

Iz dokumentov o zaposlovanju izhajajo naslednje podlage:

- **Razvoj novih tehnologij, ki temeljijo na informaciji in inovaciji.**

Te omogoča nov ciklus socialno-ekonomskega razvoja družb in prehod iz industrijske v postindustrijsko inovacijsko družbo, ki prinaša globalizacijo gospodarskih procesov in tudi globalizacijo družbeno-razvojnih dilem.

Koncepti industrijske družbe so temeljili na standardizaciji, specializaciji, sinhronizaciji, koncentraciji in centralizaciji. Postindustrijska informacijska družba, katere osnovni razvojni temelj predstavlja upravljanje z informacijami, uvaja procese inovativnosti, kreativnosti, podjetništva, fleksibilnosti, decentralizacije, trajnost sprememb kot edine stalnice in zato kot osnovni pogoj uspešnosti posameznika in družbe, izpostavlja sposobnost upravljanja sprememb. Tako globalne razvojne spremembe v temeljih spreminjajo tudi odnose in potrebno usposobljenost ponudnikov na trgu dela.

Masovna produkcija cenениh proizvodov z nizko stopnjo dodane vrednosti se vse bolj seli v manj razvita gospodarstva z nizko ceno dela. Ključna vlaganja razvitih družb zato postaja vlaganje v razvoj človeških virov, ki edini lahko omogočijo nadaljnjo uspešno gospodarsko in socialno rast družb.

Tudi trg dela in sistemi zaposlovanja v družbah Evropske skupnosti se soočajo s problemom prilagajanja, ki je na eni strani pogojen s potrebo po dinamični učinkovitosti gospodarstva, na drugi strani pa s potrebo po učinkovitem odpravljanju brezposelnosti in preprečevanjem večanja socialnih razlik oz. zagotavljanjem socialne kohezivnosti družb.

- **Konkurenčni produkt je v fleksibilni delovni sili.**

Zaradi večje mobilnosti kapitala in vedno manjših razlik med tehnološko pogojenimi proizvodnimi faktorji, monetarna in fiskalna politika izgubljata

učinkovitost. Konkurenčne prednosti nacionalnega gospodarstva bo možno dosegati predvsem s fleksibilnejšo delovno silo.

Stopnja fleksibilnosti delovne sile je običajno v premem sorazmerju z njeno izobraženostjo in usposobljenostjo, zato ni prav nič nepričakovano, da večina socialnih partnerjev v evropskih družbah in tudi drugih razvitih ekonomijah vidi enega ključnih instrumentov zmanjševanja brezposelnosti v povečanem obsegu vlaganja v znanje in dvig zaposljivosti delovne sile.

Dinamičnost in učinkovitost sodobnih gospodarstev sta tako odvisni predvsem od ustrezne alokacije in uporabe razpoložljivih virov, posebej tistih, povezanih z znanjem in sposobnostmi delovne sile; temeljita torej na učinkovitosti menedžmenta. Usposobljenost menedžmenta bo v prihodnjih letih zagotovo doživljala velike spremembe, zato bo Slovenija spodbujala večje vlaganje zasebnih sredstev v razvijanje sposobnosti menedžmenta za uvajanje ustvarjalnih sprememb, predvsem pa učinkovito upravljanje s človeškimi viri; skratka, govorimo lahko o novem podjetniško-inovacijskem tipu menedžmenta.

- **Vseživljenjsko učenje postaja dejavnik varnosti in vključenosti državljanov in državljanov v družbo.**

Ko govorimo o potrebi po varnosti, ki prevladuje pri zaposleni delavki oz. zaposlenem delavcu in ko to delavko oz. tega delavca poskušamo zaščititi kot šibkejšega partnerja na trgu dela, je treba okrepiti njuno zavedanje, da lahko sama veliko prispevata k svoji socialni varnosti, če povečata stopnjo aktivnosti in skrb za lasten razvoj, skratka, če učenje in usposabljanje uvedeta kot sestavino svojega življenja.

Vseživljenjsko učenje in usposabljanje postajata temeljni sestavni del življenja v razvitih ekonomijah, v tranzicijskih deželah pa bo treba najprej ustrezno spodbuditi menedžment, da bo več vlagal v lastno izobraževanje in usposabljanje in razvijal stalne oblike izobraževanja in usposabljanja vseh zaposlenih. Usposobiti pa bo treba tudi sindikate, da bodo odločneje zagovarjali odgovornost delodajalcev za poklicno kariero zaposlenih. Pomembno lahko k temu pripomore uvajanje središč za spodbujanje učenja in drugih podobnih inštitucij v podjetja ter programi spodbujanja podjetništva tako med zaposlenimi kot tistimi, ki na trg dela šele prihajajo, kot tudi tistimi, ki so se začasno znašli v vrstah brezposelnih.

Usmeritve ekonomske in socialne politike za prihodnje desetletje temeljijo na upoštevanju posledic, ki jih narekuje hiter tehnološki razvoj. Strokovnjakinje in strokovnjaki napovedujejo, da se bo v naslednjih desetih letih zamenjalo 80 % vseh danes poznanih tehnologij. V istem času se bo dramatično spremenila struktura delovne sile: delež starih med 20 in 30 let bo nazadoval za okoli 17 %, hkrati pa bo za okoli 12 % narasel delež starejših od 50 let. Rečeno drugače, tehnologija se bo "pomlajevala", delovna sila pa se bo starala. Z vidika kadrovskih virov bo to pomenilo, da bodo znanja in sposobnosti delovne sile ob statičnem pristopu zaostajala za potrebami tehnologije najmanj za 10 let. Če Evropa ne bo hitro poiskala učinkovitih sistemov sprotnega prilagajanja znanj in sposobnosti delovne sile, bo soočena z resnim razkorakom med potrebami ekonomije in razpoložljivimi znanji. Premagovanje tega razkoraka med

usposobljenostjo delovne sile in potrebami ekonomije bo zato predstavljalo ključno skupno investicijo vlad in delodajalcev v prihodnjih desetih letih.

Na teh osnovnih načelih temelji tudi politika zaposlovanja, ki jo opredeljujejo naslednji ključni dokumenti:

- Rimska pogodba,
- Luksemburške smernice Evropske komisije, sprejete v letu 1997, ki uvajajo štiri stebre zaposlovalske politike:
  - a) pospeševanje podjetništva in podjetniške miselnosti,
  - b) povečevanje zaposljivosti prebivalstva,
  - c) pospeševanje in vzpodbujanje prilagodljivosti posameznikov oziroma podjetij,
  - d) izenačevanje možnosti zaposlovanja;
- Amsterdamska pogodba, ki je stopila v veljavo ob koncu leta 1998, ki ob dosedanja skupna področja EU (ekonomska in monetarna skupnost) uvršča tudi strategijo zaposlovanja.

1.2.5 Izzivi trga dela v Sloveniji

Iz razpoložljivih analiz je mogoče sklepati, da imamo v Sloveniji tako brezposelnost premajhnega povpraševanja kot tudi rastočo strukturno brezposelnost, saj smo kljub še vedno več kot 100 000 brezposelnih vsak dan priča vse večjim potrebam po zaposlovanju tujcev. Po eni strani primanjkuje delavk in delavcev, ki bi opravljali manj zahtevna dela, po drugi strani pa ustrezno usposobljenih kadrov s področja različnih, še posebej informacijsko pogojenih tehnologij. Posebej slednje postaja resna ovira nadaljnjemu razvoju podjetij. Primanjkuje znanj s področja mednarodnega trženja in globalnih komunikacij, upravljanja, učinkovitega trajnostnega razvoja na lokalni ravni itd. Slednje postaja izrazitejša zaradi pozitivne gospodarske rasti, ki je v zadnjem letu že vplivala na rast zaposlovanja v vseh slovenskih regijah. Strukturni vidiki brezposelnosti se nanašajo tako na izobrazbena, poklicna in regionalna neskladja, zaostreje pa jih že omenjen problem dolgotrajne brezposelnosti in velike brezposelnosti v višjih starostnih razredih.

Strnemo lahko, da brezposelnost na slovenskem trenutno pogojujejo naslednji ključni problemi:

- prepočasen razvoj storitvenega sektorja;
- pomanjkanje učinkovitega pretoka informacij med delodajalci in tistimi, ki delo iščejo;
- vse večje neskladje med poklicnimi potrebami delodajalcev in poklicno ponudbo; o precejšnjem obsegu strukturne brezposelnosti govori podatek o okoli 13 000 do 25 000 permanentno nezapolnjenih potrebah pri delodajalcih. O tem govori tudi množica brezposelnih brez temeljne poklicne izobrazbe, ki v vseh starostnih kategorijah predstavlja več kot 45 %;
- velik obseg brezposelnih je pogojen tudi z visokim številom t. i. rizičnih skupin, kot so npr. starejši od 45 let, osebe z zmanjšano stopnjo zaposljivosti zaradi zdravstvenih in drugih razlogov, invalidi itd. Delež teh skupin prav tako predstavlja skoraj polovico brezposelnih;

- velik obseg zaposlovanja in dela na črno, ki ju omogoča trenutno veljavna zakonodaja v Sloveniji;
- previsok priliv nekvalificirane delovne sile iz šolskega sistema, ki je posledica velikega obsega izpada iz sistema poklicnega izobraževanja;
- pomanjkanje ustreznih razvojnih spodbud, ki bi v zadostnem obsegu omogočale razvoj in uveljavljanje sodobnih pristopov na področju usposabljanja in preusposabljanja delovne sile.

Izhajajoč iz sedanjih razmer in kritičnih elementov dokument načrtuje naslednje strateške cilje razvoja trga dela v obdobju 2000–2006:

- Dvig izobrazbene ravni delovne sile tako, da bo Slovenija leta 2010 dosegla naslednjo izobrazbeno sestavo odraslih v starosti od 25 do 64 let (Strokovne podlage za nacionalni program izobraževanja odraslih, 2 zvezek: 388-390, 408-414, višja različica):
  - nedokončano ali končano osnovno šolo in nižjo poklicno izobrazbo bo imelo 35 % prebivalk in prebivalcev (v letu 1996 je bilo takih 43 %),
  - poklicno (triletno), splošno ali srednjo strokovno izobrazbo bo imelo 44 % (v letu 1996 je bil delež enak),
  - višjo ali visoko izobrazbo pa 21,4 % (v letu 1996 le 12,3 %).

V letu 2010 bo tako imelo v Sloveniji 65 % prebivalk in prebivalcev v starosti od 25 do 64 let končano srednješolsko, višješolsko ali visokošolsko izobrazbo.⁶

- Zmanjšanje frikcijske brezposelnosti in zmanjševanje strukturnih neskladij, kar bi se pokazalo v zmanjšanju deleža dolgotrajno brezposelnih (na okoli 40 %) in deleža brezposelnih brez temeljne poklicne izobrazbe (na okoli 25 %).
- Zagotovitev vključenosti v aktivne programe za vse brezposelne, ki v času 6 mesecev Po nastopu brezposelnosti niso našli nove zaposlitve.
- Zagotavljanje odpravljanja zmanjševanje regijskih neskladij na trgu dela.
- Rast zaposlenosti, ki bo v obdobju 2000–2006 presegala v povprečju 1 % letno, ob Hkratni pospešeni gospodarski rasti, kar bo omogočilo zmanjšanje stopnje brezposelnosti do leta 2006 na okoli 6 % po mednarodni metodologiji oziroma registrirano stopnjo na okoli 9 %.

Slovenija se že danes sooča z izzivi globalizacije, liberalizacije, približevanja "evropskim" pravilom ter nujnostjo prehoda iz tranzicijsko industrijske družbe v sodobno tržno gospodarstvo (še bolj pa se bo to dogajalo v prihodnjih letih). Tehnološki razvoj, ki je nujen za zmanjšanje razvojnega zaostajanja

⁶ Podoben ali višji delež so imele razvite države EU v letu 1995 (Avstrija 60 %, Danska 62 %, Francija 68 %, Nemčija 84 %, Nizozemska 61 %, Norveška 81 %, Švica 82 %, Švedska 75 %, Velika britanija 76 %: OECD at a Glance, OECD Indicators 1997: 38).

Slovenije za povprečjem EU, ni možen brez vlaganj v človeški kapital oziroma brez razvoja kadrovskih virov. Vlaganja v človeški kapital sicer ne prinašajo učinkov na kratek rok, vendar pa zanemarjanje tega vidika razvoja oziroma premajhna vlaganja v človeški kapital nedvomno na daljši rok povzročajo krize ekonomskega in socialnega razvoja. Problem staranja prebivalstva, s katerim se in se bo soočala Evropa, je prisoten tudi pri nas. To vodi ne samo do problema financiranja obstoječih sistemov socialne varnosti, temveč postavlja pred prebivalstvo tudi zahtevo po vseživljenjskem izobraževanju. Izobraževanje v tretjem življenjskem obdobju ustvarja priložnosti za uveljavljanje starejše generacije ter s tem posredno tudi zmanjšuje bremena mlajše. Takšen pristop od izobraževalnega sistema zahteva čim večjo fleksibilnost.

V nadaljevanju bi izpostavili še tri pomembne teme nadaljnjega razvoja človeških virov:

- **Človeški viri in tehnološki razvoj**

Pomemben vzrok izgubljanja konkurenčnosti slovenskega gospodarstva na tujih trgih in s tem tudi delovnih mest, je tudi nizka razvojno-tehnološka zahtevnost izdelkov in proizvodnih procesov. V letu 1996 so v povprečju slovenske predelovalne dejavnosti zaostajale za ravnijo dodane vrednosti na zaposlenega v EU za 2,5- do 5,1-krat. Ta podatek nedvomno posredno kaže na kvaliteto razvoja človeških virov, posebej še na kvaliteto upravljanja s človeškimi viri na tem področju. Največje razlike so v proizvodnji kovin, najmanj pa zaostajajo prehrabena industrija, tisk in založništvo ter kemična industrija. Zaostajanje je povezano tako z višino vlaganj v raziskave in razvoj kakor tudi pomanjkljivim vlaganjem v razvoj človeških virov.

Razvojna politika na področju spodbujanja tehnološkega razvoja je usmerjena v posredna vlaganja v znanstveno in neposredno spodbujanje tehnološkega razvoja s subvencijami v raziskovalno dejavnost in tehnološki razvoj, namenjenih podjetjem. Celovitega pristopa države k sistematičnemu spodbujanju vlaganj v razvoj človeških virov med zaposlenimi ni.

Analize učinkovitosti in usmerjanja sredstev razvojnih spodbud kažejo zlasti na dve pomembni usmeritvi:

1. dosežena je dokaj visoka raven vlaganj v znanstveno in temeljno raziskovalno dejavnost, kjer Slovenija le malenkostno zaostaja v mednarodni primerjavi, potrebna pa so bistveno večja vlaganja v tehnološko posodobitev in razvoj ter uvajanje novih tehnologij v podjetja;
2. večji poudarek je treba dati zaposlovanju in usposabljanju razvojnega kadra v podjetjih ter vzpostavljanju razvojnih jeder ter tehnoloških centrov, kot so partnerstva med univerzo in inštituti ter podjetji za prenos raziskovalnih dosežkov v prakso.

Ključni cilj v tem obdobju je dvig konkurenčne sposobnosti slovenskega gospodarstva, da bo sposobno tekMOVATI na enotnem trgu EU s podjetji držav članic.

- **Človeški viri in podjetništvo**

Dolgoročno največje možnosti za povečevanje konkurenčne sposobnosti gospodarstva so v razvoju novih tržno usmerjenih podjetij ter hitro rastočih malih in srednjih podjetij v vseh sektorjih. Razvoj teh podjetij ima lahko velik zaposlovalni potencial, zmanjšuje sedanjo prevlado neučinkovitih velikih podjetij, izrablja tržne niše na domačih in tujih trgih in omogoča pospešeno uvajanje tehnoloških in inovacijskih dosežkov.

Razvojna politika na tem področju bo zato, poleg ustvarjanja ustreznega makroekonomskega in upravnoadministrativnega okolja, ki bo omogočalo pospešen razvoj malih in srednjih podjetij, usmerjena predvsem v razvoj človeških virov. Instrumenti spodbujanja so usmerjeni zlasti v informiranje in znanja za razvoj podjetništva, še posebej med mladimi, ženskami in prebivalstvom na podeželju.

Pri tem bo odigral ključno vlogo nadaljnji razvoj kvalitete storitev v okviru pospeševalne mreže, kjer pobuda poteka po načelu od spodaj navzgor, saj se podjetniški centri razvijajo iz lokalnih pobud, ki so nastale s povezovanjem lokalnih akterjev (občin, obrtnih in gospodarskih zbornic, območnih enot zavoda za zaposlovanje, izobraževalnih organizacij in podjetnikov). Prav tako pa poskušamo razvoj podjetniških centrov usmerjati od zgoraj navzdol, da bi zagotovili enakomeren razvoj podjetniških centrov na vsem področju Slovenije, združevali vire in poenotili merila pospeševalne dejavnosti. Pospeševalni centri bodo predstavljali temeljno strokovno jedro za pripravo in realizacijo skupnih razvojnih programov, katerih pobudniki so območna razvojna partnerstva na funkcionalno zaokroženih območjih (subregijah), kakor tudi za pripravo in uresničevanje regionalnih razvojnih programov na ravni statističnih regij, kot to opredeljuje Zakon o skladnem regionalnem razvoju.

Usmeritve, ki izhajajo iz analize učinkovitosti dosedanjih vlaganj in ovir za pospešen razvoj malih in srednjih podjetij, so zlasti naslednje:

1. odpravljanje administrativnih ovir za ustanavljanje in razvoj novih podjetij, deregulacija in prilagajanje zakonodaje,
2. sistemske spodbude za rast perspektivnih malih in srednjih podjetij, usmerjene zlasti v tehnološki razvoj, usposabljanje menedžmenta in internacionalizacijo podjetij,
3. krepitev in povezovanje podpornih institucij za pospeševanje razvoja malih in srednjih podjetij na regionalni in lokalni ravni,
4. spodbujanje povezovanja podjetij in razvoja poslovne infrastrukture,
5. podpora uvajanju sistemov kakovosti.

Za odpravo teh ovir je potrebno povečano vlaganje v razvoj in usposabljanje človeških virov v menedžment malih in srednjih podjetij, zaposlenih v državni in javni upravi in v podpornih inštitucijah za razvoj podjetništva na nacionalni, regionalni in lokalni ravni.

- **Regionalne razlike**

Čeprav PDRP 2000–2002 obravnava celotno ozemlje Slovenije kot eno samo regijo, je vendarle usmerjen tudi v zmanjševanje razlik med posameznimi regijami v državi. Regionalne razvojne vidike običajno ocenjujemo na podlagi dvanajstih statističnih regij, ki so določene le za potrebe analiz in s pravnega stališča ne obstajajo. V Sloveniji ni celovitih in izčrpnih statističnih podatkov po regijah.

Podatki iz leta 1996 o številu študentk in študentov iz posamezne statistične regije 1996 govorijo o večji razliki med regijami glede izobrazbene strukture prebivalcev, kot pa bi jo lahko pričakovali glede na delež študentov in študentk v populaciji Republike Slovenije.

Statistični podatki pa kažejo tudi v osnovi pozitiven trend razdelitve študirajočih na posamezne regije. Za boljše razumevanje bi bila potrebna podrobnejša analiza, vendarle pa je iz podatkov razvidno naslednje: delež študentk in študentov v osrednjih dveh regijah, ki sta tudi univerzitetni središči, v tem desetletju rahlo upada (v Osrednjeslovenski in Podravski), raste pa v nekaterih drugih regijah (Savinjska, Dolenjska, Gorenjska, Notranjsko-Kraška, Goriška, Obalno-Kraška) ali pa je relativno konstanten (Pomurska, Koroška, Zasavska).

Za nadaljnji razvoj človeških virov je nujno poudariti, da je treba v Sloveniji ohraniti oz. nadaljevati decentraliziran razvoj sistema edukacije. To velja tako za srednješolsko kot tudi višješolsko in visokošolsko izobraževanja. Prav tako je treba poskrbeti, da se bodo ljudje vračali v svoje kraje. Poleg izgradnje cest je pomemben tudi kulturni in finančni ter nenazadnje socialni kapital

Razvoj srednješolske mreže v zadnjih desetih letih teži k zmanjševanju razlik med regijami glede možnosti vključevanja mladih v gimnazijske programe oziroma v programe štiriletnih strokovnih šol, ki omogočajo vključitev v visokošolsko izobraževanje.

Razvoj mreže višjih strokovnih šol, ki se v Sloveniji uvajajo v skladu z novim zakonom od leta 1996, pa prav tako povečuje možnosti višje- in visokošolskega izobraževanja. Zdi se, da je ideja decentraliziranega razvoja višje- in visokošolskega izobraževanja najbolj smiselno in tudi sicer najbolj zaživela z ustanavljanjem višjih strokovnih šol. Od študijskega leta 1996/1997 je bilo v Sloveniji ustanovljenih skupaj 14 višjih strokovnih šol: po ena na Bledu, v Velenju, Brežicah, Murski Soboti in Slovenj Gradcu, po dve v Celju, Ljubljani in Novem mestu ter tri v Mariboru. Izobraževati se je mogoče po 12 različnih programih: gostinstvo, turizem, elektronika, strojništvo, gradbeništvo, elektrotehnika, poslovni sekretar, poštni promet, telekomunikacije, živilstvo, komercialist ter rudarstvo in geotehnologija.

Takšen razvoj mreže strokovnih šol, po tradiciji ustanov, kamor se odrasli v največji meri vpisujejo, daje skupaj z drugimi ukrepi, upanje, da se bodo regionalne razlike v izobraženosti prebivalstva (razlike med izobrazbeno

najbolj in najmanj razvitimi regijami, katerim je botrovala tudi struktura dela, so skoraj več kot 60-odstotne)⁷ postopoma zmanjševale.

- **Sklep**

Obstoječe strukture, načini in potenciali razvoja človeških virov v Sloveniji predstavljajo dobro osnovo za dograjevanje tako sistema vzgoje in izobraževanja kot tudi celote ukrepov in mehanizmov, potrebnih za razvoj človeških virov. Za razvoj človeških virov v prihodnjih letih pa bodo v prvi vrsti potrebne domišljene strategije prilagajanja potrebam populacije in razvoja družbe ter zadostna sredstva. Kakršenkoli zastoj na področju vlaganj v to področje bo za Slovenijo usoden.

---

⁷ Ob popisu 1991 je bilo npr. v Pomurski regiji 58.1 % prebivalstva, ki je imelo dokončano osnovno šolo ali pa še te ne, v izobrazbeno najbolj razviti Osrednjeslovenski regiji pa 39.1 % (Vir: Potrebe po izobraževanju odraslih, Ljubljana 1996, stran 371, preglednica 29).

2 CILJI IN POTREBNI UKREPI

2.1 Temeljna – splošna načela in cilji

Pred Slovenijo je po desetletju razvoja države in oblikovanju sodobnega sistema vzgoje in izobraževanja nov izziv. Prva leta novega desetletja bodo odločila boj za mesto v globalnem svetu. To bo obdobje ne le novih priložnosti, temveč tudi pasti.

Še posebej je treba poudariti, pomen znanja v novem desetletju in njegovo nenehno pridobivanje – izobraževanje.

Ljudje, narodi, nacije, ki se tega ne zavedajo in ki ne ravnajo v skladu s tem spoznanjem, so se na milost in nemilost prepustili drugim. Znanje bo povsod – v vseh državah, za vso Evropo in za vsakega posameznika posebej – še pomembnejše kot danes.

Znanje bo za majhne države v tem boju še pomembnejše, saj smo prepričani, da bo iskanje lastnih priložnosti v odprtih družbah ter hkratno ohranjanje in vzpostavljanje identitete premosorazmerno s kakovostjo in količino znanja, ki ga bodo imeli državljanke in državljani naše države. Slovenija bo usodno odvisna prav od znanja. Z njim bo v prihodnje še bolj kot doslej povezana tudi omika. Prihodnost bo, ob obsojenosti na večkulturnost, zahtevala sistem edukacije, ki bo temeljil na skupnih vrednotah. Sistem vzgoje in izobraževanja, ki zagotavlja, da se v njem oblikujejo skupne vrednote parlamentarne demokracije, solidarnosti, strpnosti, spoštovanja tradicije ter odprtega in kritičnega iskanja novega je potrebno ohranjati in dograjevati.

Splošni cilji, ki so zapisani v Zakonu o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, so:

- spodbujanje vseživljenjskega izobraževanja,
- omogočanje splošne izobrazbe in pridobitve poklica vsemu prebivalstvu,
- omogočanje čim višje ravni izobrazbe čim večjemu deležu prebivalstva ob ohranjanju že dosežene ravni zahtevnosti,
- omogočanje razvoja in doseganje čim višje ravni ustvarjalnosti čim večjemu deležu prebivalstva,
- zagotavljanje enakih možnosti in omejevanje socialne izključenosti.

Ti cilji ostajajo, skupaj z drugimi, zapisanimi v tem in drugih področnih zakonih.

V Sloveniji smo v preteklih letih vzpostavili in dogradili sistem izobraževanja, ki sedanjim in prihajajočim generacijam, posameznicam in posameznikom omogoča doseganje znanja in vrlin, s katerimi se bodo enakovredno kosali z vrstnicami in vrstniki v razvitih državah sveta, in hkrati razvoj človeških virov do ravni, ki je potrebna za enakopraven vstop Slovenije v družbo visoko razvitih držav.

Prizadevali si bomo, da bo edukacija tudi v prihodnje usmerjena k celovitemu razvoju človekove osebnosti in doseganju evropske ravni znanja. Vzgjajala bo spoštovanje temeljnih moralnih in kulturnih vrednot ter spodbujala zavest o nacionalni identiteti in zgodovini države Slovenije.

V sistem javnega izobraževanja zaupa velika večina državljanek in državljanov, staršev ter učiteljic in učiteljev. Verjamemo, da bo to zaupanje mogoče ohraniti, če ne bomo spreminjali temeljev slovenskega izobraževanja in vzgoje kot so:

- načelo enakih možnosti za vse,
- avtonomija in pravna nevtralnost javnega šolstva ter drugih inštitucij izobraževanja,
- strokovna avtonomija učitelja.

Po desetletju sprememb tako ocenjujemo, da je treba nadaljevati z začrtanim razvojem sistema, ga utrditi in ustrezno nadgraditi.

Vzgoja in izobraževanje sta v sodobnih ravitih državah osnovana na demokratičnem izobraževalnem sistemu, ki uresničuje načelo enakih izobraževalnih možnosti za vse ter pravico do izbire. S kvalitetnim izobraževanjem, ne z zniževanja kriterijev zahtevnosti, omogoča doseganje najvišje izobrazbe največjemu deležu prebivalstva.

V Sloveniji bomo tudi v času vstopanja v Evropsko skupnost podpirali sodobne koncepte izobraževanja, ki izhajajo iz človekovih pravic in zagotavljajo, da so vse posameznice in vsi posamezniki teh pravic enako deležni ne glede na rojstvo, starost, psihično in fizično konstitucijo, socialno in kulturno poreklo, narodnost, spol, spolno usmerjenost, jezik, veroizpoved ali kakršno koli drugo okoliščino. Izobraževalni sistem mora vključevati raznoliko izobraževalno ponudbo na vseh stopnjah, ki zagotavlja uresničevanje pravice do izbire izobraževalnih poti in vsebin, ki izhajajo iz posebnega položaja otrok in različnih kategorij prebivalstva.

Pogoj uveljavljanja načel enakosti in izbire so tudi ustrezni ukrepi izobraževalne politike, kot so široka in trdna šolska mreža, ki se izgrajuje vse do višjih in visokih šol, razvita mreža izobraževalnih zmogljivosti za odrasle, uvajanje programov za izenačevanje možnosti, štipendijska politika, podpiranje izobraževanja odraslih itd.

Avtonomija šole in pravna nevtralnost javnega šolstva, ki jo v Sloveniji varuje tudi z ustavo določena ločitev države in verskih skupnosti, pomeni neodvisno šolo, ki ni pod monopolnim vplivom ne cerkva ne političnih strank – pomeni javno šolo. Resnično javna šola je tista, v kateri ni nihče izključen zaradi svojih mnenj – religioznih, svetovnonazorskih, filozofskih ali drugih. V vzgojnem smislu javna šola temelji na človekovih pravicah in pojmu pravne države. Vzgaja k skupnim, obče priznanim in neizključujočim vrednotam ter razvija kritičnega duha, vzpodbuja osebne odločitve, odgovornost ter zmožnost svobodne presoje. To niso edini cilji vzgoje, toda brez njih vzgoja ne zasluži tega imena. Takša šola si postavlja meje. Zaveda se, da učenkam in učencem, dijakinjam in dijakom ni, ne more biti in ne sme biti dovoljeno vse – odpoveduje se nekaterim posameznim vrednotam (prepričanjem in konfesijam) zaradi uresničevanja skupnih vrednot javnega šolstva.

Tudi način financiranja in način imenovanja učiteljic in učiteljev ter ravnateljic in ravnateljev, strokovna avtonomija učitelja, ki se kaže v izbiri učnih metod, oblik in vsebine, ki vodijo k doseganju standardov, bodo vplivali in krepili avtonomijo šol tudi v prihodnje. Pomembni temelj vzpostavljanja avtonomije je večja deregulacija in decentralizacija sistema. Oboje zahteva pomembne postopne korake v letih, ki so pred nami.

Pospeševanje vzpostavljanja regionalne avtonomije ter odgovornosti za razvoj človeških virov predstavlja pomemben element načelnih odločitev in ciljev edukacijske politike v letih

2000–2005 ter zahteva podrobnejšo obravnavo v povezavi z razpravo o regionalizaciji. Prenos ustanoviteljstva srednjih in višjih šol z države na raven regij, ko bodo oblikovane, je logičen korak takšne usmeritve. Soglasja k imenovanju vodstev omenjenih šol bi kazalo prav tako z ravni države prenesti na regije takoj, ko se bodo regionalne strukture utrdile.

2.2 Skupni cilji, ukrepi in pogoji zagotavljanja priložnosti za razvoj človeških virov

2.2.1 Spodbujanje ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti dela vrtcev, šol in organizacij izobraževanja odraslih

Kakovost dela vsakogar in kakovost dela vrtcev, šol in inštitucij, ki izobražujejo odrasle, je ena temeljnih pravic otrok, mladine in odraslih. Vse bolj jasno jo zahtevajo tudi starši. Ob vstopanju v izobraževanje se je zavedamo tudi odrasli. Ena temeljnih nalog izobraževalne politike v naslednjih letih bo zato vzpostaviti mehanizme ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti, predvsem na podlagi samoevalvacije, ki jo ob ponujeni zunanji strokovni pomoči opravljajo vrtci, šole ali pa organizacije za izobraževanje odraslih sami.

Samoevalvacija lastnega dela omogoča suverenost, ki je pogoj za zmožnost dejanske avtonomije inštitucij in tistih, ki v njih delajo. Projekt mora biti postavljen in podprt na nacionalni ravni, samoevalvacija pa metoda dela, ki naj bi, če se bo izkazala za koristno, postala stalnica pri delu vrtcev in različnih vrst šol.

Samoevalvacija se ne more opirati zgolj na navdušenje in zavzetost vključenih, njena opora naj bi bile tudi ocene učečih se, učiteljic in učiteljev ter staršev. Izkoriščala naj bi vse dostopne informacije, ki so pomembne za delo šole. Inštitucijam, ki se odločijo za ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti lastnega dela, mora država zagotavljati vso podporo.

Rezultati takšnega ugotavljanja kakovosti so namenjeni šoli, posameznikom in posameznikom v njej, pa tudi staršem in okolju. Prepovedana pa je njihova uporaba za razvrščanje (rangiranje) inštitucij, ker ima lahko nasprotno učinke, kot jih želimo z zagotavljanju kakovosti doseči.

Na ravni države mora biti v okviru politike razvoja človeških virov pripravljen projekt ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti v edukaciji otrok in mladine, predšolski vzgoji in izobraževanju odraslih (ti področji zahtevata še dodatne premisleke), ki bo omogočil vsem inštitucijam, ki to želijo, izvedbo samoevalvacije.

Ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti je trend in projekt, ki zadeva tudi visoko šolstvo. Njegova posebnost je akademska avtonomija, ki univerzi prepušča odgovornost za kakovost, vendar pa je treba zagotoviti tudi zunanje vzpodbude, ki bodo to odgovornost krepile in v ta proces vključevale tudi študentke in študente, diplomantke in diplomante, predstavnike delodajalcev ter javnosti sploh. Kakovost v

visokem šolstvu je tesno povezana s spodbujanjem raziskovalnega dela. Med prednostne naloge na tem področju sodi tudi nadaljnje izboljševanje prehodnosti ter zmanjševanje osipa na univerzah in v visokem šolstvu sploh.

2.2.2 Zadostna javna sredstva

Poleg stabilnega systemskega okvira so zadostna javna sredstva drugi nujni pogoj za razvoj vzgoje in izobraževanja. V naslednjih letih bo zanju treba neprekinjeno nameniti vsaj 6 % bruto domačega produkta (v nadaljevanju BDP). Slovenija bi bistveno dvignila kvaliteto v sistemu vzgoje in izobraževanja, če bi v to področje vlagala okoli 6,5 % BDP. Tako bi uspelo bistveno zmanjšati napetosti, povezane s plačno politiko in rešiti vprašanje položaja učiteljske profesije v družbi. Stopnja finančne avtonomije vrtcev in šol bi dosegla raven, na kateri bi dodatni trije tolarji prinesli še četrtega.

Bistveno več javnih sredstev kot doslej bo morala Slovenija vlagati v izobraževanje odraslih, najprej zato, da odpravi velike zaostanke na tem področju in kasneje za vzdrževanja koraka z razvitejšim svetom, tako glede izobraženosti in usposobljenosti prebivalstva kot tudi zaradi uveljavljanja strategije vseživljenjskega učenja za vse. Prednostno bi z omenjenim 6,5-odstotnim BDP (po posebej pripravljenih izračunih⁸ pa celo višjim odstotkom BDP) omogočili izpeljati tudi projekt izobraževanja t. i. srednje generacije. Od dodatnega izobraževanja te generacije in večje udeležbe odraslih na vseh področjih izobraževanja bo bistveno odvisna kompetitivna sposobnost in druge sposobnosti Slovenije v prihodnje.

2.2.3. Zagotavljanje infrastrukturnih pogojev za razvoj človeških virov

- **Informacijska tehnologija in pismenost**

Prehod iz računalniške v komunikacijsko pismenost zahteva prizadevanja, da bodo v Sloveniji do leta 2003 v medmrežje povezane vse centralne osnovne šole, čimprej pa tudi podružnične. Vse srednje šole in organizacije, ki izvajajo javno veljavne programe za odrasle, bomo v splet povezane do konca leta 2001.

Sodobna elektronska podpora in komunikacija sta prav tako neizogibna pogoja za študij na univerzah ter višjih in visokih šolah ter pri izobraževanju odraslih.

Računalniška in komunikacijska tehnologija naj bi bila čim bolj izkoriščena, zato bomo osnovne in srednje šole spodbujali, da se odpirajo tudi navzven in omogočajo o uporabo računalniške in komunikacijske tehnologije izven časa pouka, zvečer, za izobraževanje odraslih in tudi za nešolsko populacijo, tako da bomo hitreje odpravljali informacijsko nepismenost prebivalstva. S projektom RO naj bi z računalniško opremo na osnovnih in srednjih šolah letno omogočil računalniško opismenjevanje najmanj 35 000 državljanom in državljanom.

---

⁸ Nekatere članice EU so na podlagi rezultatov mednarodne raziskave o pismenosti odraslih ocenile obseg sredstev, potrebnih za zviševanje ravni pismenosti in izobraženosti odraslih.

Do leta 2004 moramo imeti v šolah in drugih organizacijah, ki izvajajo javno veljavne programe za odrasle, vsaj 30 000 računalniških mest in visoko zmogljiv nenehen dostop do medmrežij. Vsaki študentki in vsakemu študentu, srednješolki in srednješolcu, učenki in učencu osnovne šole ter seveda vsem pedagoškimi ter andragoškim delavkam in delavcem morajo biti brezplačno dostopna uporabniška imena. Država bo pedagoškemu in andragoškemu osebju zagotovila nakup računalniške opreme za individualno uporabo po ceni, ki bo najmanj za tretjino nižja od tržne. V letih 2001–2004 naj bi na ta način omogočili subvencioniran nakup računalnikov najmanj 10 000 zaposlenim v vrtcih, šolah in inštitucijah za izobraževanje odraslih.⁹

Moderne tehnologije, še zlasti elektronske povezave, že dolgo niso več le standard, namenjen vrhunskim profesorjem v visokem šolstvu, temveč postajajo nujnost za vse – profesorje, asistente, študente in druge zaposlene. Slovensko visoko šolstvo bo šlo v korak s tujim le, če bodo vlaganja na tem področju zadostna in dovolj smotrno načrtovana. Moderne tehnologije so tudi osnova drugačnih študijskih poti, npr. študija na daljavo, ki omogoča že zaposlenim ali starejšim, da se mnogo bolj enakopravno, kot so omogočale nekdanje strategije, vključijo v visokošolski študij. Država bo tudi zaposlenim v visokem šolstvu zagotovila ugodnejši nakup računalniške opreme, ki bo vsaj za tretjino ugodnejša od tržnega, ter ohranila ugodnosti pri priklopih na medmrežje.

Država mora ustvarjati pogoje za finančno dostopen in ugoden nakup računalnikov (davčne olajšave in subvencioniranje obrestnih mer) ter priklop v mednarodna komunikacijska omrežja za vse državljanke in državljane Slovenije.

- **Zagotavljanje ustreznih prostorskih pogojev v vrtcih šolah in organizacijah za izobraževanje odraslih**

Še naprej so potrebna vlaganja v šolski prostor in opremo na vseh ravneh. Poleg vlaganja v kakovostne prostore v vrtcih mora država intenzivno nadaljevati s programom prenavljanja, posodabljanja in nadgrajevanja kakovosti osnovnošolskih prostorov in opreme vsaj še pet let.

Dodatni naporji bodo potrebni pri zagotavljanju ustreznih prostorskih pogojev in opreme za kakovostno delo tudi v srednjih šolah ter v višjem in visokem šolstvu. Programi prenavljanja, posodabljanja in nadgrajevanja standardov in kakovost prostorov ter opreme zahtevajo nadaljevanje enake dinamike še približno štiri leta. Kvalitetni prostori in oprema imata velik pomen in vplivata na kvalitetno delo udeleženk in udeležence vzgoje in izobraževanja. Prevelike šole, še posebej v srednješolskem izobraževanju, morajo postati preteklost.

V desetletju pospešenega izobraževanja srednje in starejše generacije bo treba posebno skrb posvetiti primernosti prostorskih pogojev za to generacijo. Gospodarno ravnanje in maksimalna izraba obstoječih prostorov na šolah (ustrezno prilagojenih in urejenih) bosta najbolj racionalna rešitev.

---

⁹ Ob prispevku Ministrstva RS za šolstvo in šport v višini 50.000 SIT bi to letno pomenilo dodatnih 125 milijonov SIT za proračun.

- **Informacijsko-svetovalna služba**

Med temeljne infrastrukturne pogoje za razvoj človeških virov štejemo informacijsko- svetovalno dejavnost za posameznike in ustanove. Razvoj in vpeljava modela informacijsko-svetovalne službe v izobraževanju odraslih in dograjevanje siceršnjih oblik svetovanja v izobraževanju, bo zato ena od prednostnih nalog.

- **Razvijanje programov**

Razvijanje omrežij programov in usposabljanje kadrov za zviševanje ravni pismenosti sodita prav tako med temeljne infrastrukturne dejavnosti v izobraževanju odraslih. Zaposlenim in brezposelnim omogočata boljši dostop do izobraževanja. Vključujeta tudi razvoj in izvajanje posebnih izobraževalnih programov in njihovo povezovanje z razvojnimi projekti v šolah, podjetjih in v lokalnem okolju.

- **Kvalitetne raziskave o vzgoji in izobraževanju**

Raziskovalna infrastruktura mora zagotavljati raziskave o kakovosti izobrazbe in usposobljenosti delovne sile, udeležbi prebivalk in prebivalcev v izobraževanju. Razvit informacijski sistem bo omogočal učinkovito spremljanje, analiziranje in usmerjanje razvoja izobraževanja. Izobraženost in dosežki v pismenosti narekujejo začetek poglobljenih raziskav o motivaciji odraslih za izobraževanje.

- **Samostojno učenje**

Strategije vseživljenjskega učenja ni mogoče udejanjiti brez primerno razvitega sistema organiziranega samostojnega učenja. Slovenija bo zagotovila ustrezne kadrovske in druge materialne pogoje tudi za te aktivnosti.

2.2.4 Vzgojni projekti

Šole so del širšega socialnega prostora in zato sestavni del družbene resničnosti. Ta prihaja, včasih pa tudi vdira v šolo ali vrtec ter ju soustvarja, hkrati tudi šole in vrtci povzročajo spremembe v širši družbi. Iz te dvojnosti izhaja reševanja problemov nasilja in podobnih problemov, kot je uživanje dovoljenih in prepovedanih drog. Vzgojno-izobraževalni prostor nudi možnost ugotavljanja, spremljanja, zmanjševanja in nenazadnje preprečevanja teh pojavov. Prvi pogoj so ustrezno izobraženi in usposobljeni učitelji, drugi pa izobraževanje in osveščanje staršev, da pojave prepoznavajo, jih razumejo in da znajo sami ali s pomočjo strokovnih služb poiskati rešitve problemov svojih otrok, učencev in dijakov. Slovenija bo podpirala dodatne organizirane oblike izobraževanja učiteljic in učiteljev, ravnateljic in ravnateljev ter drugih strokovnjakinj in strokovnjakov. Šolska politika bo spodbujala šole, da oblikujejo jasna in enoznačna pravila vedenja vseh, ki se nahajajo v šolskem prostoru, ter skrbijo, da jih učenke in učenci, dijakinje in dijaki spoštujejo tudi izven šolskih zidov. Kurikulum in izvenšolske dejavnosti morajo posredovati znanje in

razvijati veščine za nenasilno vedenja ter spoštovanje lastne osebnosti in osebnosti drugih.

2.2.5 Povezovanje razvoja človeških virov s projekti Evropske skupnosti

Šolam in organizacijam za izobraževanje odraslih mora država omogočiti, da se vključujejo v programe Evropske skupnosti. Izmenjava učiteljic in učiteljev, učenk in učencev naj postane sestavni del delovanja šole. Na vseh področjih bomo spodbujali učenje in kvaliteten pouk tujih jezikov, saj je znanje tujih jezikov pogoj enakopravnega vključevanja v mednarodne projekte, ne le na šolskem področju.

Izmenjava učiteljic in učiteljev ter izkušnje, ki si jih dijakinje in dijaki pridobijo med bivanjem in udeležbo pri pouku zunaj Slovenije ter s sodelovanjem dijakinj in dijakov iz tujine pri pouku v Sloveniji, morajo še v večji meri kot v osnovni šoli postati sestavni del delovanja srednjih šol. Na njih je še posebej pomembno nadgrajevati znanje tujih jezikov. V večjem obsegu kot nekoč se poučevanje tujih jezikov že uvaja v prenovljeno osnovno šolo.

Posebno skrb bo treba nameniti zagotavljanju priložnosti in vzpodbujanju učenja tujega jezika pri srednji in starejši generaciji. Znanje tujih jezikov ter računalniško-komunikacijska pismenost predstavljata bistveni sestavini sedanje (še bolj pa bodoče) temeljne izobrazbe državljanek in državljanov Republike Slovenije.

Univerzi in vse visokošolske ustanove lahko ogromno pridobijo z vključevanjem v programe Evropske skupnosti (predvsem v Erasmus), v katere je bila Slovenija sprejeta leta 1999. Eno- ali dvosemestrski študij v tujini ter s tem povezane strokovne, kulturne in jezikovne izkušnje našim študentkam in študentom odpirajo obzorja in povečujejo poklicne možnosti; izmenjava profesorice in profesorjev, ki jo visoko šolstvo sicer že pozna, pa se mora še okrepiti. Seveda je pogoj za oboje kreditni sistem študija, ki ga je treba v prihodnjih letih dodatno vzpodbujati in nagradjevati. V ta kontekst sodi tudi skorajšnja uveljavitev t. i. dodatka k diplomam v Sloveniji, mednarodno definirane dokumenta, ki bo olajšal prehode študentk in študentov ter diplomantek in diplomantov med evropskimi državami.

Razvoj človeških virov predstavlja pomemben element politik Evropske skupnosti, ki posveča posebno skrb razvoju človeških virov na regionalni ravni. Tudi Slovenija mora ob razvoju regionalnih struktur v tesni povezavi z njihovo sposobnostjo načrtovati svoj lasten razvoj poskrbeti za ustrezno umeščenost razvoja človeških virov.

2.3 Cilji in naloge na področju otrok in mladine

2.3.1 Predšolska vzgoja

V prihodnjih letih bomo spodbujali rast deleža vključenih otrok v predšolsko vzgojo. V Sloveniji še vedno ne dosegamo takih deležev vključenih starejših predšolskih otrok v predšolsko vzgojo, kot jih imajo v razvitih zahodnoevropskih in skandinavskih državah. Cilj Slovenije je, da do leta 2004 omogoči 70 % otrok vključitev v različne oblike varstva in vzgoje.

Da bi bilo to mogoče doseči, bomo nadaljevali s prizadevanji za popestritev ponudbe vrtcev, in sicer s,

1. spodbujanjem ponudbe večje raznolikosti programov, tako z vidika njihovega trajanja in organizacije (npr. krajši, poldnevni, dopoldanski, popoldanski in tudi posebni večerni programi) kot z vidika vsebine in posebnosti okolja, v katerem je vrtec,
2. sistematičnim vzdrževanjem in prenavljanjem prostorov ter zagotavljanjem ustrezne opreme,
3. s spodbujanjem dela v vrtcih, ki še v večji meri upošteva zanimanja staršev in otrok.

Trende dvigovanja ravni izobrazbe vzgojiteljic in vzgojiteljev ter pomočnic in pomočnikov vzgojiteljic in vzgojiteljev, ki so opazni zadnja leta, moramo v naslednjih petih letih še okrepiti. K temu lahko pripomore tudi splošni program za izobraževanje t. i. srednje generacije. Ohraniti je treba stalno strokovno spopolnjevanje strokovnih delavk in delavcev v vrtcih, predvsem pri temah, ki pokrivajo nov kurikulum ter nova in aktualna spoznanja različnih strok.

Nadaljnji korak h kakovosti dela v vrtcih bo prineslo timsko načrtovanje in delo v vrtcu ter sodelovanje strokovnih delavk in delavcev vrtca s strokovnimi delavkami in delavci v osnovni šoli. Spodbujali bomo tudi večjo kakovost in strokovnost pri usmerjanju predšolskih otrok s posebnimi potrebami ter delu z njimi v rednih in razvojnih oddelkih. Doseganje tega cilja bo pospešil sprejem in uresničevanje Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami.

Prve ocene spremljanja prenovljenega kurikuluma za vrtce kažejo, da ga vzgojiteljice in vzgojitelji, vodstvo vrtcev in starši sprejemajo ter pozitivno ocenjujejo. V naslednjih letih potrebuje tudi področje predšolske vzgoje natančno spremljavo in evalvacijo novega kurikuluma in po potrebi dograjevanje predlaganih rešitev.

2.3.2 Osnovnošolsko izobraževanje

Temeljni cilji v osnovnošolskem izobraževanju ostaja ohranjanje javne osnovne šole brez radikalne zunanje diferenciacije, ohranjanje njene kakovosti in mednarodne primerljivosti ter doseganje standardov, ki vsem otrokom omogočajo enake možnosti temeljnega izobraževanja. Devetletna osnovna šola ni in naj ne bo več uniformirana in naj z možnostjo izbire pri pouku omogoča vsakemu otroku večjo uveljavitev njegovih želja, zanimanj in sposobnosti.

V naslednjih nekaj letih bo za razvoj osnovnošolskega izobraževanja najpomembnejše kakovostno uvajanje nove devetletne osnovne šole in ob tem pregled in posodabljanje učnih načrtov obstoječe osemletne osnovne šole. Šole potrebujejo kakovostno strokovno pomoč pri uvajanju novega programa devetletne osnovne šole, njegovo uvajanje pa ustrezno spremljavo in evalvacijo, ki omogočata pravočasno dograjevanje rešitev, ki so po prvih ocenah dobro načrtovane.

Trend zviševanja izobrazbene strukture osnovnošolskih učiteljic in učiteljev, ki se je pričel v zadnjih letih, bomo še pospeševali – tudi v okviru posebnega programa za dvig ravni izobrazbe t. i. srednje generacije.

Razvita mreža osnovnih šol je vključno s podružnicami med temeljnimi interesi naše države. Kljub višjim stroškom mora Slovenija tudi v bodoče zagotavljati dostopnost osnovne šole čim bliže domu in pri tem nadaljevati z uspešno prakso organizacije, ki ob matični šoli omogoča delovanje podružnic.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami je potrebno preiščeno in kakovostno udejaniti.

Da bi zaokrožili zakonski okvir na področju osnovnega šolstva, je potreben tudi čimprejšnji sprejem zakonodaje za področje manjšinskega šolstva.

Nedavno sprejeti novi zakon o glasbenih šolah se pretežno navezuje na osnovnošolsko populacijo in je dobra podlaga, da v naslednjih letih še dvignemo raven splošne glasbene in plesne kulture.

2.3.3 Srednje splošno izobraževanje

Gimnazije, ki so bile v sistem ponovno uvedene na začetku devetdesetih, so se skupaj z maturo uveljavile kot naravni sestavni del šolskega sistema. Z razvejanostjo, ki jo je v sistem prinesla uvedba strokovnih in umetniške gimnazije ter utrditev programa klasične gimnazije, je postalo področje gimnazijskih programov zaokroženo. Na programski ravni ostaja odprto vprašanje ustrezne konceptualizacije umetniške gimnazije – posebej njenega glasbenega dela.

Pri politiki vpisa v srednješolskem izobraževanju je v naslednjih letih treba doseči dva cilja:

1. postopoma naj bi dosegli 40-odstotni delež mladih pri vpisu v prvi letnik gimnazijskih programov,
2. 70 % generacije in več naj bi v naslednjem desetletju nadaljevalo izobraževanje v srednjih šolah (gimnazijskih programih in štiriletnih programih srednjega strokovnega izobraževanja).

V splošnih srednjih šol je treba tudi z zakonom urediti maturo kot zrelostni izpit, ki maturantkam in maturantom omogoča nadaljevanje študija brez sprejemnih izpitov na univerzi in visokih šolah.

Ob upadanju populacije se bo kot poseben problem pojavila mreža šol. Kljub višjim stroškom bi Slovenija morala tudi v srednješolskem izobraževanju zagotoviti decentralizirano mrežo šol, na katerih bi se lahko tudi v prihodnje izvajalo več srednješolskih programov. Potreba se kaže po modularno oblikovanih programih.

V vsem srednjem izobraževanju (tudi splošnem) bodo potrebni nadaljnji naporji za zmanjšanje osipa, ki tako na nacionalni ravni kot na ravni šol je bi smel pomeniti upada kakovosti znanja. Slovenija si ne more privoščiti šol, ki ne prinašajo mednarodno primerljive kakovosti znanja. V naslednjih petih letih bi morali z ukrepi za zagotavljanje kakovosti obstoječi osip zmanjšati vsaj za tretjino.

Trend zviševanja izobrazbene strukture učiteljic in učiteljev ter strokovnih delavk in delavcev, ki smo mu priča tudi v srednjem šolstvu, je potrebno še spodbujati in pospešiti – tudi v okviru posebnega programa za dvig ravni izobrazbe t. i. srednje generacije.

2.3.4 Poklicno in strokovno izobraževanje

Uspešen razvoj poklicnega in strokovnega izobraževanja vidimo le v nadaljnjem uresničevanju načela socialnega partnerstva, to je, v sodelovanju z zbornicami in sindikati, ministrstvi in lokalnimi skupnostmi.

Glavna kratkoročna naloga v poklicnem in strokovnem izobraževanju je dokončno in v celoti vpeljati nove izobraževalne programe – posebno na tistih poklicnih področjih, ki pomembno prispevajo k oblikovanju novih zaposlitvenih možnosti (storitvene dejavnosti, informacijske tehnologije..).

Dograjevanje sistema poklicnega in strokovnega šolstva zahteva v naslednjih letih ustanovitev medpodjetniških centrov, v katerih bi izvajali:

- praktično usposabljanje vajenk in vajencev v dualnem sistemu, kadar delodajalci nimajo vse potrebne opreme ali ne izvajajo celotne dejavnosti, za katero se vajenka oz. vajenec mora usposabljati;
- praktični pouk za dijakinje in dijake, ki se poklicno izobražujejo v šolskem sistemu;
- praktični pouk za študentke in študente višjih strokovnih šol;
- usposabljanje po programih poklicnega usposabljanja in izpopolnjevanja za pridobitev poklicne kvalifikacije (poklicne usposobitve) oz. opravljanje preizkusov poklicnih kompetenc v procesu ugotavljanja sposobnosti, spretnosti in drugih kompetenc v certifikatnem sistemu;
- priprave na praktični del mojstrskega, delovodskega oziroma poslovskega izpita.

Nadaljnji programski razvoj poklicnega in strokovnega izobraževanja predpostavlja razvoj modulov in uvajanje programskih in organizacijskih možnosti za razvoj izobraževanja po delih. Z nastajanjem certifikatnega sistema bo treba razviti tudi inštrumente za povezovanje izobraževalnega in certifikatnega sistema.

V prihodnje bo treba ustvariti normalne pogoje za izmenjavo vajenk in vajencev, študentk in študentov višjih strokovnih šol, učiteljic in učiteljev, mojstrov, drugih izvajalk in izvajalcev ter udeleženk in udeležencev poklicnega in strokovnega izobraževanja z ustreznimi šolami ali drugimi organizacijami v državah Evropske skupnosti in pridruženih članicah.

Še posebno pozornost bomo namenili problematiki osipa, prav tako pa tudi poklicnemu in strokovnemu izobraževanju mlajših odraslih, ki niso bili uspešni v gimnazijskem, poklicnem ali strokovnem izobraževanju.

2.3.5 Terciarno izobraževanje (višje in visoko šolstvo)

Po osamosvojitvi je bila leta 1993 sprejeta sistemska zakonodaja za visoko šolstvo, ki je podrobneje opredelila ustavno načelo akademske avtonomije ter prinesla še vrsto novosti:

- uveden je bil binarni model študija (univerzitetni in visokošolski strokovni programi),
- omogočen je bil nastanek samostojnih visokošolskih zavodov (predvsem izven Ljubljane in Maribora),
- nastali so mnogi novi študijski programi, ki jih Slovenija prej ni imela,
- možen je postal direkten prehod na doktorski študij (brez magisterija),
- zahteve po kakovosti, primerljivosti in habilitacijah so postale strožje.

Leta 1999 je bila sprejeta novela zakona, ki dodatno opredeljuje načelo avtonomije in mu prilagaja tudi sistem financiranja, odpira delovanje v organih univerze in visokošolskih zavodih tudi mlajšim učiteljicam in učiteljem, asistentkam in asistentom ter študentkam in študentom; prinaša tudi nekaj določb, povezanih s pridruženjem Evropski skupnosti. Vzpostavljene zakonske okvire ter izkušnje morajo omogočati nadaljnji razvoj visokega šolstva v prihodnjih letih.

V minulem desetletju se je število študentk in študentov v terciarnem izobraževanju dramatično povečalo; danes z izobraževanjem po srednji šoli nadaljuje več kot 40 % generacije. Izboljšala se je prehodnost med letniki, vse več je diplomantk in diplomantov. Prosta vpisna mesta je treba v prihodnje v vsem terciarnem izobraževanju še povečati. Le tako lahko dvignemo izobrazbeno raven prebivalstva, z večjo dostopnostjo in manj omejitvami vpisa pa se povečuje tudi motivacija in uspešnost študija. Dodatno bo treba ponuditi priložnost za študij generaciji v starosti med tridesetim in petinštiridesetim letom, za kar bo treba zagotoviti dodatna sredstva.

Z Zakonom o poklicnem in strokovnem izobraževanju (1996) smo po tujih zgledih in ob znatni pomoči Evropske skupnosti (PHARE) omogočili nastajanje novih višjih strokovnih šol. Te delujejo izven sistema visokega šolstva, ob tesni naslonitvi na gospodarstvo in pomenijo vrh vertikale poklicnega in strokovnega izobraževanja. Diplomanti prvih generacij se brez težav zaposlujejo, najboljši med njimi pa imajo odprte možnosti za prehod v visoko šolstvo in nadaljevanje študija. Dodatna širitev možnosti za prehajanje bo v prihodnje imperativ. Višje strokovne šole nastajajo predvsem v regionalnih središčih Slovenije in s to strategijo moramo v prihodnjih letih tudi nadaljevati tudi zato, da ta središča intelektualno in razvojno okrepimo. Okrog omenjenih centrov bodo predvidoma nastajala jedra izobraževalnega dela lokalnih razvojnih koalicij. Višje šole bodo morale prispevati k zmanjšanju izobrazbenega zaostanka srednje generacije državljanek in državljanov Republike Slovenije.

Izredno hitro povečevanje števila študentk in študentov je v zadnjih letih močno povečalo potrebe po prostih mestih v študentskih domovih. V letih do 2005 bo treba v Sloveniji zagotoviti preko 4 000 novih namestitev ter na ta način omiliti sedanji položaj. Nove kapacitete bodo pozitivno vplivale tudi na znižanje najemnin pri zasebnikih, razbremenitev obeh univerzitetnih mest pa bodo omogočale tudi visoke in višje šole v regijskih središčih.

Slovenija je na dobri poti, da v prihodnjih letih doseže 50-odstotni delež mladih, ki po srednji šoli nadaljujejo s študijem, in se tako priključi najbolj razvitim državam Evrope. Za uresničitev tega cilja si mora Republika Slovenija še naprej prizadevati.

Visoko šolstvo se – že zaradi relativnega zmanjšanja mladih generacij, pa tudi zaradi novih tehnoloških in civilizacijskih zahtev – vse bolj srečuje z vseživljenjskim izobraževanjem. Ob izrednem dodiplomskem ter podiplomskem študiju obstajajo še številne druge možnosti različnih programov izpopolnjevanja, bodisi za bivše diplomante, bodisi za druge zainteresirane. Tem populacijam in tem oblikam izobraževanja pripada prihodnost, s pripravamije treba pričeti že danes.

2.3.6 Univerza in znanost

Ob zavzemanju za akademsko avtonomijo in ob njenem spoštovanju se zdi smiselno, da se na ravni državnih pristojnosti in odgovornosti visoko šolstvo in znanosti v prihodnje združita v istem ministrstvu tako kot v veliki večini evropskih držav, kjer je praviloma povezano celotno področje šolstva ter znanosti, pogosto pa tudi področij kot so šport, mladi ali kultura. Takšna organiziranost bo dajala boljše možnosti za tesno sodelovanje univerz in visokih šol ter raziskovalnih inštitutov, prepletanje raziskovanja in poučevanja, hkrati pa tudi zagotavljanje ustreznih proračunskih deležev za visoko šolstvo in znanost.

V zadnjem desetletju se je število študentk in študentov skokovito povečevalo, v prihodnjih letih pa je mogoče pričakovati, da se bo rast umirila. Obema univerzama, ki sta v teh letih prevzemali težo močno povečanih generacij, je treba omogočiti, da izboljšata standarde svojega dela ter dopolnita profesorske in asistentske vrste.

V tem desetletju se je (poleg Ljubljane in Maribora) visoko šolstvo še zlasti okrepilo na Primorskem, med Portorožem in Koprom ter v Novi Gorici: tu se je število študentk in študentov povečalo kar desetkrat, tako da jih je zdaj že okoli 5 000. Študentke in študenti na šestih visokošolskih zavodih ter dveh raziskovalnih inštitutih z rastočim številom visokošolskih učiteljic in učiteljev, asistentk in asistentov ter raziskovalk in raziskovalcev so obet močnega visokošolskega središča – morda tudi nove univerze.

Podiplomski študij je bil v Sloveniji v preteklih letih slabo razvit in razdrobljen. Šele v zadnjih letih je bil vzpostavljen sistem proračunskega sofinanciranja podiplomskega študija, ki je olajšal dostop, glede na pogoje pa spodbudil univerzi in visokošolske zavode k povezovanju med seboj in z raziskovalnimi inštituti, večjemu mednarodnemu sodelovanju, uvedbi kreditnega sistema ipd. V prihodnje je treba ta sistem še razširiti, ga finančno in organizacijsko vzpodbujati ter oblikovati tudi študije, ki bodo privlačili tudi študentke in študente iz tujine. Sedanji obseg podiplomskega študija daje ob tem dobre možnosti, da bomo v nekaj letih dosegli letno 1 500 specializacij, magisterijev in novih doktorjev znanosti – približno 15-odstoten delež letnih diplom.

2.4 Cilji in naloge izobraževanja odraslih

Ena temeljnih značilnosti sedanja preнове na tem področju je razvijanje izobraževanja odraslih v okviru strategije vseživljenjskega učenja (v nadaljevanju

VŽU). Za uveljavljanje strategije VŽU mora Slovenija najprej odpraviti velike primanjkljaje v izobraževanju odraslih, ki se kažejo v:

- nizki izobrazbeni ravni in pismenosti odraslih,
- nizki udeležbi odraslih v izobraževanju,
- neustreznih pogojih za konceptualizacijo področja in udejanjanje izvedbenih projektov izobraževanja odraslih,
- premajhnem obsegu denarja za razvoj izobraževanja odraslih,
- nerazvitih spodbudah za povečanje povpraševanja po izobraževanju pri posameznikih, v podjetjih in lokalnih skupnostih.

Prednostno odpravljanje teh primanjkljajev je nujni pogoj za večjo fleksibilnost delovne sile, povečanje zaposljivosti in preprečevanje marginalizacije. Zato bodo morali socialni partnerji bistveno več vlagati v znanje in dvig zaposljivosti delovne sile. Odpravljanje primanjkljajev pa je hkrati tudi sredstvo za uresničevanje sprejetih ciljev politike tehnološkega razvoja, razvoja podjetništva in ukrepov aktivne politike zaposlovanja.

Pri pripravi nove zakonodaje in pri kurikularni prenovi je bila upoštevana sodobna zahteva, da je treba vzgojo in izobraževanje mladine ter izobraževanje odraslih obravnavati enakovredno in komplementarno. Zato izobraževanje odraslih po dvajsetih letih, ko je bilo le manjvreden privesek klasični šolski zakonodaji, z novo zakonodajo in njenim uresničevanjem dobiva enakovredno mesto. Nove možnosti bo ponudil tudi Nacionalni program izobraževanja odraslih, v katerem so načrtovani ukrepi za razvoj raznolikih poti, oblik in možnosti za izobraževanje odraslih – tako v javni mreži izobraževalnih organizacij, kot v privatnih ustanovah pa tudi v skupinah v lokalnih okoljih.

V sistemu izobraževanja odraslih so že določene in uveljavljene različne poti za pridobivanje izobrazbe in poklica na različnih stopnjah zahtevnosti¹⁰. Razvijamo pa tudi nove možnosti – ugotavljanje, preverjanje in potrjevanje znanja, pridobljenega v neformalnem učenju; certifikatni sistem, razvoj študija na daljavo in razvoj organiziranega samostojnega učenja, ki so neogibni pogoji za izhod iz izobrazbenega zaostanka t. i. srednje generacije.

Uveljavljanje novih možnosti in poti bo zato ena od prednostnih nalog. V najkrajšem mogočem času bo treba preseči usodne zastoje pri uvajanju novosti v prakso; to velja tudi za sprejetje Nacionalnega programa izobraževanja odraslih, ki predstavlja temeljni dokument za načrtno vzpodbujanje odprave izobrazbenega zaostanka in zviševanja ravni pismenosti.

2.4.1 Prednostne naloge Republike Slovenije pri izobraževanju odraslih

Prednostne naloge izobraževanja odraslih v naslednjih petih letih so:

- odpravljanje izobrazbenega zaostanka generacij v starosti do 49 let pri pridobivanju štiriletne srednješolske izobrazbe in odpravljanje izobrazbenega

---

¹⁰ Osnovna šola za odrasle, deseto leto šolanja, številne poti za pridobitev poklicne izobrazbe - celoletna poklicna šola in vajeniški sistem, poklicni tečaj, maturitetni tečaj kot dodatna možnost za opravljanje mature, višje strokovne šole.

zaostanka generacij, ki so starejše od 30 let, pri pridobivanju različnih oblik terciarne izobrazbe,

- zviševanje ravni pismenosti generacij do 49 let,
- zviševanje udeležbe v izobraževanju odraslih za vse starostne skupine.

To pomeni, da bo treba hitro in temeljito ukrepanje za zviševanje izobrazbene ravni delovne sile, s čimer bi vplivali na zmanjšanje frikcijske brezposelnosti in zmanjševanje strukturnih neskladij, kar bi se kazalo v zmanjšanju deleža dolgotrajno brezposelnih (na okoli 40 %) in deleža brezposelnih brez temeljne poklicne izobrazbe (na okoli 25 %). Ukrepi morajo spodbujati povpraševanje po vseh vrstah izobraževanja: tako tistem, ki je namenjeno zaposlitvi, kot onem, ki meri na večjo družbeno aktivnost in osebni razvoj posameznice in posameznika - zagotovitev vključenosti v aktivne programe za vse brezposelne, ki v času šestih mesecev po nastopu brezposelnosti niso našli nove zaposlitve, širjenje mreže študijskih krožkov, projektnega učenja mladih ipd.

2.4.2 Predlogi vladi in parlamentu

V skladu z osnovnimi prednostnimi nalogami predlagamo vladi in parlamentu, da zagotovita:

- Sprejetje in izvajanje nacionalnega programa izobraževanja odraslih, ki postavlja kot osnovni izobrazbeni standard za večino prebivalcev 4-letno srednjo šolo ter določa minimalne ukrepe in pogoje za zviševanje izobrazbene ravni prebivalstva po celotni vertikali in za povečanje udeležbe odraslih v izobraževanju. V tem okviru prednostno obravnava skupino od 25 do 49 let brez temeljne izobrazbe (manj kot 4-letna srednja šola).
- Pripravo in izvedbo projekta Izobraževanje 3000 učiteljev iz šol, podjetij in organizacij za delo z odraslimi. V Sloveniji nimamo dovolj usposobljenih kadrov za uveljavljanje samostojnega učenja zaposlenih in brezposelnih, za uporabo sodobnih pristopov v izobraževanju odraslih, kadrov s specialnimi znanji in usposobljenostjo za delo s posebnimi ciljnim skupinami (npr. odrasli s posebnimi potrebami, starejši odrasli, mlajši odrasli, mlajši brezposelni, dolgotrajno brezposelni, starejši brezposelni, Romi, migranti ipd.). Uresničitev številnih projektov, namenjenih razvoju človeških virov je odvisna od tega, ali bomo pravočasno izpopolnili znanje kadrov, ki jih bodo načrtovali, organizirali, izvajali in evalvirali in širili primere dobre prakse. Zato bo potrebno tudi na področju izobraževanja, usposabljanja in izpopolnjevanja za pedagoško in andragoško delo na vseh ravneh uvesti sistem ugotavljanja in priznavanja znanja in usposobljenosti ter s tem spodbujati tudi različne oblike samostojnega učenja
- Možnosti za nadaljevanje Programu 5000 ki zagotavlja zviševanje izobrazbene ravni brezposelnih. Projekt 5000 je treba dograjevati tako, da bo omogočal udeleženkam in udeležencem po končanem izobraževanju uporabo in nadaljnji razvoj znanja v delovnem ali življenjskem okolju (ohranjanje in razvijanje pridobljenega znanja v plačanih ali neplačanih aktivnostih v lokalnih skupnostih).

- Pripravo in izvajanje Projekta 55 000 zaposlenih v programih za zviševanje izobrazbene ravni. Z vpeljavo takšnega projekta bomo odpravili pomanjkljivost v slovenski izobraževalni politiki in politiki zaposlovanja, ki se doslej nista ukvarjali s problemom izobraževanja manj izobraženih zaposlenih. Izkušnje v svetu so pokazale (to velja tudi za Slovenijo), da delodajalci ne vlagajo v to skupino, temveč jo prepuščajo trgu in skrbi države.
- Pogoje za podvojitev udeležbe odraslih prebivalcev v splošnem neformalnem izobraževanju za njihovo večjo participacijo v procesih odločanja o razvojnih vprašanih življenjskega, družbenega in političnega okolja.¹¹
- Uvajanje sodobne infrastrukture za povečanje dostopnosti informacijske tehnologije: povezanost vseh organizacij vseh organizacij, ki izvajajo javne programe za izobraževanje odraslih, borz znanja, središč za samostojno učenje in svetovalno- informacijskih centrov (razvijanje in delovanje virtualnih učilnic ...). v medmrežje.
- Sprejetje nacionalne strategije za zviševanje ravni pismenosti prebivalstva. S tem dokumentom bo zagotovljeno prednostno vlaganje v tiste skupine prebivalcev, katerih pomanjkljivo znanje in sposobnosti pomeni oviro za večjo fleksibilnost in zaposljivost, hkrati pa tudi pri potomcih generira isti vzorec. Dolgoročno to pomeni povečano marginalizacijo velikih skupin odraslih prebivalcev.

S temi projekti uresničujemo tudi temeljna načela strategija VŽU – zviševanje temeljne ravni izobraženosti in usposobljenosti odraslih, razvijanje priložnosti za učenje in izobraževanje za vse in upoštevanje potreb posameznic in posameznikov ter življenjskega in delovnega okolja.

2.4.3 Razvoj in delovanje temeljne infrastrukture na lokalni ravni

Na lokalni ravni je treba razviti temeljno infrastrukturo, ki vključuje:

- Dostopno informacijsko-svetovalno dejavnost v lokalnih skupnostih. Model organiziranosti in delovanja informativno-svetovalne dejavnosti v izobraževanju in učenju odraslih v lokalni skupnosti je treba najprej vpeljati v manjše število lokalnih skupnosti (štiri lokalne skupnosti – Murska Sobota, Novo mesto, Koper, Žalec) in postopoma še v deset do enajst občin, da bi tako do leta 2005 pokrili potrebe lokalnih skupnosti v obstoječih statističnih regijah. Model bo treba ustrezno povezati z ustanavljanjem svetov za razvoj človeških virov in zagotavljanje podpore za odločanje o teh vprašanih v regijah.

---

¹¹ Usposabljanje za demokracijo, za pospeševanje aktivnega državljanstva in izboljševanje participativne demokracije, zato, da bi ustvarili učeče se skupnosti, za zviševanje zavesti o predsodkih in diskriminaciji v družbi; pospeševanje večjega priznavanja sodelovanja in odgovornosti nevladnih organizacij in skupin v lokalni skupnosti; pospeševanje kulture miru, medkulturnega dialoga in človekovih pravic; pospeševanje kulture učenja z razvojem TVU; usposabljanja, povezanega z okoljem, zdravstvom in prebivalstvom; za sodelovanje v kulturi, množičnih občilih in novih tehnologijah, da bi dosegli razumevanje med ljudmi in kulturami; učenja starejših; učenja za vse, da bi tako izpolnili pričakovanja različnih in posebnih skupin (Hamburška deklaracija o izobraževanju odraslih, Akcijski načrt za prihodnost, 1997).

- Razvoj in vzdrževanje javne mreže organizacij za izobraževanje odraslih. Javno mrežo bodo sestavljale organizacije, ki bodo zagotavljale raznovrstno ponudbo in vključevanje v izobraževanje v obsegu in strukturi, v skladu s cilji nacionalnega programa izobraževanja odraslih.
- Razvoj in vzdrževanje omrežja kadrov in programov za:
  - mlajše odrasle, ki so prekinili šolanje na primarni ali sekundarni ravni: na 60 lokacij je potrebno razširiti program Projektno učenje mladih;
  - brezposelne in zaposlene do 49 let, ki imajo manj ko 12 (varianta 13 let šolanja): razvoj in verifikacija programov za zviševanje ravni pismenosti in usposobitev kadrov za izvajanje teh programov: 120 učiteljev in učiteljic je potrebno usposobiti za izvajanje teh programov v lokalnem okolju in 60 v podjetjih;
  - razvijanje različnih vrst pismenosti (računalniška, medijska, družinska pismenost, pismenost na delovnem mestu, na podeželju) bodo usposobljeni kadri za razvijanje in izvajanje ustreznih programov: po 30 do 40 za posamezno področje pismenosti. Za razvijanje teh kadrov je potrebno uporabiti že obstoječe računalniške in medijske učilnice, znanje in ljudi ter vse ustrezno nadgraditi;
  - starše, ki želijo nuditi učno pomoč svojim otrokom, mladostnikom in mladostnicam, pa za to nimajo ustreznega znanja: usposabljanje svetovalnih služb, učiteljic in učiteljev v osnovnih in poklicnih šolah za izobraževalno delo s starši, otroki, mladostnicami mladostniki; prednost naj bi imele šole na območjih, kjer je izobraženost prebivalstva nižja od slovenskega povprečja.
- Omrežje kadrov za razvijanje organiziranega samostojnega učenja, ki vključuje razvoj središč za samostojno učenje, razvoj učnih in izobraževalnih programov za samostojno učenje na daljavo, gradiva za samostojno učenje in svetovalno službo za pomoč pri samostojnem učenju. Ob splošno izobraževalnih središčih v izobraževalnih organizacijah za odrasle morajo začeti delovati še središča za samostojno učenje v poklicnih in strokovnih šolah (80 središč), središča v podjetjih (95 središč) in specializirana središča (za odvisnike in zapornike 5–10 središč). Središča je potrebno povsod povezovati z že obstoječimi kapacitetami za področje edukacije in jih nadgraditi.
- Dejavnosti za promocijo kulture učenja: koordinacija aktivnosti za prireditve Teden vseživljenjskega učenja na v regionalnih središčih statističnih regijah, vpeljava lokalnih priznanj za učenje in izobraževanje posameznikom, skupinam in ustanovam.
- Omrežje mentorjev in vodij študijskih krožkov v kmetijstvu, varstvu okolja, turizmu, zdravstvu; v regionalnih organizacijskih enotah na teh področjih je treba usposobiti vodjo in vsaj tri mentorje študijskih krožkov in zagotoviti pogoje za njihovo delovanje.
- Ustanovitev in delovanje svetov za vseživljenjsko učenje v upravnih enotah državne uprave (v okviru svetov za razvoj človeških virov).

- Delovanje regionalnih koordinatorjev Tedna vseživljenjskega učenja.

2.4.4 Spodbujanje razvoja človeških virov na ravni države

Na ravni države spodbujanje človeških virov vključuje:

- Okrepitev raziskovalne dejavnosti za naslednja prednostna področja izobraževanja odraslih:
  - mladi raziskovalci, priznanja in nagrade za najboljše diplomske in podiplomske naloge,
  - vključitev v mednarodno raziskavo o življenjskih spretnostih (social skills) odraslih,
  - financiranje vseživljenjskega učenja za vse,
  - oblikovanje in standardizacija indikatorjev za spremljanje uresničevanja politike izobraževanja odraslih in vseživljenjskega učenja,
  - proučevanje inovativnih pristopov, njihovo vrednotenje in prenašanje dobre prakse v nova okolja.
- Usklajevanje spodbud in ukrepov za uresničevanje nacionalnih programov, ki vplivajo na razvoj človeških virov:
  - imenovanje državnega sekretarja in parlamentarnega pododborna za vseživljenjsko učenje (v okviru odbora za kulturo, šolstvo in šport),
  - ustanovitev odborov za vseživljenjsko učenje v na ravni regij in občin.
- Sistematično spodbujanje vlaganj v razvoj človeških virov pri delodajalcih. To vključuje zagotavljanje večjih davčnih olajšav pri vlaganju v izobraževanje za posameznike in posameznice in podjetja: uzakonitev davčnih olajšav brez omejitev za prednostne ciljne skupine, uzakonitev diferenciranih davčnih olajšav za vse oblike izobraževanja in učenja (mogoči so ukrepi skozi spremembe naslednjih zakonov: Zakon o davku od dobička, Zakona o dohodnini, stroški za izobraževanje se v celoti upoštevajo kot davčna olajšava podjetjem in posameznikom – tudi vlaganje v izobraževanje otrok; če to ne bo sprejeto, je potrebno določiti, da se davek vrne v izobraževanje odraslih za nacionalno pomembne izobraževalne programe in za prednostne cilje in skupine; Davek na premoženje (nižji za prostore, ki se uporabljajo v izobraževalne namene; tolmačenje Pravilnika o izvajanju davka na dodano vrednost).
- Druge zakonsko določene spodbude: državna in bančna posojila pod ugodnejšimi pogoji za razvojne naložbe za podjetja, ki več vlagajo v izobraževanje in usposabljanje zaposlenih.
- Umestitev izobraževanja odraslih med temeljne pristojnosti in obveznosti regij.
- Promocijo kulture učenja in uveljavljanje načela: Slovenija učeča se dežela s vsakoletno prireditvijo Teden vseživljenjskega učenja pod pokroviteljstvom vlade RS.

2.4.5 Spodbujanje razvoja človeških virov na ravni podjetij

Spodbujanje razvoja človeških virov v podjetjih vključuje:

- Spremembo zakonodaje, ki ovira večje vključevanje in večje vlaganje zaposlenih v izobraževanje in usposabljanje (uzakonitev izobraževalnega dopusta – plačanega in neplačanega, zakonitev davčnih olajšav brez omejitev za prednostne ciljne skupine) in zakonitev diferenciranih davčnih olajšav za vse oblike izobraževanja in učenja; davčne olajšave za vse oblike učenja in izobraževanje zaposlenih ter brezposelnih brez temeljne izobrazbe in druge finančne pozitivne in negativne spodbude za podjetja.
- Subvencioniranje izobraževanja in usposabljanja zaposlenih brez temeljne izobrazbe.
- Uvajanje nacionalnega standarda vlagatelji v ljudi.
- Spreminjanje dolgov podjetij v nepovratna sredstva za izobraževanje.
- Določitev deleža izdatkov za izobraževanje v vseh prihodkih in v bruto plačah zaposlenih v podjetju.

2.4.6 Spodbujanje razvoja človeških virov na ravni posameznika

Ob ukrepih na državni in na lokalnih ravneh še:

- Zagotavljanje dostopnih informacij odraslim o možnostih in koristih izobraževanja:
  - brezplačna javna telefonska linija za obveščanje in svetovanje posameznicam in posameznikom o tem, kako začeti oziroma kako se vrniti v izobraževanje, o izbiri programa;
  - pregled izobraževalne ponudbe (tiskani in elektronski mediji).
- Vodenje in priznavanje individualnih izobraževalnih in učnih dosežkov (formalnega izobraževanja in tudi neformalnega, izkustvenega učenja, certifikatni sistem).
- Povečevanje dostopa (fleksibilnejši vstopni pogoji, prilagoditev vsebin, oblik izobraževanja in načinov preverjanja znanja odraslih) do višješolskega in visokošolskega izobraževanja.
- Uvedba individualnih izobraževalnih računov s tremi funkcijami:
  - obljuba plačila za plačilo/subvencioniranje stroškov izobraževanja za vse, ki nimajo 12/13 let šolanja ;
  - varčevalna funkcija (pod ugodnejšimi pogoji kot za druge vrste varčevanja);
  - posojilna funkcija (ugodnejši pogoji kot za druge vrste posojil).
- Sprememba zakonodaje, ki ovira večje vključevanje in večje vlaganje odraslih v izobraževanje in usposabljanje (uzakonitev izobraževalnega dopusta – plačanega in neplačanega, zakonitev davčnih olajšav brez omejitev za prednostne ciljne skupine) in zakonitev diferenciranih davčnih olajšav za vse oblike izobraževanja in učenja.

Skupni imenovalec pri določanju spodbud in ukrepov na lokalni in državni ravni je prioritarno razvijanje večjega povpraševanja po izobraževanju, zlasti med manj

izobraženimi (nedejavni odrasli),¹² v družini, lokalnem okolju in v podjetjih; to pomeni tudi preusmeritev od dosedanje politike, ko je država največ vlagala v razvoj ponudbe (inštitucij) in v razvoj visoko izobraženih prebivalcev in prebivalcev.¹³ Država mora razviti učinkovite poti za to, da bo vsak državljan vzpodbujan in bo imel priložnost za pridobitev ustrezne temeljne izobrazbe in usposobljenosti. S finančnimi spodbudami je potrebno povečati tudi pripravljenost bolje izobraženih odraslih, da sami več vlagajo v svoje izobraževanje. Javni viri naj bodo prednostno namenjeni izobraževanju in usposabljanju manj izobraženih in splošnemu neformalnemu izobraževanju.

Sklep

Slovenija mora na področju pridobivanja znanja in omike narediti korak naprej, da bo tudi v bodoče del sodobne – na znanju in omiki – temelječe Evrope.

---

¹² Ukrepi so danes še vedno enostransko usmerjeni v razvijanje izobraževalne ponudbe.

¹³ Po rezultatih mednarodne raziskave Pismensot odraslih je znašal delež sredstev države v stroških izobraževanja odraslih pri prebivalcih in prebivalkah z OŠ ali manj 17 % (38 % so prispevali delodajalci in enak delež posameznice in posamezniki sami oziroma njihove družine); delež države v stroških izobraževanja prebivalcev in prebivalk z višjo ali visoko izobrazbo pa je znašal 1,5-krat več (25 %), delež delodajalcev 1,9 krat več (72 %) in delež posameznika in dobro polovico manj (18 %).

3 EVROPSKO FORMALNO-PRAVNO OZADJE

PRIPRAVA DRŽAV KANDIDATK NA POLNOPRAVNO ČLANSTVO V EU – INSTRUMENTI EU IN USTREZNE NACIONALNE STRUKTURE

Republika Slovenija se intenzivno pripravlja na vključitev v Evropsko unijo.

V programe Skupnosti na področju izobraževanja, usposabljanja in mladine, kot so Socrates, Leonardo da Vinci in Mladina je vstopila že spomladi leta 1999.

Pravna ureditev Evropske unije na različnih mestih izrecno govori o polnem spoštovanju nacionalnih izobraževalnih sistemov in nevmešavanju v suvereno pravico nacij, da samostojno odločajo o strukturi naravnosti svojih sistemov edukacije.

Slovenija bo tako, enako kot doslej, pri vključevanju v evropske integracijske procese ohranjala lastne prioritete razvoja človeških virov in svoj sistem suvereno oblikovala tako, da bo evropsko primerljiv v točki kakovosti in oblikovanja omike, ki temelji na skupnih evropskih vrednotah.

Z zavestjo o suverenosti nacionalnih vlad na področju edukacije EU spodbuja aktivnosti, ki omogočajo nastajanje "evropske hiše vzgoje in izobraževanja"¹⁴.

Temeljni cilj spodbujevalnih aktivnosti je zapisan v evropski Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju in ga je mogoče povzeti v dveh točkah:

- omogočiti prenos temeljnih skupnih evropskih vrednot,
- zagotoviti kompetitivno sposobnost nacij Evropske unije.¹⁵

Edukacija tako predstavlja eno osnovnih komponent evropskega socialnega modela, izgrajevanje družb znanja pa vse bolj postaja temeljna prioriteta politik članic Unije.

Koncept pravne ureditve na področju edukacije in posebej poklicnega in strokovnega izobraževanja je vpisan v Maastrichtski in Amsterdamski pogodbi.

Tako že uvod govori o: pospeševanju pridobivanja najvišje možne stopnje izobrazbe, široki dostopnosti do edukacije in nujnosti vseživljenjskega učenja.

---

¹⁴ Pobude in programi današnje Evropske unije na področju edukacije so se razvijali postopoma. Podobno kot proces preoblikovanja skupnosti v unijo tudi delovanje na področju edukacije označujeta dva mejnika: marca leta 1957 podpisana Rimska pogodba in Amsterdamska pogodba iz oktobra leta 1997. Rimska pogodba se je z vprašanjem edukacije ukvarjala le v čl. 128, ki omogoča Skupnosti posredovanje na področju poklicnega izobraževanja. Šele leta 1971 so se prvič sestali ministri šestih držav članic "in opredelili konceptualni okvir bodočega delovanja" (Cooperation in... (1994: 7). Toda preteklo je skoraj pet let do februarja leta 1976, ko so ministri takrat devetih držav Skupnosti pripravili "načrt dejavnosti na področju edukacije". Posebno pozornost so pri tem posvetili: izobraževanju otrok iz drugih držav članic, poučevanju tujih jezikov, sodelovanju na področju visokega šolstva ter vzpostavljanju potrebne dokumentacije in statistike za področje vzgoje in izobraževanja. Srečanja Sveta skupnosti v Stuttgartu (1983), Fontainebleauju (1984) in Milanu (1995) so pomenila pomembne korake v smer izgradnje "evropske hiše edukacije". Celoten razvoj je potekal pod geslom oblikovanja "evropskega državljanstva". V ospredje so začeli stopati programi za mladino, znanje jezikov, socialna vključenost in zagotavljanje kakovosti edukacije. "Kljub temu pa je bilo šele 1. novembra 1993, ko je stopila v veljavo nova pogodba o Evropski uniji, izobraževanje v polni meri priznано kot odgovornost Skupnosti." (Ibid., 5).

¹⁵ "Naj bo kakorkoli že: evropske države danes nimajo druge izbire. Če želijo ohraniti svoje mesto v svetu in če želijo ostati referenčna točka drugim, morajo staviti na na napredek do katerega pripeljejo tesnejše ekonomske povezave z večjim vlaganjem v znanje in veščine." (White Paper, 1996: 15).

Tretji člen Amsterdamske pogodbe govori o zavezanosti Skupnosti k spodbujanju kakovosti na področju edukacije. Tretje poglavje Pogodbe pa je posebej posvečeno edukaciji, poklicnemu izobraževanju in mladini.

“Skupnost bo prispevala k razvoju kakovosti edukacije s spodbujanjem sodelovanja med državami članicami in, če bo potrebno, tudi dopolnjevala njihove aktivnosti ob polnem spoštovanju odgovornosti držav članic za vsebino pouka in organizacijo sistemov edukacije ter njihovo kulturno in jezikovno različnost” (čl. 149). V 150. členu je posebna pozornost namenjena poklicnemu izobraževanju, ki mu Skupnost posveča veliko pozornost in si pri tem prizadeva:

- “zagotoviti prilagajanje spremembam v industriji (...);
- izboljšati osnovno in poklicno izobraževanje z namenom zagotovitve lažje poklicne integracije in reintegracije;
- spodbuditi sodelovanje med izobraževalnimi institucijami in podjetji na področju usposabljanja (...).”

Za razvoj človeških virov je pomembno tudi poglavje o zaposlovanju (čl. 125–130). V 125. členu tako zapišejo, da si bo Skupnost prizadevala “razviti usklajeno strategijo zaposlovanja. Posebne pozornosti bo deležno prizadevanje za večšo, usposobljeno in prilagodljivo delovno silo in trge dela, ki se bodo sposobni odzvati na spremembe v ekonomiji (...).”

Z omenjenimi členi je pomembno povezan del Pogodbe v členih 40 in 47, ki govorita o svobodnem gibanju delovne sile in vzajemnem priznavanju diplom, certifikatov in drugih potrdil o kvalifikacijah. Posebej pomemben je pri tem člen 136, ki govori o spodbujanju razvoja človeških virov v luči “trajne visoke zaposlenosti in spoprijema z izključenostjo.” Ob tem je potrebno opozoriti še na člene 140 (spodbujanje sodelovanja in koordinacije na področjih socialne politike, tudi na področju temeljnega in nadaljevalnega poklicnega izobraževanja) in 143, 145, (redno spremljanje stanja na teh področjih). V členih 146 in 148 pa daje pogodba podlago za delovanje Evropskega socialnega sklada, kot instrumenta za doseganje ciljev politik socialne integracije in dviga standarda zaposlenih¹⁶.

Unija ima v 249. členu podlago za sprejem zakonskih ukrepov na področjih, ki jih, ob z vrhovnim aktom določenih omejitvah, popiše Pogodba. Ob Pogodbi in zakonski regulativi pa formalno podlago urejanju področja edukacije postavljajo še uredbe (*regulations*), odločbe (*decisions*), direktive (*directives*) in priporočila (*recommendations*). Ob vsem naštetem pa politiko Evropske unije na tem in drugih področjih sodoločaje še: resolucije Sveta, sporočila (*communications*) Evropske skupnosti, sklepi Sveta in drugi pomembnejši dokumenti o politikah na posameznih področjih (Bele knjige...).

Proces pridruževanja držav kandidatki Evropski uniji je dolgotrajen proces (deli se na t. i. predpristopno in pristopno obdobje), v katerem naj bi se kandidatke ustrezno pripravile na polnopravno članstvo v EU. Proces ne vključuje le formalnega prilagajanja pravnemu redu EU, temveč tudi krepitev upravne sposobnosti držav

---

¹⁶ “(...) it shall aim to render the employment of workers easier and to increase their geographical and occupational mobility with the Community, and to facilitate their adaptation to industrial change and to change in production systems, in particular through vocational training and retraining.”

kandidatki za izvajanje tega reda ter s tem postopno izvajanje skupne politike EU na različnih področjih. Doseganje omenjenih ciljev skupne politike EU ne uresničuje le s skupno zakonodajo, temveč tudi preko različnih instrumentov (na področju izobraževanja, usposabljanja in mladine so to predvsem različni programi sodelovanja). V času pridružitvenega procesa naj bi se zato države kandidatke usposobile tudi za uporabo teh instrumentov in s tem posredno za izvajanje skupne politike EU.

EU nudi državam kandidatkam v času pridruževanja različne oblike pomoči:

- v obdobju od leta 1997 do leta 2000 (t. i. predpristopno obdobje) je bil glavni instrument pomoči program Phare, ki je državam kandidatkam nudil podporo pri usklajevanju s pravnim redom EU in pri seznanjanju z njenim delovanjem,
- v obdobju od leta 2000 do priključitve posamezne države (t. i. pristopno obdobje) so posameznim državam na voljo trije instrumenti pomoči: Phare, ISPA in SAPARD.

Da bi države kandidatke lahko črpale sredstva razpoložljivih instrumentov pomoči, morajo izpolnjevati zahtevane pogoje EU. Ti med drugim vključujejo tudi ustrezno organiziranost držav, prejemnic pomoči, kar predpostavlja vzpostavitev določenih organizacijskih struktur z usposobljenimi kadri za učinkovito programiranje, vodenje in upravljanje ter nadzor sredstev pomoči v skladu s cilji in postopki EU.

Po pristopu k EU je državam članicam, ob izpolnjevanju z odredbami določenih pogojev, na voljo t. i. strukturna pomoč EU (preko strukturnih skladov in kohezijskega sklada ter pobud Skupnosti).

Razlika med instrumenti (pred)pristopne pomoči in strukturno pomočjo je v tem, da v okviru (pred)pristopne pomoči EU preko instrumentov pomoči zagotavlja pretežni del potrebnih sredstev za aktivnosti države kandidatke, medtem ko strukturna pomoč predstavlja le dodatna sredstva k proračunskim virom držav članic.

Instrumentov **predpristopne pomoči** pa tudi ne gre zamenjevati z **instrumenti skupne politike**, kar lahko ponazorimo na primeru programov Skupnosti na področju izobraževanja, usposabljanja in mladine. Priprave držav kandidatki na sodelovanje v teh programih je večinsko financirala EU. Za polnopravno sodelovanje v njih pa morajo sodelujoče države potrebna sredstva v celoti zagotoviti same in, razen v določenih primerih (centralizirane akcije), tudi s kakovostnimi aktivnostmi in projekti ne morejo pridobiti nazaj več sredstev kot so jih vplačale.

3.1 Instrumenti predpristopne pomoči

3.1.1 Pripravljalni ukrepi za sodelovanje v programih Skupnosti na področju izobraževanja, usposabljanja in mladine

Na področju izobraževanja je bila Slovenija v predpristopnem obdobju deležna pomoči v okviru programa Phare (program Tempus I in II za področje visokega šolstva ter program Vocational Education and Training Reform za področje poklicnega izobraževanja in usposabljanja), od EU pa smo pridobili tudi posebna

sredstva za pripravo na sodelovanje v programih Skupnosti (za področje splošnega izobraževanja, poklicnega izobraževanja in usposabljanja ter mladine).

Področje programov Skupnosti (na različnih področjih) je tista oblika sodelovanja med državami članicami EU, v katero se izjemoma lahko vključijo tudi države kandidatke že pred njihovim pristopom k EU.

Sodelovanje na področju izobraževanja, usposabljanja in mladine, s katerim gradimo skupni evropski prostor edukacije, poteka v EU zlasti v okviru treh programov:

- program Socrates je namenjen raznim oblikam sodelovanja na vseh ravneh splošnega izobraževanja;
- program Leonardo da Vinci omogoča sodelujočim državam skupne aktivnosti v poklicnem izobraževanju in usposabljanju;
- program Mladi za Evropo (sedaj Mladina) spodbuja različne oblike sodelovanja mladih izven okvirov formalnih sistemov izobraževanja.

Zaradi kompleksnosti in s tem povezanega zahtevnega vodenja (menedžmenta) programov je bilo potrebno pripravljeno obdobje, v katerem naj bi se Slovenija pripravila na uspešno polnopravno sodelovanje preko naslednjih pripravljanih ukrepov:

- vzpostavitev nacionalnih struktur za upravljanje programov,
- usposabljanje kadrov za vodenje in upravljanje programov,
- obsežne informacijske in promocijske aktivnosti, ki naj bi izobraževalne in druge institucije in posameznike seznanile s cilji, oblikami ter načini sodelovanja v programih.

V več kot dveh letih, kolikor je trajalo pripravljeno obdobje, so se skozi številne in raznovrstne oblike informiranja in usposabljanja različne ciljne skupine ne le pripravile na bodoče sodelovanje v programih, temveč tudi seznanile s politiko in metodami delovanja EU na področju izobraževanja, usposabljanja in mladine. Vzpostavljene so bile tudi ustrezne strukture (podrobneje opisane v točki 5), ki sedaj predstavljajo okostje organizacijske strukture za sodelovanje z EU na področju izobraževanja, usposabljanja in mladine.

S 1. majem 1999 so bili izpolnjeni tudi vsi formalni pogoji za vstop Slovenije v programe Socrates, Leonardo da Vinci in Mladi za Evropo. Od leta 2000 sodelujemo v drugi generaciji treh programov.

V sedanjem, pristopnem obdobju, so tako izkušnje iz pripravljane obdobja kot izkušnje, pridobljene z aktivnim sodelovanjem Slovenije v programih Skupnosti na področju izobraževanja, usposabljanja in mladine, izredno pomembne. Mogoče jih je koristno uporabiti tudi v pripravah na koriščenje instrumentov strukturne pomoči, ki bodo Sloveniji na voljo po pristopu k EU in sicer iz več razlogov:

- zaradi komplementarnosti in sinergij med izobraževalno in drugimi politikami EU, zlasti strukturno politiko,
- zaradi zahteve EU po koordinaciji različnih (pred)pristopnih instrumentov pomoči ter
- zaradi precejšnje podobnosti v postopkih, mehanizmih in strukturah za nadzor in upravljanje teh instrumentov.

Evropska komisija je v Beli knjigi o izobraževanju in usposabljanju leta 1996 za cilj poučevanja in učenja razglasila t. i. učečo se družbo (learning society) ali družbo znanja (knowledge society), katere cilj (potrjen znova v Amsterdamski pogodbi) je pridobivanje vedno novega znanja v procesu vseživljenjskega izobraževanja. To usmeritev je Komisija potrdila tudi dve leti kasneje (Communication from the Commission, 1997), ko je postavljala temelje za prihodnjo akcijo Skupnosti na področju izobraževanja, usposabljanja in mladine, po preteku prve generacije izobraževalnih programov. Druga generacija programov 2000–2006 (Socrates II, Leonardo da Vinci II, Youth) naj bi pomagala graditi odprt in dinamičen evropski izobraževalni prostor s poudarkom na treh razsežnostih:

- pridobivanju znanja,
- krepitvi ideje evropskega državljanstva ter
- razvoju zaposljivosti.

Komisija je v Agendi 2000 predlagala, da štiri politike, ki so gonilo družbe (inovacije, raziskovanje, izobraževanje in usposabljanje) postanejo štirje osnovni stebri notranje politike EU. Prav tam je tudi nakazana komplementarnost izobraževalne in strukturne politike: razvoj človeških virov kot ključni element v regijah Cilja 1 in 2 dopolnjuje novi Cilj 3, ki naj bi ostalim regijam držav članic nudil pomoč pri posodabljanju njihovih sistemov izobraževanja in usposabljanja ter zaposlovanja.

3.1.2 Posebni pripravljani program za izvajanje evropske strukturne in kohezijske politike v Sloveniji (Special Preparatory Programme for Structural Funds in Slovenia, v nadaljevanju SPP)

SPP je bil oblikovan na podlagi dokumenta Agenda 2000 kot program pomoči državam Srednje in Vzhodne Evrope pri njihovi pripravi na izvajanje strukturne in kohezijske politike Evropske Unije.

Pobuda (okvirne vrednosti 60 milijonov evrov za obdobje 3 let) je stekla v letu 1998 in je sestavljena iz dveh sklopov:

- prvi je horizontalne narave in je namenjen seznanjanju z delovanjem Evropskega socialnega sklada (vodenje tega je Evropska komisija zaupala Evropskemu centru za poklicno izobraževanje – ETF v Torinu);
- drugega predstavljajo nacionalni programi, namenjeni pripravi organizacijskih struktur za izvajanje evropske strukturne in kohezijske politike ter pripravi in izvedbi poskusnega programa v skladu s postopki Evropskih strukturnih skladov (tega izvajajo države kandidatke v okviru njihovih nacionalnih programov Phare 1998).

Horizontalni SPP

Glavni cilj horizontalnega programa za pripravo na Evropski socialni sklad je seznanitev državnih uradnikov z delovanjem tega sklada, del sredstev pa je bil namenjen tudi pripravi nacionalnih izobraževalnih središč (National Training Institutes – NTIs), ki naj bi v okviru celovitih priprav na Evropski socialni sklad v državah kandidatkah izvajala izobraževalne, promocijske in informativne dejavnosti. V Sloveniji je bila za ta del pripravljalnega programa pogodbeno oblikovana posebna enota na Centru RS za poklicno izobraževanje in usposabljanje.

Naloge NTI so:

- priprava Nacionalnega programa izobraževanja in usposabljanja za uvajanje Evropskega socialnega sklada (na osnovi analize izobraževalnih potreb in identifikacije ciljnih skupin),
- zagotavljanje sistematičnega informiranja o pomenu Evropskega socialnega sklada,
- promocija priročnika, ki ga je za pridružene države pripravil Generalni direktorat za zaposlovanje in socialne zadeve,
- vzdrževanje in razvijanje mreže nacionalnih izvajalcev izobraževanja in ustreznih podatkovnih baz,
- razvijanje mreže NTI v desetih pridruženih državah kot instrumenta za uresničevanje strategije pridruževanja Evropski uniji,
- razvijanje mreže NTI za podporo pri izvajanju ukrepov na področju zaposlovanja in razvoja človeških virov.

Strategijo dela NTI sprejema upravni odbor NTI, ki je v Sloveniji sestavljen iz predstavnikov Ministrstva RS za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstva RS za šolstvo in šport, Ministrstva RS za ekonomske odnose in razvoj, Nacionalne agencije za regionalni razvoj, Zavoda RS za zaposlovanje in Fakultete za družbene vede.

Horizontalni SPP se nahaja v sklepni fazi. Z delovanjem Evropskega socialnega sklada se je skozi niz seminarjev in študijskih obiskov seznanil določen krog predstavnikov ministrstev, njihovih zavodov in partnerjev, ki delujejo na področjih zaposlovanja in razvoja človeških virov, pa tudi tistih, ki so pristojni za koordinacijo in pripravo na izvajanje evropske regionalne in kmetijske politike v Sloveniji.

Nacionalni SPP

Slovenskemu nacionalnemu delu SPP je bilo namenjenih 3 milijone evrov. Program vodi Ministrstvo RS za ekonomske odnose in razvoj, ki ga je Vlada imenovala za nosilca koordinacije evropskih strukturnih skladov in izvajanje regionalne strukturne politike v Sloveniji. Izvajanje programa spremlja upravni oziroma nadzorni odbor SPP, ki ga sestavljajo državni sekretarji sodelujočih ministrstev, pri njegovem vodenju na operativni ravni pa sodeluje nadzorni pododbor SPP, sestavljen iz državnih uradnikov z zadolžitvami na področjih evropskih zadev in/ali področjih delovanja evropskih strukturnih skladov.

Nacionalni program je razdeljen na dva dela:

- krepitev ustanov: usposabljanje in svetovanje preko tehnične pomoči in tesnega medinstitucionalnega povezovanja (twinning) in
- poskusne akcije (pilot actions).

Nacionalni del programa SPP nudi možnosti usposabljanja za predstavnike vseh sodelujočih ministrstev:

- posebne seminarje, delavnice, predstavitve, študijske obiske in
- svetovanje pri pripravi programskih dokumentov in poskusnih akcij.

Ena od pomembnejših nalog nacionalnega dela programa SPP v prihodnjem obdobju je priprava Državnega razvojnega programa 2002–2006.

3.2 Instrumenti pristopne pomoči (2000–2006)

V obdobju med letoma 2000 in 2006 bodo države kandidatke prejemale finančno pomoč Evropske skupnosti preko treh instrumentov:

- Program Phare (Council Regulation 3906/89),
- ISPA (Council Regulation 1267/99) in
- SAPARD (Council Regulation 1268/99).

3.2.1 Program Phare

Programa Phare predstavlja osnovni instrument pomoči pri pripravi držav kandidat na vstop v EU. Pomoč je usmerjena v prednostne naloge za doseganje kopenhaških meril,¹ njeno izvajanje pa sledi Smernicam za izvajanje programa Phare v državah kandidatkah v obdobju 2000–2006 (v skladu s členom 8 Uredbe 3906/89).

Program Phare zajema nacionalne programe (National Programmes), programe prek-obmejnega sodelovanja (Cross Border Co-operation Programmes) in večdržavne programe (Multi-country Programmes).

Najpomembnejši je nacionalni program Phare, ki predstavlja izbor državnih sektorskih ali medsektorskih projektov za uresničevanje prenostnih ciljev iz Partnerstva za pristop.²

Pomoč s programi za prekomejno sodelovanje se bo nadaljevala v skladu z Uredbo 2760/98 na osnovi integralnih regionalnih programov (Slovenija-Italija, Slovenija-Avstrija, Slovenija-Avstrija-Madžarska). Program bo v tem obdobju podpiral predvsem aktivnosti, ki so povezane s politiko spodbujanja strukturne in kohezijske politike EU in pobud Skupnosti (v okviru teh poteka program Evropske unije INTERREG, ki je soroden programu za prekomejno sodelovanje).

Večdržavni programi Phare bodo potekali le v okviru prioritet Partnerstva za pristop, kjer bi obstajala posebna utemeljitev za horizontalni pristop.

Pomoč (pred)pristopnih instrumentov koordinira Evropska komisija v skladu z Uredbo 1266/99 v okviru splošnih določil slovenskega Pridružitvenega sporazuma in vsebine Partnerstva za pristop² ter dveh osnovnih prednostnih nalog:

---

¹ “The Copenhagen criteria require that the candidate country has achieved stability of institutions guaranteeing democracy, the rule of law, human rights and respect for and protection of minorities; the existence of a functioning market economy as well as the capacity to cope with competitive pressure and market forces within the Union; the ability to take on the obligations of membership.” (Agenda 2000).

² Partnerstvo za pristop je dokument, v katerem so zbrana vsa prednostna področja za napredek in vrste ter oblike finančne pomoči EU. Partnerstvo za pristop dopolnjuje dokument države kandidatke Nacionalni programo za osvajanje pravnega reda EU (NPA Acquis Communautaire, ki podrobneje opisuje iz kopenhaških meril izhajajoče obveznosti držav kandidat in napredovanje držav pri osvajanju *acquis communautaire*.

- krepitev ustanov za izvajanje pravnega reda Skupnosti, priprava na sodelovanje v skupnih politikah Evropske unije in zagotavljanje demokracije, pravne države, človekovih pravic in spoštovanja pravic manjšin in
- naložbe v izvajanje pravnega reda Skupnosti in ukrepi za ekonomsko in socialno skladni razvoj, podobni tistim, ki jih v državah članicah finančno spodbujata Evropski regionalni razvojni sklad in Evropski socialni sklad.

Ekonomska in socialna kohezija znotraj in med državami članicami predstavlja del skupnega pravnega reda ('acquis communautaire'), zato je priprava na Evropske strukturne sklade kot osrednjega instrumenta Evropske unije na tem področju tudi ena od prednostnih nalog Partnerstev za pristop.

Glede na to, da je cilj, ustvariti ekonomsko in socialno skladno razvite države in regije Evropske unije, moč doseči le s celovitimi nacionalnimi razvojnimi strategijami, pridobitev Pharove pomoči 2000–2006 narekuje pripravo državnega razvojnega dokumenta. Ta se bo postopoma razvil v državni razvojni načrt, kakršnega morajo predložiti države oziroma regije EU, uvrščene v Cilj 1.

Pharove naložbe v razvoj človeških virov so usmerjene v podporo štirim stebrom Evropske strategije zaposlovanja:

- dvig zaposljivosti,
- razvoj podjetništva,
- prilagajanje podjetij in zaposlenih ter
- zagotavljanje enakih možnosti.

Pri tem bo namenjena posebna pozornost usklajenosti z nacionalno strategijo zaposlovanja. Phare bo počasi razširjal svojo paleto ukrepov, sorodnih tistim, ki jih sofinancira Evropski socialni sklad v državah članicah.

Poleg navedenega nudi novi Program Phare 2000–2006 pomoč še t. i. posebnim dejavnostim (Specific Actions): sodelovanju v programih, odborih in agencijah Skupnosti, ter ukrepom civilne družbe.

Sodelovanje držav kandidatk v programih Skupnosti predstavlja pomembno obliko seznanjanja držav kandidatk s politikami in delovnimi metodami Evropske unije. Zato bo Phare še naprej nudil sofinanciranje vstopnice za sodelovanje v programih (do 10-odstotno državno participacijo, po predpisanem načelu postopnega zmanjševanja). Enako velja za 5. okvirni program sodelovanja na področju znanosti in raziskovanja.

Odpiranje programov Skupnosti državam kandidatkam bo predmet ocene po rednih postopkih Evropske komisije:

- šolstvo in mladina: Socrates, Leonardo da Vinci, Youth,
- energija: Save,
- zdravstvo: Health promotion, Combating cancer, Aids prevention, Drug dependance,
- ženska politika: Equal opportunities,
- kultura: Raphaël,
- malo gospodarstvo: SME,

- finance: Fiscalis,
- ekonomski odnosi: Karolus,
- okolje: Life,
- znanost in tehnologija: 5. okvirni program.

Države kandidatke bodo v obdobju 2000–2006 lahko sodelovale kot opazovalke pri delu svetovalnih in upravnih odborov Komisije, ki spremljajo izvajanje programov, h katerim kot sodelujoče države dajejo svoj finančni prispevek.

Povabljene pa so bile tudi k sodelovanju pri delu Agencij EU (European Centre for the Development of Vocational Training – CEDEFOP, Thessalonica; Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Dublin; European Environment Agency, Copenhagen; European Training Foundation, Turin; European Monitoring Centre for Drugs and Drug-Addiction, Lisabonne; European Agency for the Evaluation of Medicinal Products, London; Office for Harmonisation in the Internal Market, Alicante; Agency for Safety and Health at Work, Bilbao; Community Plant Variety Rights Office, Angers; Translation Centre, Luxembourg; European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, Vienna).

3.2.2 SAPARD

SAPARD je nov instrument Evropske skupnosti, namenjen spodbujanju trajnostnega razvoja kmetijstva in celovitega razvoja podeželja (500 milijonov evrov letno v obdobju 2000–2006). Cilj programa je priprava na koriščenje finančnih sredstev iz Evropskega kmetijskega (EAGGF) in ribiškega (FIFG) sklada.

SAPARD lahko financira širok niz ukrepov, med katerimi je tudi razvoj človeških virov.

3.2.3 ISPA

ISPA je nov instrument Evropske skupnosti, katerega temeljni cilj je usklajevanje standardov držav kandidatk s standardi EU na področju infrastrukture, zlasti prometne in okoljske (1,5 milijard evrov letno v obdobju 2000–2006). Program je projektno zasnovan in temelji na strnjenem in ozko opredeljenem nizu investicijskih ukrepov na omenjenih področjih.

3.2.4 Programi meddržavne pomoči

Poleg Programov Phare, ISPA in SAPARD so za pristopne priprave pomembni tudi programi dvostranske meddržavne pomoči.

Gre predvsem za svetovanje, izobraževanje, medinstitucionalno povezovanje (twinning) in povezovanje pri projektih skupnega pomena (pomoč in podpora državam kandidatkam pri njihovem vključevanju v EU). Slovenija je v preteklem obdobju največ sodelovala z Nemčijo, Nizozemsko, Avstrijo, Italijo in Veliko Britanijo, sedaj pa tudi z Dansko, Švedsko, Finsko, Irsko, Portugalsko, Španijo, Francijo in Grčijo.

3.3 Instrumenti strukturne pomoči

Poleg uresničitve splošnega cilja, t. j. priprave držav kandidatk na polnopravno članstvo v EU (pomoč pri uvajanju pravnega reda EU in krepitvi upravno-administrativnih struktur), je namen pristopne pomoči EU tudi priprava držav kandidatk na uporabo instrumentov strukturne pomoči, ki jim bodo na voljo po pridružitvi EU. Članice EU lahko črpajo pomoč iz različnih skladov, posebnih pobud in programov.

Osnovni namen strukturnih in kohezijske politike Unije je zmanjševanje ekonomskih in socialnih neskladij med njenimi državami in regijami. Strukturni skladi kot osnovni instrument uresničevanja teh politik podpirajo nacionalne in regionalne politike v najšibkejših regijah in na nacionalnih in regionalnih trgih dela. Opredelitev razvojnih prioritet je prvenstveno odgovornost držav, vendar sofinanciranje programov s strani EU zahteva upoštevanje prioritet Skupnosti. Te so določene s posebnimi uredbami za vsak posamezni strukturni sklad in sprejete za neko določeno programsko obdobje.

3.3.1 Strukturni skladi in kohezijski sklad

- Evropski sklad za regionalni razvoj – ERDF (European Regional Development Fund, Regulation (EC) No 1783/1999) namenja pomoč pri uravnavanju regionalnih neskladij, za razvoj in konverzijo regij. S tem ciljem ERDF prispeva tudi k spodbujanju trajnostnega razvoja in odpiranja novih zaposlitvenih možnosti. V državah Cilja 1⁴ lahko ERDF sofinancira naložbe v izobraževanje in zdravstvo, kadar so te v prid strukturnemu prilagajanju regij.
- Evropski socialni sklad – ESF (European social fund, Regulation (EC) No 1262/1999) je najpomembnejši finančni instrument EU za razvoj človeških virov na celotnem ozemlju Unije in skozi vse Cilje Evropskih strukturnih skladov.¹⁷ ESF ima dve poslanstvi:
  - izboljšati zaposlitvene možnosti na notranjem trgu in s tem dvigniti življenjski standard,
  - kot eden izmed strukturnih skladov okrepiti ekonomsko in socialno kohezijo.¹⁸

---

¹⁷ Strukturni skladi, EIB in drugi obstoječi finančni instrumenti nudijo pomoč pri doseganju treh prednostnih ciljev: 1. Pospeševanje razvoja in strukturnega prilagajanja regij, ki zaostajajo v razvoju (imenovane regije Cilja 1). 2. Podpora ekonomski in socialni 'konverziji' območij, ki se sspadajo s strukturnimi težavami (regije Cilja 2). 3. Podpora prilagajanju in posodabljanju politik in sistemov izobraževanja, usposabljanja in zaposlovanja (regije Cilja 3). Regije so razporejene v posamezne cilje na podlagi bruto družbenega proizvoda.

Cilj 3 bo moral nastopati v dveh funkcijah: 1. kot politični okvir (*policy frame of reference*) za vse ukrepe spodbujanja razvoja človeških virov na celotnem nacionalnem ozemlju, ne glede na status oziroma Cilj, v katerega je uvrščena regija. V tem država članica predlaga način uporabe strukturnih sredstev (predvsem, vendar ne izključno iz Socialnega sklada) za rast zaposlovanja in ekonomske in socialne kohezije; 2. kot programski in finančni instrument, skozi katerega bo finančno in horizontalno deloval ESF na nekem geografsko zaokroženem območju (na celotnem ozemlju države članice izven Cilja 1) v podporo Nacionalnemu akcijskemu načrtu zaposlovanja (NAPs). Aktivnosti na tem področju se bodo razvijale tudi v okviru pobude Skupnosti EQUAL.

¹⁸ V programskem obdobju 2000–2007 bo Evropski sklad "support and complement the activities of Member States directed towards developing the labour market and human resources in the following policy fields, in particular in the context of their multiannual national action plans for employment: a) developing and promoting active labour market policies to combat and prevent unemployment (...), b) promoting equal opportunities for all in accessing the labour market, with particular emphasis on those exposed to social exclusion; c) promoting and improving: training, education, counselling, as part of lifelong learning policy, d) promoting a skilled, trained and adaptable workforce, innovation and adaptability in work organisation,

- Evropski kmetijski sklad – EAGGF (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund, Regulation (EC) No 1257/1999) nudi podporo z uredbo določenim ukrepom za trajnostni razvoj podeželja, med katerimi je tudi usposabljanje.
- Sklad za razvoj ribištva – FIG (Financial Instrument for Fisheries Guidance, Regulation (EC) No 1263/1999) namenja pomoč ukrepom za zagotavljanje ravnovesja med ohranjanjem in upravljanjem z viri, za krepitev konkurenčnosti struktur in razvoj gospodarsko obstojnih podjetij v tem sektorju, za izboljšanje ponudbe na trgu in oživljanje ribiški območij. Med ukrepi ni posebej namenjenih usposabljanju.
- Kohezijski sklad – Cohesion Fund je program pomoči najrevnejšim državam kot so Portugalska, Španija, Grčija, Irska, in je pomemben dodatek strukturnim skladom. Sklad daje finančno pomoč individualnim investicijam, vezanim na izboljšanje okolja in na razvoj prometne infrastrukture.

Strukturni skladi namenjajo določena sredstva tudi t. i. pobudam skupnosti (Community Initiatives). V programskem obdobju 2000–2007 gre za:

- INTERREG, ki spodbuja prekomejno in medregionalno sodelovanje za skladi regionalni in prostorski razvoj ozemlja EU.
- URBAN, ki nudi podporo socialnemu in ekonomskemu prenavljanju ogroženih mest in četrti ter s tem spodbuja trajnosten razvoj mest.
- LEADER, ki spodbuja razvoj podeželja na podlagi celovitih razvojnih načrtov in s podporo lokalnim razvojnim partnerstvom.
- EQUAL, ki spodbuja mednarodno sodelovanje pri iskanju in razširjanju novih pristopov pri preprečevanju vseh oblik diskriminacije na trgu dela.

Tudi za črpanje pomoči iz strukturnih skladov morajo države vzpostaviti ustrezne strukture na nacionalni, regionalni in lokalni ravni ter pri upravljanju s sredstvi upoštevati pravila delovanja evropskih strukturnih skladov, zapisana v posebnih uredbah (Council Regulations).

3.4 Strukture na nacionalni ravni

Vsa ministrstva so morala oblikovati posebne strukture oziroma oddelke za evropske zadeve. S tem se je začel proces ukinjanja ali stapljanja Pharovih enot z oddelki za evropske zadeve oziroma službami v sestavi ministrstev ali njihovih zavodov, oblikovanimi za te naloge.

---

developing entrepreneurship and conditions facilitating job creation, and enhancing skills and boosting human potential in research, science and technology; e) specific measures to improve women's access to and participation in the labour market (...).”

Za vodenje pristopnega procesa in ukrepov so posebej pomembni naslednji resorji in njihove strukture:

- **Služba Vlade RS za evropske zadeve**

Je v kontekstu programov Evropske unije pristojna za koordinacijo instrumentov pristopne pomoči (Phare, SAPARD, ISPA, dvostranska meddržavna pomoč) v Sloveniji, za komunikacijo z Evropsko komisijo in njeno Delegacijo v Sloveniji.

Služba Vlade RS za evropske zadeve je odgovorna tudi za nadzor in poročanje o izvajanju programa Phare.¹⁹ Oblikovani bodo skupni nadzorni odbor in področni nadzorni odbori (Phare Joint Monitoring Committees), v katerih bodo sodelovali predstavniki Slovenije in Evropske komisije.

SAPARD je v pristojnosti Ministrstva RS za kmetijstvo, prehrano in gozdarstvo, ISPA pa v pristojnosti Ministrstva RS za okolje in prostor ter Ministrstva RS za promet in zveze.

- **Ministrstvo za finance: Nacionalni sklad in Centralna finančna in pogodbeno enota (CFCU)**

Za upravljanje Pharovimi sredstvi, dodeljenimi Sloveniji, sta bila v okviru Ministrstva RS za finance vzpostavljena:

- Nacionalni sklad (National Fund) v pristojnosti NAO (National Authorising Officer), ki ukinja vzporedne strukture v upravljanju s finančnimi sredstvi EU in omogoča boljše usklajevanje, predvsem pri ukrepih z različnimi viri sofinanciranja.
- Osrednja finančna in pogodbeno enota (Central Financing and Contracting Unit CFCU) za nadzor oziroma izvajanje Pharovih razpisnih in pogodbenih postopkov v primerih, kjer ni ustrezne izvajalske strukture. Izbira in spremljanje projektov ostaneta v odgovornosti ministrstev/upravnih struktur neposrednih koristnikov pomoči. Pharove projektne enote se ukinjajo oziroma stapljajo z oddelki za evropske zadeve v okviru ministrstev ali njihovih zavodov.

Izvajanje projektov bo potekalo po obstoječih postopkih v skladu s finančnimi uredbami Evropske skupnosti (Phare DIS, člen 118 finančne uredbe).²⁰

- **Ministrstvo RS za ekonomske odnose in razvoj**

Kot pristojno za načrtovanje in izvajanje regionalne strukturne politike in koordinacijo strukturnih skladov, Ministrstvo RS za ekonomske odnose in razvoj vodi aktivnosti v okviru Posebnega pripravljalnega programa za pripravo Slovenije na črpanje sredstev iz Evropskih strukturnih skladov *SPP* in

---

²⁰ <http://europa.eu.int/comm/dg1a/phare/implementation/dis/>

dela Programa Phare 2000, namenjenega naložbam v ekonomsko in socialno kohezijo.²¹

Podlago za postavitev struktur za koordinacijo Evropskih strukturnih skladov in za izvajanje Evropske regionalne strukturne politike v Sloveniji predstavljajo²² Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja²³ (sprejet julija 1999) in njegovi podzakonski akti.

Med pomembnejšimi v zakonu predvidenimi strukturami so:

- Svet za strukturno politiko (Ur. l. RS, št.59), ki obravnava in z vidika skladnega regionalnega razvoja in vključevanja Slovenije v mednarodno strukturno pomoč ureja in medresorsko usklajuje dokumente dolgoročnega razvojnega načrtovanja. Svet za strukturno politiko sestavljajo minister, pristojen za razvoj, minister, pristojen za okolje in prostor, minister, pristojen za delo, družino in socialne zadeve, minister, pristojen za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, minister, pristojen za promet in zveze, minister, pristojen za finance, minister, pristojen za gospodarske dejavnosti, minister, pristojen za malo gospodarstvo, minister za šolstvo in šport in minister za evropske zadeve.
- Agencija za regionalni razvoj (Ur. l. RS, št.52) je organ v sestavi Ministrstva RS za ekonomske odnose in razvoj in je opredeljena kot osrednja državna institucija za koordinacijo, splošni nadzor in izvajanje strukturne politike v RS ter za sodelovanje z EU na tem področju. Delovanje Agencije za regionalni razvoj ureja podzakonski akt Pravilnik o sestavi, organizaciji in nalogah Agencije Republike Slovenije za regionalni razvoj, ki ga sprejme Minister RS za ekonomske odnose in razvoj (UR. l. RS, št. 52).
- Sklad za regionalni razvoj in ohranjanje poseljenosti slovenskega podeželja je finančna organizacija, ki naj bi bila akreditirana kot specializirana implementacijska agencija na državni ravni za področje regionalne strukturne politike.

Državne prednostne investicijske in druge razvojne naloge bodo načrtane v Državnem razvojnem programu RS 2001–2006 (v nadaljevanju DRP–RS), ki bo predstavljal podlago za pridobivanje predpristopne strukturne pomoči EU in za pogajanja o dodelitvi sredstev strukturnih skladov in kohezijskega sklada po pristopu v EU–. DRPRS naj bi nadgradil rezultate Predhodnega državnega

---

²¹Pogajalska izhodišča za področje 21 *Regionalna politika in koordinacija strukturnih skladov v Sloveniji* navajajo: "Za politiko do ESF in pobude Equal bo v Sloveniji pristojno Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Za politiko do Evropskega kmetijskega sklada, Evropskega ribiškega sklada in pobude LEADER bo pristojno Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Za politiko do Evropskega sklada za regionalni razvoj in Evropskega kohezijskega sklada bo pristojno Ministrstvo za ekonomske odnose in razvoj. Za okoljsko komponento znotraj Evropskega kohezijskega sklada bo pristojno Ministrstvo za okolje in prostor, za prometno pa Ministrstvo za promet in zveze. Za politiko do pobude URBAN bo pristojno Ministrstvo za okolje in prostor. Za koordinacijo strukturne politike v Republiki Sloveniji in politiko do EU na tem področju v celoti je pristojno Ministrstvo za ekonomske odnose in razvoj". (10. člen Uredbe 1260/99).

razvojnega programa RS 2000–2002 (PDRP). DRP–RS bo tudi orodje za vzpostavljanje in usposabljanje ustanov, ki so v Sloveniji zadolžene za pripravo in izvajanje strukturne politike na državni in regionalni ravni.

Ministrstvo RS za ekonomske odnose in razvoj je nosilec priprave Državnega razvojnega programa RS 2001–2006. Proces zanj vodi in usklajuje Nacionalna agencija za regionalni razvoj.

Program priprave državnega razvojnega programa predvideva oblikovanje posebnega projektno zasnovanega organizacijskega okvira: imenovan bo vodja priprave DRP–RS, ožja projektna skupina (OPS), regionalna usklajevalna skupina (RUS), regionalni delovni skupini NUTS 2 (RDS), sektorska usklajevalna skupina (SUS), sektorske delovne skupine (SDS), in še štiri posebne delovne skupine (skupina za strateško presojo vplivov programa na okolje, skupina za zagotavljanje enakosti spolov, skupina za presojo učinkov programa na zaposlovanje in socialno vključevanje v družbo ter skupina za presojo programa *ex-ante* (sestava je podrobneje opisana v dokumentu Načrt priprave državnega razvojnega programa 2001–2006).

Po predlogu naj bi bil DRP–RS sestavljen iz dveh regionalnih in štirih sektorskih razvojnih programov.

Ministrstvo RS za ekonomske odnose in razvoj je nosilno ministrstvo za regionalni razvojni program Ljubljanske urbane regije in regionalni razvojni program Preostale Slovenije ter za sektorska razvojna programa Spodbujanje proizvodnih dejavnosti ter Ekonomska infrastruktura in kakovost bivanja. Ministrstvo RS za delo, družino in socialne zadeve je nosilno ministrstvo za sektorski razvojni program Zaposlovanje in razvoj človeških virov, Ministrstvo RS za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano pa za program Prestrukturiranje kmetijstva in razvoj podeželja.

Po prvem predlogu prednostnih nalog, programskih sklopov in sodelujočih ministrstev (Načrt priprave DRP–RS 2001–2006) je predvideno, da Ministrstvo RS za šolstvo in šport sodeluje v vseh štirih programskih sklopih. Najintenzivneje naj bi se vključilo v programski sklop Zaposlovanje in razvoj človeških virov, in sicer v naslednje prednostne naloge:

- povečanje zaposljivosti prebivalstva,
- enake možnosti zaposlitve,
- spodbujanje razvoja vseživljenjskega učenja,
- družbeni in kulturni razvoj v občinah, mestih in regijah,
- trajnostni razvoj manjšin in narodnostnih skupin ter
- reformo javne uprave.

Pripravo in izvajanje državnega razvojnega programa bo nadziral socialno partnersko sestavljeni nadzorni odbor. Predseduje mu direktor Službe vlade za evropske zadeve kot nacionalni koordinator pomoči EU. Nadzorni odbor bo po vključitvi Slovenije v EU nadziral tudi izvajanje Okvirnega načrta podpore (Community Support Framework) EU Sloveniji za obdobje 2003–2006.

Po predlogu naj bi bil nadzorni odbor sestavljen iz predstavnikov t. i. vodilnih ministrstev, ki bodo določena za skrbnike posameznih operacijskih razvojnih programov, in socialnih partnerjev. Za vsak posamezni razvojni program bo pri nosilnem resornem ministrstvu ustanovljen poseben nadzorni odbor za spremljanje programov, ki bo vključeval predstavnike ključnih resornih ministrstev in bo sestavljen po enakem načelu kot nadzorni odbor na nacionalni ravni.

Ministrstvo RS za ekonomske odnose in razvoj koordinira tudi Medministrski odbor programa Phare za prekomejno sodelovanje (Phare Cross-border Cooperation Programme) in Pogajalsko skupino za področje 21 – Regionalna strukturna politika in koordinacija strukturnih skladov, ki ima pomembno svetovalno vlogo pri obravnavanju vprašanj povezanih s koordinacijo in izvajanjem strukturne politike.

- **Ministrstvo RS za gospodarske dejavnosti**

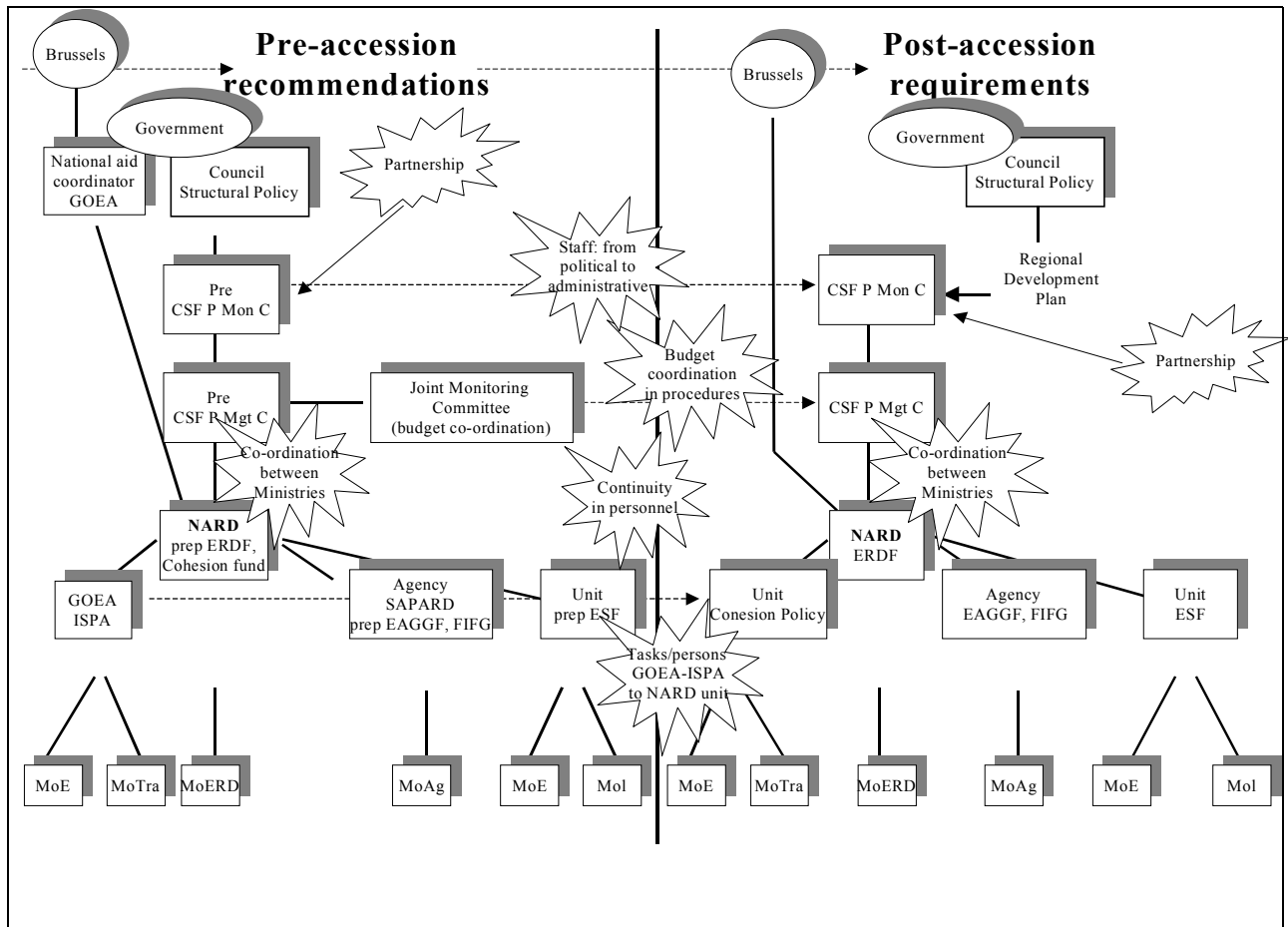
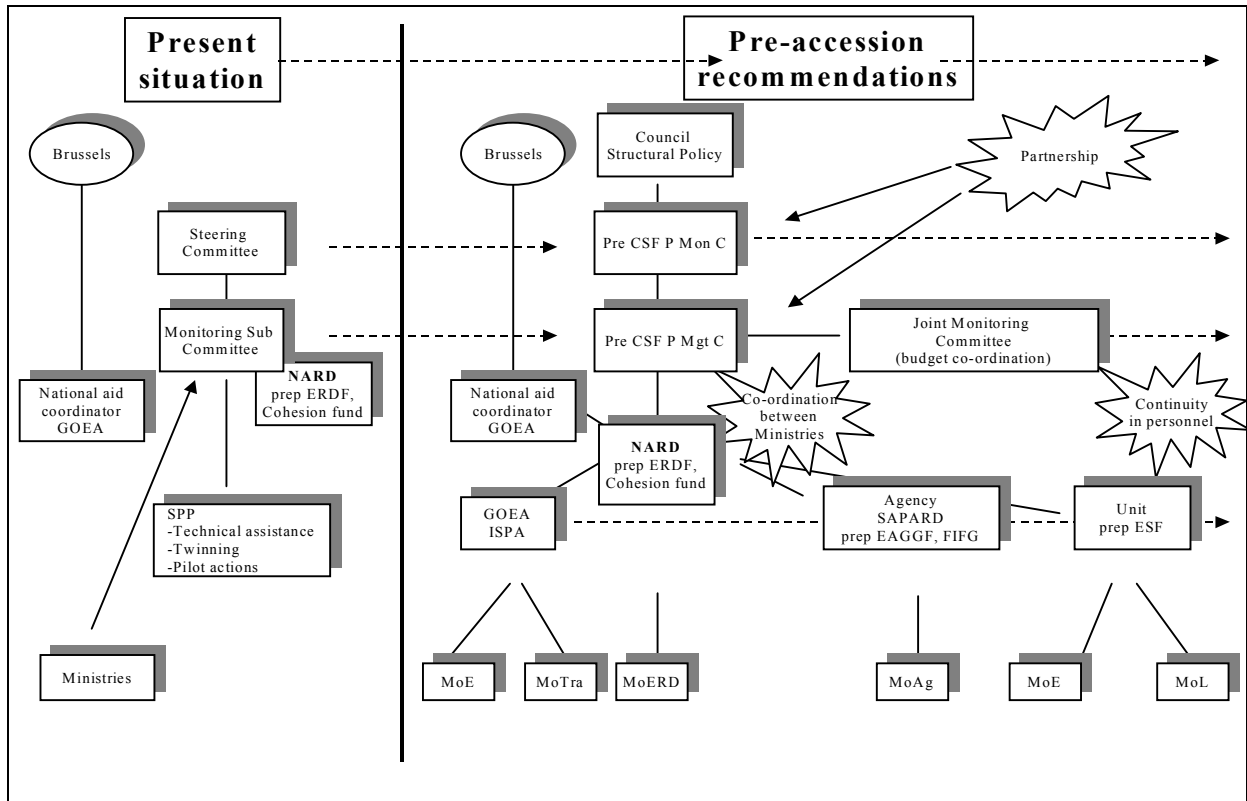
V povezavi s programi gospodarskega prestrukturiranja Ministrstvo RS za gospodarske dejavnosti usklajuje delo posebnih programskih odborov.

- **Ministrstvo RS za delo, družino in socialne zadeve**

V povezavi z Nacionalnim akcijskim programom zaposlovanja Ministrstvo RS za delo, družino in socialne zadeve usklajuje delo posebnih medresorsko zasnovanih usmerjevalnih skupin.

Ministrstvo usklajuje tudi delo trenutno še neformalno oblikovane projektne skupine za Evropski socialni sklad, ki jo sestavljajo predstavniki Ministrstva RS za delo, družino in socialne zadeve, Zavoda RS za zaposlovanje, Ministrstva RS za šolstvo in šport, Centra RS za poklicno izobraževanje in Službe za programe EU).

Osnovne strukture so še v procesu spreminjanja v skladu s priporočili Posebnega pripravljalnega programa *SPP*, ki so shematično prikazana v nadaljevanju:

3.5 Strukture na resorski in medresorski ravni

3.5.1 Resorska raven

V nadaljevanju so z namenom ilustrirati smer razmišljanj navedeni primeri ministrstev, o katerih bi morali imeti podrobnejše podatke, da bi lahko logično in racionalno oblikovali potrebne strukture na tej ravni.

Ministrstvo RS za šolstvo in šport

V sedanji organiziranosti Ministrstva RS za šolstvo in šport in organov v njegovi sestavi ter javnih zavodov na področju vzgoje in izobraževanja se odraža tudi vzpostavljanje struktur v okviru pridružitvenega procesa, zlasti v povezavi s sodelovanjem Slovenije v programih Skupnosti na področjih izobraževanja, usposabljanja in mladine.

Oblikovanje resornih struktur za evropske zadeve so po eni strani narekovale zahteve EU po postavitvi nekaterih nujnih struktur (skupine za pogajanja, nacionalnih agencij), po drugi strani pa so posledica nujnosti po njihovi ustrezni umeščenosti v obstoječe ministrske in druge strukture ter potrebe po usklajenem delovanju nove celote.

Za upravljanje programov Socrates, Leonardo da Vinci in Mladi za Evropo (sedaj Mladina) sta bili ustanovljeni dve agenciji (Služba za programe EU v okviru Centra RS za poklicno izobraževanje in MOVIT). Ministrstvo se je odločilo za model agencij izven ministrstva zaradi lažjega (zlasti finančnega) menedžmenta programov. Tako kot v večini držav članic EU znotraj ministrstva delujeta le enoti za programa Eurydice in NARIC.

Da bi zagotovilo usklajenost dela z agencijama, ki delujeta izven okvira ministrstva, je to po vzoru podobne organiziranosti Evropske komisije vzpostavilo posebne svetovalne strukture (programske svete in komisije). V te strukture so vključeni predstavniki relevantnih sektorjev in služb ministrstva, organov v njegovi sestavi, javnih zavodov na področju izobraževanja in usposabljanja, pa tudi predstavniki vseh relevantnih inštitucij, ki lahko sodelujejo v aktivnostih v okviru določenega programa, kot na primer šole, socialni partnerji idr.

Nacionalne agencije opravljajo vse tehnično-administrativne naloge v zvezi z izvajanjem programov na nacionalni ravni, ministrstvo pa vodi politiko sodelovanja v programih v skladu z nacionalnimi prednostnimi nalogami in v sodelovanju z Evropsko komisijo. Zaradi nalog, povezanih s sprejemanjem tovrstnih strateških odločitev, se je znotraj ministrstva oblikovala tudi posebna delovna skupina (koordinacija EU), sestavljena iz tistih služb in sektorjev EU ter posameznikov, ki so neposredno vključeni v evropske aktivnosti. V okviru Službe za mednarodno sodelovanje se je oblikoval tudi Oddelek za evropske zadeve.

Obstoječe strukture so bile v pripravljalnem obdobju najprej postavljene kot začasne strukture in so se s pričetkom sodelovanja v programih Skupnosti preoblikovale v skladu z novimi pristojnostmi in nalogami. Nove aktivnosti Ministrstva RS za šolstvo in šport na širšem področju razvoja človeških virov oziroma strukturne politike EU

bodo zahtevale dograditev obstoječih struktur v bližnji prihodnosti. Del novih nalog bodo lahko prevzele obstoječe strukture, verjetno pa bo potrebno vzpostaviti tudi nekaj novih struktur.

Določeno vlogo pri nadzoru nad izvajanjem aktivnosti, sofinanciranih iz Evropskega socialnega sklada, bodo morda, med drugimi, prevzeli tudi Inšpektorat za šolstvo in šport, pri načrtovanju in izvajanju pa Zavod RS za šolstvo, Center RS za poklicno izobraževanje, Andragoški center ter strokovni sveti na nacionalni ravni, na regionalni oziroma lokalni ravni pa poleg izobraževalnih ustanov tudi šolske uprave, območne enote Zavoda RS za šolstvo, Sveti za poklicno izobraževanje (in zaposlovanje).

Ministrstvo bo poleg tega moralo zagotoviti zastopanost svojega resorja tudi v vseh strukturah, ki se vzpostavljajo v okviru SPP in zadevajo tiste instrumente strukturne pomoči, iz katerih bo mogoče črpati sredstva za razvoj človeških virov, torej tudi za področje izobraževanja, usposabljanja in mladine (npr. Svet za strukturno politiko, nadzorni odbori, nacionalna in regionalne razvojne agencije, programski odbori regionalnih razvojnih programov, nadzorni odbori...). Izgrajevanje lastne vzporedne strukture namreč ne bi bilo smiselno, saj vključitev v nastajajoče skupne strukture na nacionalni ravni terja že sama nujnost medresorskega sodelovanja na področju razvoja človeških virov.

Na medresorski ravni je strukture, nujne zaradi sodelovanja z EU na področju razvoja človeških virov, potrebno šele oblikovati, saj večina obstoječih pobud še ni bila uresničenih. Prav tako bo medresorsko sodelovanje potrebno tudi pri oblikovanju ustreznih struktur na regionalni in lokalni ravni, kjer so ustrezne inštitucije večinoma šele v fazi načrtovanja ali v poskusni fazi.

3.5.2 Medresorska raven

Medresorsko na področju poklicnega in strokovnega izobraževanja trenutno deluje Center RS za poklicno izobraževanje (CPI), ki so ga v imenu Vlade Republike Slovenije ustanovili Ministrstvo RS za šolstvo in šport in Ministrstvo RS za delo, družino in socialne zadeve v partnerstvu z Obrtno in Gospodarsko zbornico Slovenije.

V okviru CPI delujeta Služba za programe EU, ki jo je oblikovalo Ministrstvo RS za šolstvo in šport za vodenje programov Skupnosti (Leonardo da Vinci in Socrates ter projekta Phare MOCCA), Nacionalni observatorij za poklicno in strokovno izobraževanje, ki je nastal preko projekta Evropskega centra za poklicno izobraževanje in usposabljanje v Torinu in pogodbeno ustanovljena enota Nacionalno izobraževalno središče (National Training Institute – NTI), zadolžena za celovite priprave na uvajanje Evropskega socialnega sklada v Sloveniji.

Poleti 1999 je bil pripravljen predlog za oblikovanje skupne organizacijske oblike Ministrstva RS za šolstvo in šport in Ministrstva RS za delo, družino in socialne zadeve za priprave na Evropski socialni sklad (Služba za evropske programe in Evropski socialni sklad), vendar trenutno medresorsko deluje le neformalna medresorska projektna skupina za Evropski socialni sklad. Služba za programe EU pomaga Evropskemu centru za poklicno izobraževanje in usposabljanje pri vodenju priprav na Evropski socialni sklad v okviru horizontalnega dela programa SPP.

Medresorsko projektno skupino za ESF sestavljajo predstavniki Ministrstva RS za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstva RS za šolstvo in šport, Zavoda RS za zaposlovanje, CPI – Nacionalno izobraževalno središče – in Službe za programe EU). V prihodnje bo treba doreči ustrezno medresorsko strukturo za področje Evropskega socialnega sklada. V okviru programa SPP je že nastal predlog, po katerem naj bi Služba za programe EU prevzela naloge tehničnega sekretariata za Evropski socialni sklad. Ta bi bil zadolžen za pripravo tehničnih podlag za programe RČV tako za MDDSZ kot MŠŠ.

V okviru nacionalnega programa SPP je bil pripravljen pregled stanja in načrt aktivnosti za pripravo na Evropski socialni sklad v obliki projekta s časovnim načrtom. Priprave vodi Ministrstvo RS za delo, družino in socialne zadeve kot nosilni in odgovorni partner za programiranje in izvajanje politik ESF in pobude Equal v Sloveniji, torej za

- usklajevanje med ministrstvi (MDDSZ, MŠŠ, MEOR, MGD, MGMT, MKGP, MZT,), socialnimi partnerji,
- programiranje, vodenje, spremljanje in nadzor, evalviranje in obveščanje javnosti o izvajanju operativnega programa v skladu s pravili delovanja Evropskih strukturnih in socialnega sklada.²⁴

Vzpostaviti bo treba kadrovsko močnejšo organizacijsko strukturo, pri čemer so lahko vzorci različni, bolj ali manj centralizirani. V državah, ki so po velikosti primerljive s Slovenijo, so se v začetku odločili za bolj centraliziran stil vodenja. Stopnja decentralizacije vpliva na obseg enot oziroma služb na ali/in izven ministrstev, na nacionalni in regionalni ravni. Tehnično pomoč pri opravljanju zgoraj navedenih sklopov nalog navadno nudijo pooblaščen službe z različnim statusom: organ v sestavi ministrstva ali organizacijska enota neke že obstoječe ustanove, zavoda ali samostojna agencija. Organizacijska rešitev je prepuščena izbiri države, funkcije (naloge in pristojnosti), ki jih mora zagotoviti, pa so natančno opredeljene v pravilih delovanja skladov.

Organizacijski okvir je trenutno v razpravi. Za Evropski socialni sklad se zdi najbolj smiselna rešitev z enoto za Evropski socialni sklad na MDDSZ kot nosilnim ministrstvom in z neko skupno organizacijsko obliko MDDSZ in MŠŠ, saj v Sloveniji področja delovanja Evropskega socialnega sklada prvenstveno pokrivata ti dve ministrstvi. Smiselno bi bilo resno razmisliti o predlogu, da je pomoč pri pripravi in izvajanju programov pomoči pri razvijanju človeških virov združena na enem mestu, v določeni skupni organizacijski obliki.

Za izvajanje posameznih podprogramov ali ukrepov bi bilo možno v strateških dokumentih (nacionalni akcijski program zaposlovanja, operativni program za razvoj človeških virov) določiti nacionalne izvajalce, kot npr. Zavod RS za zaposlovanje, Pospeševalni center za malo gospodarstvo, CPI, Zavod RS za šolstvo, ACS in druge nacionalne agencije).

---

²⁴ Gre za štiri oziroma pet osnovnih funkcij, ki jih mora 'organ upravljanja ESF' opravljati v skladu s pravili delovanja skladov: 1. 'programiranje' (programming), 2. vodenje in izvajanje ('implementation'), 3. spremljanje in nadzor ('monitoring and control') in 4. evalvacija (evaluation) in še 5. obveščanje javnosti (information and publicity).

Za vsak razvojni program (horizontalni in regionalni) mora biti vzpostavljen nadzorni odbor, v katerem so predstavniki socialnih partnerjev, ministrstev in nacionalnih ustanov ter predstavnikov regionalnih/lokalnih oblasti oziroma ustanov, nevladnih organizacij.

Trenutno obstaja nekaj odprtih vprašanj v zvezi s predlagano skupno organizacijsko obliko:

- status in financiranje ter natančne naloge in pristojnosti,
- povezave s strukturami, predvidenimi z Zakonom o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja in ostalimi ministrstvi, ki bodo koristila sredstva iz Evropskega socialnega sklada,
- povezave z institucionalnimi mrežami na regionalni in lokalni ravni,
- notranja organizacija MDDSZ kot nosilnega ministrstva za Evropski socialni sklad, ki bo skupaj z MŠŠ koordiniralo uporabo sredstev ESF, notranja organizacija MŠŠ in ostalih sodelujočih ministrstev (to vprašanje je povezano s členitvijo sektorskih in regionalnih operativnih programov),
- zagotavljanje analitske in informacijsko-dokumentacijske funkcije, potrebne za načrtovanje in spremljanje izvajanja programov in ukrepov na področju razvoja človeških virov (način povezave obstoječih struktur, oddelki na ministrstvih, Nacionalni observatorij v okviru CPI, Inštitut za makroekonomske analize, Statistični urad R Slovenije...), kakor tudi za postopke, povezane s prijavi, izbori, spremljanjem in nadzorom projektov.

Na podlagi videne v izbranih državah Evropske unije bi bilo v začetnem obdobju smiselno vsebinsko in tehnično razčleniti Operativni program prednostnega področja razvoja človeških virov in zaposlovanja na podprograme, za katere bi bila odgovorna ministrstva z najpomembnejšim vsebinskim in finančnim deležem. Ta bi lahko imenovala ustanove ali/in vodje podprogramov, ki bi si izbrali svojo upravljalno projektno skupino za čas izvajanja podprograma (to bi potrdil nadzorni odbor Operativnega programa za zaposlovanje in razvoj človeških virov).

Tako oblikovana in uradno imenovana skupina za čas trajanja podprograma bi bila odgovorna za njegovo izvedbo ob tehnični podpori izbrane skupne organizacijske oblike za Evropski socialni sklad. Pri takšni organiziranosti pa bo treba jasno opredeliti pristojnosti in povezave med to in Nacionalno agencijo za regionalni razvoj.

Ministrstva, ki bodo želela koristiti sredstva iz Evropskih strukturnih skladov, bodo verjetno morala zagotoviti kadrovske in organizacijske podpore za pripravo, izvajanje, nadzor in evalvacijo ter obveščanje javnosti o resornih vsebinah ali podprogramih sektorskega operativnega programa SOP, bodisi znotraj ministrstva bodisi v svoji mreži zavodov, uradov oziroma služb.

Sredstva iz Evropskih strukturnih skladov predstavljajo dodatna sredstva k proračunskim, zato bi bilo pri pripravi postopkov smiselno čim bolj približati domača pravila in postopke določenim v uredbah EU.

Pri organizaciji dela na MŠŠ ne gre pozabiti na sodelovanje v že omenjenih usmerjevalnih skupinah nacionalnega akcijskega programa zaposlovanja, odborih za

programe gospodarskega prestrukturiranja in projektni skupini za Evropski socialni sklad.

3.6 Strukture na regionalni in lokalni ravni

3.6.1 Regionalizacija Slovenije

Slovenija je v sodelovanju z EUROSTAT-om opredelila začasno teritorialno organiziranost v skladu s klasifikacijo NUTS, ki bo odražala strukturo/upravno organiziranost in za katero bodo na razpolago ustrezne statistike. Vlada je na seji 16. 3. 2000 sprejela Uredbo o standardni klasifikaciji teritorialnih enot (v nadaljevanju SKTE) kot obvezen nacionalni standard, ki se uporablja pri evidentiranju, zbiranju, obdelavi, analizi, posredovanju in izkazovanju podatkov o teritorialni razdelitvi Slovenije. SKTE se uporablja za podporo regionalnemu razvoju, pri strokovnem načrtovanju in merjenju učinkov regionalne politike, za socio-ekonomske analize ter pri harmonizaciji regionalnih podatkov za potrebe vključevanja v Evropsko unijo, s čimer bo Slovenija postopoma uveljavljala načelo teritorialne koncentracije strukturnih pomoči in dosegala cilje socialne kohezije. SKTE členi ozemlje Slovenije v 11 ravni, prvih pet temelji na klasifikaciji EU NUTS.

Na ravni SKTE 5 je organizirana lokalna samouprava (v 192 občinah).

Na ravni SKTE 5 je teritorialno organizirana državna uprava (v 58 upravnih enotah).

Na ravneh SKTE 3 in SKTE 2 zaenkrat še ni oblikovanih upravnih struktur. V Ustavi RS so opredeljene pokrajine in v pripravi je zakon o pokrajinah, ki predvideva, da naj bi se le-te oblikovale z lastnimi finančnimi viri in pristojnostmi. Proces njihovega oblikovanja v tem trenutku še ni mogoče dokončati. Ustava RS namreč določa, da pokrajine kot drugo raven lokalne samouprave oblikujejo občine na podlagi lastnega interesa po medsebojnem povezovanju.

Upravno-formalni okvir regionalizaciji Slovenije bo torej dan z Zakonom o lokalni samoupravi, za katerega je pristojna Služba Vlade RS za lokalno samoupravo.

“Za pospešitev procesa povezovanja občin je Republika Slovenije sprejela zakonodajo, ki določa ustanovitev regionalnih razvojnih agencij in pripravo regionalnih razvojnih programov. V organih upravljanja RRA so zastopani neposredno voljeni predstavniki občin (načelo političnega predstavništva). Na ta način se vzpostavljajo potrebne implementacijske strukture na regionalni ravni in uveljavlja načelo regionalnega partnerstva.”

Na ravni SKTE 3 ali NUTS 3 je Slovenija oblikovala 12 statističnih regij: Osrednjeslovenska (Ljubljanska regija in kraji Kočevje, Loški potok in Ribnica), Pomurska, Podravska (MŠŠ Mariborska), Koroška (MŠŠ Slovenj Gradec), Savinjska (MŠŠ Celjska), Zasavska, Spodnjeposavska (MŠŠ Posavska), Jugovzhodna Slovenija (MŠŠ Dolenjska), Gorenjska, Notranjsko-kraška, Goriška (MŠŠ Severno-primorska), Obalno-kraška regija.

Na ravni NUTS 2 je Slovenija oblikovala dve statistični enoti: Ljubljanska urbana regija in preostala Slovenija. (Ta razdelitev bo pomembna predvsem takrat, ko bo

Slovenija kot celota presešla prag upravičenosti do najvišjih strukturnih pomoči v okviru Cilja 1. S takšno razdelitvijo bi zagotovili večjemu delu Slovenije podaljšanje statusa regije in upravičenost pomoči v okviru Cilja 1).

Proces oblikovanja potrebnih implementacijskih struktur na teritorialni ravni SKTE 3 bo zahteval določen čas. Na tej ravni Slovenija verjetno še ne bo tako kmalu sposobna pripravljati programov za evropske strukturne sklade.

Na ravni statističnih regij poteka proces ustanavljanja regionalnih razvojnih struktur, regionalnih razvojnih agencij (v nadaljevanju RRA), ki se bodo v bližnji prihodnosti predvsem krepile oziroma usposabliale za izpolnjevanje v Pravilniku o organizaciji in pogojih za opravljanje nalog regionalne razvojne agencije (Ur. l. RS, št. 52) opredeljenih nalog:

- pripravo in izvajanje integralnih regionalnih razvojnih programov,
- spremljanje, poročanje in nadzor izvajanja regionalnih razvojnih programov,
- svetovanje in koordinacija drugih nalog s področja regionalne strukturne politike.

Sklep o pripravi razvojnega programa z zadolžitvami vključenih institucij sprejme organ upravljanja regionalne razvojne agencije in ga objavi v javnih občilih. RRA ustanovi programski svet, ki je odgovoren za vsebinsko usmerjanje razvojnega programa in ga sestavljajo predstavniki RRA, reprezentativni predstavniki delodajalcev in delojemalcev, predstavniki ministrstev in ostali predstavniki javnega in zasebnega prava, ki so zainteresirani za pripravo programa. Poziv zainteresiranim za sodelovanje v programskem odboru se javno objavi sočasno z objavo sklepa o pripravi razvojnega programa.

“V času do vzpostavitve učinkovite mreže RRA bo Slovenija teritorialno decentralizacijo uresničevala v dveh statističnih enotah in pripravo delov državnega razvojnega programa in uveljavljanjem statusa Cilja 1 na ravni SKTE2: to je za Ljubljansko urbano regijo in regijo Preostala Slovenija.

Nosilec priprave in izvajanja razvojnega programa Ljubljanske urbane regije bi lahko bila RRA v Ljubljani, ki bo vzpostavljena do konca leta 2000. Za regijo Preostala Slovenija je predvideno oblikovanje sveta regionalnih razvojnih agencij (prav tako s političnim predstavništvom). Tej teritorialni strukturi bo v oporo državna Agencija RS za regionalni razvoj, ki bo imela poseben sektor za pomoč regionalnim strukturam s sedežem na območju regije Preostala Slovenija.”

Državni razvojni program naj bi bil sestavljen iz štirih sektorskih in dveh regionalnih operativnih programov.

3.6.2 Regionalna organiziranost Ministrstva RS za šolstvo in šport

Za opravljanje javne službe na področju vzgoje in izobraževanja je organizirana javna mreža, ki jo sestavljajo javni vrtci, osnovne šole, glasbene šole, nižje in srednje poklicne šole, srednje tehniške in srednje strokovne šole in gimnazije, višje strokovne šole, domovi za učence in dijaški domovi, zavodi za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami, zavodi oziroma enote za usposabljanje odraslih, višje in visokošolske ustanove ter zasebniki, ki imajo koncesijo.

V okviru slovenskega sistema vzgoje in izobraževanja trenutno ne obstajajo upravne strukture na regionalni ravni. Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja sicer predvideva ustanovitev štirinajstih šolskih uprav za odločanje o upravnih zadevah in za izvajanje kadrovskih, finančnih in organizacijskih nalog, ki pa še niso zaživele.

Med javnimi zavodi na področju vzgoje in izobraževanja je trenutno formalno regionalno oziroma območno organiziran le Zavod RS za šolstvo z devetimi območnimi enotami (za območje ene ali več lokalnih skupnosti). Območni Zavodi RS za šolstvo (v nadaljevanju ZŠ) opravljajo svetovalne in strokovne naloge na področju vzgoje in izobraževanja ter v neposrednem stiku z vzgojno-izobraževalnimi zavodi omogočajo pretok informacij med njimi in oddelki, predmetnimi oziroma področnimi skupinami. Območne enote ZŠ bi bilo mogoče in potrebno vključiti zlasti v aktivnosti na področju programov Skupnosti.

Slovenija bo dolgoročno razdeljena na regije in te bodo v okviru svojih razvojnih programov morale skrbeti za razvoj človeških virov. Prevezemanje s tem povezanih pristojnosti pomeni tudi ustrezno organiziranje regionalnih upravnih služb in javne mreže na področju izobraževanja, usposabljanja in mladine.

V prvi fazi bo šlo verjetno predvsem za sodelovanje in posvetovanje pri načrtovanju razvoja človeških virov (npr. v predvidenih programskih odborih za regionalne razvojne programe) ter pomoč pri pripravi in izvajanju projektov.

Zato bi morali biti oblikovani forumi usklajevanja, posvetovanja in sprejemanja določenih odločitev na področju razvoja človeških virov. To bi lahko bili regionalni sveti za razvoj človeških virov (in zaposlovanja) kot nadgradnja Pharovih poskusnih Regionalnih svetov za poklicno izobraževanje in usposabljanje in Odborov za zaposlovanje.

Za opravljanje svojih nalog bi regionalni sveti potrebovali pomoč v obliki upravnostrokovnih služb, ki bi bile v dopolnjevalnem razmerju z RRA. Pri njihovi postavitvi bo potreben razmislek o možni vsebinski, organizacijski in finančni povezavi med ključnimi ministrstvi in njihovimi regionalnimi mrežami (obstoječimi in tistimi v razvoju) ter lokalnimi oblastmi, kot npr.

- službami javne mreže institucij na področju izobraževanja in usposabljanja,
- regionalnimi in lokalnimi pospeševalni centri,
- regionalnimi skladi za razvoj in usposabljanje človeških virov,
- regionalnimi projekti za razvoj človeških virov,
- RRA.

Upravno-strokovne službe bi nudile tehnično podporo (sekretariat) regionalnim svetom in skrbele za usklajevanje sodelovanja med navedenimi in drugimi za razvoj in življenje v regiji pomembnimi institucijami, organizacijami, društvi, pobudami..., kakor tudi z inštitucijami na nacionalni ravni.

V pripravljalni fazi bi bilo smiselno projektno preizkusiti različne modele organiziranja takšnih upravnostrokovnih služb regionalnih svetov za področje razvoja človeških virov. Eden od možnih modelov bi lahko bile upravnostrokovne službe, v katerih bi

združili del strokovnih nalog, ki jih opravljajo območne enote Zavoda RS za šolstvo, naloge, ki jih na regionalni ravni opravljajo Zavodi RS za zaposlovanje ter upravne naloge, kakršne naj bi po Zakonu o financiranju vzgoje in izobraževanja prevzele šolske uprave. V povezavi z odbori za zaposlovanje, predvidenimi v Nacionalnem akcijskem programu zaposlovanja, bi pobudo s sofinanciranjem strokovnih delavcev, prostorskih in materialnih pogojev podprli Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Ministrstvo RS za delo, družino in socialne zadeve in dogovorjeni regionalni/lokalni partnerji. Aktivnosti bo treba uskladiti tudi z Ministrstvom RS za ekonomske odnose in razvoj in z vzpostavljanjem regionalnih razvojnih struktur.

V začetno spodbudo bi lahko MŠŠ skupaj z MDDSZ v letu 2001 podprlo delovanje vsaj štirih poskusnih regionalnih svetov za razvoj človeških virov in zaposlovanje.

3.6.3 Vključevanje institucij javne mreže na področju izobraževanja in usposabljanja

Javne službe v izobraževanju in usposabljanju bi se povezovale in delovale predvsem pri naslednjih prednostnih nalogah:

- reševanje problemov zaposlovanja in fleksibilnosti delovne sile,
- socialna vključenost in enake možnosti,
- spodbujanje vseživljenjskega učenja.

Šole, zlasti večji šolski centri, bi pri tem prevzele naslednje naloge:

- sodelovanje in spodbujanje vključevanja šol v izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za starejše in mlade brezposelne,
- izvajanje dodatnega izobraževanja zaposlenih v skladu z ekonomskimi in socialnimi spremembami,
- promocija usposobljene in prilagodljive delovne sile (splošnost in širina programov),
- spodbujanje razvoja podjetništva in podjetniške miselnosti,
- v duhu ideje o vseživljenjskem izobraževanju spodbujanje stalnega izobraževanja in usposabljanja,
- sodelovanje pri poklicnem svetovanju in vodenju,
- sodelovanje pri izvajanju drugih stičnih politik (socialne, zdravstvene, kulturne...)

V luči razvoja človeških virov so na ravni šole v ospredju naslednje prioritete:

- razvoj kakovostnega izobraževanja in usposabljanja,
- prenova programov in njihova evalvacija v sodelovanju z ustreznimi strokovnimi institucijami (Zavod RS za šolstvo, Center RS za poklicno izobraževanje),
- povezovanje izobraževanja in usposabljanja,
- povezovanje med šolami, zaposlovalci in gospodarstvom, pa tudi drugimi, za življenje ljudi v regiji pomembnimi, področji oziroma partnerji,
- razvoj in spodbujanje vseživljenjskega izobraževanja.

Da bi lahko šole resnično kakovostno sodelovale pri ukrepih razvoja človeških virov in zaposlovanja v Sloveniji bi morali ponovno razmisliti o definiciji vlog udeležencev v vzgojno-izobraževalnem procesu, izboljšati sistem izobraževanja in stalnega strokovnega spopolnjevanja učiteljic in učiteljev ter svetovalk in svetovalcev.

Ministrstvo RS za šolstvo in šport želi izobraziti učiteljice in učitelje ter pomagati šolam pri njihovem vključevanju v mednarodne programe in projekte EU, pa tudi druge mednarodne dejavnosti, zato s šolskim letom 2000/2001 poskusno uvaja mrežo koordinatorjev za mednarodne dejavnosti na dveh višjih, dvajsetih srednjih in petdesetih osnovnih šolah. Izbrani koordinatorji bodo po usposabljanju za delo v projektih in izmenjavah različnih programov mednarodnega sodelovanja šolam na svojem območju nudili strokovno pomoč pri pripravi in vodenju mednarodnih dejavnosti šol. Pri tem se bodo povezovali tudi z ekonomskimi, socialnimi in drugimi partnerji, pomembnimi za razvoj šolskega okrožij (lokalnimi oblastmi, regionalnimi razvojnimi agencijami, odbori, društvi ipd...).

Sklep

V besedilu so nakazane smeri možnega organizacijskega okvira, ki je videti najbolj logična nadgradnja trenutne postavitve struktur, povezanih z evropskimi zadevami. Gre le za študijo na primeru Ministrstva RS za šolstvo in šport. Za celovitejši predlog bi potrebovali več podatkov o drugih ministrstvih in njihovih strukturah, ki delujejo na področju zaposlovanja in razvoja človeških virov. Natančnejšo opredelitev novih pristojnosti, povezanih z načrtovanjem in izvajanjem evropske strukturne politike, bi bilo možno pripraviti na podlagi določil ustreznih uredb in vzorcev.

Vendarle pa dorečeni organizacijski okvir še ne pomeni tudi pripravljenosti države na sodelovanje v strukturnih instrumentih Evropske unije, zato je novo oblikovane strukture treba zapolniti z usposobljenimi, vestnimi in osveženimi ljudmi ter jim zagotoviti ustrezne delovne pogoje.

Spoznanje držav članic, da je več kot sam finančni prispevek k razvoju držav in regij prispeval predpisani programski pristop, bi nas moralo tudi v Sloveniji spodbuditi k ureditvi boljših organizacijskih in kadrovskih pogojev za vodenje in upravljanje s sredstvi nacionalnih razvojnih programov.

OPREDELITEV PISMENOSTI

Merjenje pismenosti na lestvici od 0 do 500 točk

1 raven	0 - 225
2 raven	226 - 275
3 raven	276 - 325
4 raven	326 - 375
5 raven	376 - 500

Predstavitev izsledkov raziskave, mag. Ester Možina, Andragoški center Slovenije, Ljubljana, junij 2000

str.1

OPREDELITEV PISMENOSTI

Primeri nalog na posameznih ravneh

- **1. Raven - 0 - 225**

DOKUMENTACIJSKA PISMENOST:

S pomočjo slikovnega grafa ugotovite odstotek žensk med učitelji v Grčiji.

- **2. Raven - 226 - 275**

BESEDILNA PISMENOST:

V članku poiščite nekaj kratkih informacij o značilnostih vrtnih rastlin.

Predstavitev izsledkov raziskave, mag. Ester Možina, Andragoški center Slovenije, Ljubljana, junij 2000

str.1

OPREDELITEV PISMENOSTI

Primeri nalog na posameznih ravneh

• 3 raven - 276 - 325

RAČUNSKA PISMENOST:

Primerjajte številke v grafikonu in ugotovite, za koliko več proizvede energije Kanada kot je porabi.

• 4/5. raven - 326 - 500

DOKUMENTACIJSKA PISMENOST:

Primerjate dva tortna diagrama in pojasnite, kako so se deleži nafte za različne namene v danem obdobju spremenili.

5 VIRI

1. Agenda 2000, EU.
2. Amsterdamska pogodba.
3. Akcijski program zaposlovanja v Sloveniji za leto 2000 in 2001.
4. Anketa o delovni sili, OECD 1997b.
5. Anketa o delovni sili v Sloveniji, 1998.
6. Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji 1995.
7. BESA (British Educational Suppliers Association) "Information and Communications Technology in UK Schools 1998".
8. Council Regulation (EC) No 1260/1999.
9. ERDF, Regulation (EC) No 1783/1999.
10. ESF, Regulation (EC) No 1262/1999.
11. EAGGF, Regulation (EC) No 1257/1999.
12. FIG, Regulation (EC) No 1263/1999.
13. Guidelines for Phare Programme implementation in candidate countries for the period 2000-2006 in application of Article 8 of Regulation 3906/89.
14. Hamburška deklaracija, Izobraževanje odraslih 1997.
15. Interno gradivo Ministrstva za izobraževanje in šport, RIC.
16. Key data on Education 2000.
17. Lifelong Learning for All, OECD 1996,
18. Luksemburške smernice Evropske komisije, 1997
19. Nacionalni program izobraževanja odraslih
20. Načrt priprave državnega razvojnega programa 2001-2006, julij 2000
21. OECD at the Glance 1998
22. OECD at the Glance za obdobje 1990-1996
23. OECD at a Glance, OECD Indicators 1997
24. Pogajalska izhodišča za področje 21: Regionalna politika in koordinacija strukturnih skladov v Sloveniji, Dodatna pojasnila, julij 2000
25. Potrebe po izobraževanju odraslih, Ljubljana 1996, rezultati Mednarodne raziskave o pismenosti odraslih
26. Preliminarni državni razvojni program 2000-2002, November 1999
27. Rimska pogodba
28. Statistični letopis za leto 1999
29. Statistični urad RS (1981-1998), neuradne podatke za 1999 je zbralo Ministrstvo za šolstvo in šport, januarja 2000.
30. Strategija gospodarskega razvoja 1995
31. Strategijo ekonomskih odnosov Slovenije s tujino: Od pridruženega do polnopravnega članstva v Evropski skupnosti (1996),
32. Strategijo povečevanja konkurenčne sposobnosti slovenske industrije (1996)
33. Strategijo Republike Slovenije za vključitev v Evropsko skupnost (1998)
34. Strokovne podlage za Nacionalni Program Izobraževanja Odraslih, 1 zvezek,
35. Svetovna banka, 1999;
36. Treaty on European Union, EU, Maastricht, 1992, Amsterdam 1997
37. Delors et al, Učenje: skriti zaklad, Ljubljana (1996)
38. Zakon o uravnoteženem regionalnem razvoju
39. Zakon o organizaciji in delovnem področju ministrstev (Ur.l. RS, 71/94, RS 47-2507/1997 (spremembe in dopolnitve)
40. White Paper on Education, EU, 1995
- 41.